

LA MORALITAT DELS CLERGUES I LAICS
ALS COMTATS DE PALLARS
A TRAVÉS DE LES VISITES PASTORALS DE 1314 I 1315

Josep M. Palau i Baduell
Treball de recerca
Tutor: Dr. Ignasi J. Baiges i Jardí
Màster de Cultures Medievales
Universitat de Barcelona
Gener 2009

SUMARI

1. OBJECTIU I FONTS	2
2. LES VISITES PASTORALS COM A FONT HISTÒRICA	4
2.1. L'origen de les visites pastorals	4
2.2. La visita pastoral	6
2.3. Estat de la qüestió de l'estudi de les visites pastorals a Catalunya	10
3. EL COMTAT DE PALLARS I LA SEVA DISTRIBUCIÓ ECLESIASTICA A INICIS DEL SEGLE XIV	13
3.1. Apunt històric del Pallars	13
3.2. L'organització eclesiàstica del Pallars a l'edat mitjana	16
3.3. La relació d'esglésies visitades els anys 1314 i 1315	19
4. LA MORALITAT CLERICAL	21
4.1. El celibat i el concubinatge	21
4.1.1. <i>Doctrina eclesiàstica</i>	21
4.1.2. <i>Casos</i>	23
4.1.3. <i>Conseqüències econòmiques i socials</i>	26
4.2. Altres faltes: simonia, usura, joc, baralles i endevinació	28
4.3. El servei parroquial i l'administració de sagraments	38
4.4. Un cas excepcional: Sant Martí de Bahamoll o de Capdella	41
5. LA MORALITAT LAICA	45
5.1. El concubinatge, l'adulteri i la prostitució	45
5.1.1. <i>Doctrina eclesiàstica</i>	45
5.1.2. <i>Casos</i>	48
5.1.3. <i>Conseqüències econòmiques i socials</i>	50
5.2. Usura, joc, endevinació	51
6. CONCLUSIONS	56
7. BIBLIOGRAFIA	60
8. TRANSCRIPCIÓ I EDICIÓ DEL TEXT	63
8.1. Presentació del text	63
8.1. Normes de transcripció i edició	67
8.2. Transcripció de la visita pastoral al Pallars de 1314	69
8.3. Transcripció de la visita pastoral al Pallars de 1315	115
9. ANNEXOS	154
9.1. Relació comparativa de les parròquies visitades els anys 1314 i 1315	155
9.2. Mapa de l'organització eclesiàstica del Pallars a inicis del segle XIV	158
9.3. Mapa de la relació de parròquies visitades l'any 1314	159
9.4. Mapa de la relació de parròquies visitades l'any 1315	160
9.5. Taula de clergues concubinaris	161
9.6. Taula de clergues concubinaris amb prole	162
9.7. Taula de satisfacció dels testimonis amb el servei parroquial	163

1. OBJECTIU I FONTS

L'objectiu d'aquest treball és realitzar un estudi de la moralitat dels clergues i dels laics als comtats de Pallars a través de la visita pastoral efectuada pels delegats de l'arquebisbe de Tarragona, Guillem de Rocabertí (1309-1315), a les parròquies d'aquest territori els anys 1314 i 1315.¹

Com a conseqüència de la mateixa naturalesa de la font, en la qual les referències són més aviat minses, s'ha decidit abastar un territori prou ampli però que alhora permetés de fer una aproximació precisa ja que només s'han conservat dues visites pastorals d'aquesta contrada en el segle XIV.

S'ha tingut en compte, per a la selecció del territori, les actuals comarques del Pallars Sobirà, el Pallars Jussà i l'Alta Ribagorça, les quals, en gran part, corresponen al domini dels comtats de Pallars al segle XIV. Pel mateix motiu també s'ha procurat cenyir-se a la divisió eclesiàstica d'aquest territori que hom pot observar en l'acta de visita: ardiaconat de Tremp, deganat de Montenartró i deganat de Cardós.

Com ja hem mencionat, la principal font per a la realització d'aquest treball ha estat la mateixa visita pastoral que avui dia es conserva a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic.² Es compona de vuit volums, dels quals, per al nostre estudi, hem emprat el IV i el V, que són els que inclouen les visites al territori objecte de la nostra investigació.

No es tracta d'una visita pastoral corrent, és a dir, feta pel bisbe d'una diòcesi segons les normes del IV Concili Laterà (1215) o dels concilis provincials de la Tarraconense, sinó realitzada per l'arquebisbe de Tarragona, Guillem de Rocabertí (1309-1315), per una gràcia especial atorgada pel papa Climent V (1305-1314).³

¹ Un treball precedent de temàtica similar és el que efectuaren Pere BENITO I MONCLÚS i Helena GARRIGÓS I CABEZAS, «La moral sexual de clergues i laics a les parròquies del Maresme a partir de les visites pastorals (1305-1447)», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, Barcelona, vol. 11-12 (1990-1991), p. 345-400. Posteriorment el mateix autor fa un estudi més aprofundit d'altres aspectes d'aquestes visites, en el qual, en molts apartats aprofita el mateix text: Pere BENITO I MONCLÚS, *Les parròquies del Maresme a la baixa edat mitjana. Una aproximació des de les visites pastorals (1305-1447)*, Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1992.

² Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV), *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, Calaix 31/41. Agraïm a Mn. Miquel del Sants Gros, director de l'ABEV, que ens hagi permès d'estudiar i de fotografiar aquests volums.

³ En l'acta de visita del monestir de Sant Llorenç prop Bagà, podem llegir: «[...] Galcerando de Costa, canonico Urgellense ac visitator constituto in civitate et diocesi Urgellense per reverendum dominum archiepiscopum Terrachone iuxta gratiam sibi factam per dominum Clementem V ut possit provinciam suam visitare [...]». ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. II, fol. 8r.

També hi ha constància que aquesta visita s'efectuà als bisbats de Barcelona i de Girona, però bé que només s'han conservat els registres d'Urgell. El delegat de l'arquebisbe per a fer la visita a Urgell fou el canonge Galceran Sacosta, oriünd de terres osonenques.⁴ Tanmateix, ell no féu totes les visites, sinó que hi envià diferents delegats.

Galceran Sacosta tornà a Vic, on fou escollit bisbe el 1328, càrrec que desenvolupà fins la seva mort el 5 d'abril de 1345. És força lògic pensar, doncs, que s'endugué aquests manuals quan tornà a terres d'Osona, ja que, altrament, no tindria cap sentit que uns documents del bisbat d'Urgell es conservessin a Vic.⁵

⁴ En els registres de visites, podem llegir en nombroses ocasions que Galceran Sacosta és «canonici Urgellensis ac visitatoris in civitate et diocese Urgellensis pro reverendo patre domino Archiepiscopo Terrachone». ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 12r.

⁵ Antoni PLADEVALL I FONT, «El deganat de Cerdanya. El panorama religiós de la Cerdanya del segle XIV» a *1r Congrés Internacional d'Història. 8è Centenari de la Fundació de Puigcerdà (1177-1977)*, Puigcerdà, Institut d'Estudis Ceretans, 1983, p. 134-135; Antoni PLADEVALL I FONT, «Conflictes entre les exempcions monàstiques i els drets episcopals dels segles XII al XIV» a *1 Col·loqui d'història del monaquisme català*, Santes Creus, 1967, p. 290-295.

2. LES VISITES PASTORALS COM A FONT HISTÒRICA

La visita pastoral és una font històrica per a totes les èpoques, però excepcional per a copsar la vida de la baixa edat mitjana, especialment en allò referent a la moral i la religiositat.

Com en tants altres aspectes, Catalunya és riquíssima en aquest tipus de documents. Per tal d'observar la riquesa documental catalana, remetem al treball de Luis Monjas, el qual indica totes les visites pastorals de la baixa edat mitjana de les quals es té constància en el nostre país.⁶ Malgrat tot, encara no hi ha prou treballs per determinar que s'ha acomplert la feina d'estudi i investigació de totes aquestes visites.⁷

2.1. L'origen de les visites pastorals

Els orígens de la visita pastoral es remunten als primers moments d'organització administrativa de l'Església i deuriem anar en paral·lel al procés de cristianització de les àrees rurals de les diòcesis. Quant al nostre país, tenim referències clares d'aquest fet al Concili de Tarragona de 516, en què s'hi esmenta «Ut annis singulis episcopi diocesem visitent, et ut non plus quam tertiam de parrociis accipiant. Multorum casuum experientia magistrante repperimus nonnullas dioecesanans esse ecclesias destitutas. Ob quam rem id quia constitutione decrevimus, ut antiquae consuetudinis ordo servetur, et annis vicibus ab episcopo dioeceses visitentur, ut si qua basilica repperta fuerit destituta, ordinatione ipsius repparetur; quia tertia ex omnibus per antiquam traditionem ut accipiatur ab episcopis novimus statutum».⁸

⁶ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa de les diòcesis de la Tarraconense al llarg de la baixa edat mitjana (a través dels qüestionaris de visita pastoral)*. Tesis doctoral inèdita, Universitat Pompeu Fabra, 2004, p. 133-134.

⁷ En aquest sentit cal esmentar els treballs de nombrosos historiadors que a nivell més aviat local han emprat les visites pastorals per a estudiar la vida de la baixa edat mitjana. Per no carregar excessivament aquesta nota remeto a M. Milagros CÁRCEL ORTÍ i José Vicente BOSCA CODINA, *Visitas pastorales de Valencia (siglos XIV-XV)*, València, Facultad de Teología San Vicente Ferrer, 1996, p. 7-18, en què es presenta un recull exhaustiu dels treballs en els quals s'han emprat els textos de les visites pastorals. Més actualment, la mateixa autora ha fet un extens estat de la qüestió de les visites pastorals a Europa: M. Milagros CÁRCEL ORTÍ, «Hacia un inventario de visitas pastorales en España de los siglos XVI-XX» a *Memoria Ecclesiae*, núm. XV (1999), p. 9-135.

⁸ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos e hispano-romanos*, Barcelona-Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1963, p. 36-37: «Que cada any els bisbes visitin llurs diòcesis i que no rebin de les esglésies menors més d'una tercera part de les rendes. L'experiència molt repetida ens ha ensenyat que algunes esglésies menors es troben desamparades, per la qual cosa establím amb el present decret que s'observi l'antiga costum, i que tots els anys les diòcesis siguin visitades pel bisbe, i si alguna església menor es trobés abandonada, es repari per ordre seva. Perquè sabem que una antiga tradició estableix que els bisbes rebin una tercera part de les rendes».

Retrobem la mateixa idea en el Concili IV de Toledo, de l'any 633, en què s'hi postula: «De requisitione ab episcopis per singulos annos in parrochiis peragenda. Episcopum per cunctas dioceses parrochiasque suas per singulos annos ire oportet, ut exquirat quid unaquaque basilica in reparationem sui indigeat; quod si ipse aut langore detentus aut aliis occupationibus implicatus id expelere nequiverit, presbyteros probabiles aut diaconos mittat, qui et redditus basilicarum et reparationes et ministrantium vitam inquirat».⁹

En el II Concili de Braga, de 572, s'hi estableix la quantitat que ha de rebre el bisbe per procuració o dret de visita: dos sous.¹⁰

Veiem, des d'un principi, la voluntat d'afermament del poder episcopal sobre el seu territori. Per tant descobrim que la visita es concep com una mena d'inspecció pastoral — religiosa i social—, política i econòmica. A l'alta edat mitjana, la visita es vinculava, de ben segur, al procés de cristianització i d'eradicació de cultes pagans i devia perseguir, en bona mesura, l'aparició d'esglésies pròpies i privades, les quals no aportaven rendes al bisbat, com atesten les disposicions del Concili de Lleida (546)¹¹ i del II de Braga (572).¹²

A grans trets, a mitjan segle X, la cristianització del territori català ja devia ésser efectiva. Tot i això, amb l'arribada dels musulmans a la Península Ibèrica (711), la pràctica de la visita va quedar interrompuda fins que la seguretat de les comitives episcopals va ser més gran, fet que a les nostres terres hauríem de situar a mitjan segle XIII. Precisament són d'aquest moment els primers registres de visita conservats a Catalunya.

En paral·lel, el Concili IV de Laterà (1215) suposà una reforma general dins l'església catòlica. Es renovà el manament de la celebració de concilis, els quals proliferaren amb la finalitat de regular els costums i corregir els abusos. A Catalunya, el IV Concili del Laterà es traduí en la celebració del Concili Provincial Tarraconense, dut a terme a Lleida el 1229. S'ha

⁹ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 205: «Sobre el requisit dels bisbes de visitar cada any les parròquies. Convé que el bisbe vagi cada any per totes les seves diòcesis i parròquies, per tal de veure què necessita cada basilica per a la seva reparació, i si no pogués fer-ho personalment per trobar-se impedit per malaltia, o implicat en d'altres ocupacions, que hi envii preveres o diaques hàbils, els quals preguntaran sobre les rendes de les basíliques i sobre la vida dels ministres».

¹⁰ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 81-82.

¹¹ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 56: «I si algun seglar desitgés consagrar una basilica edificada per ell mateix, no s'atreveixi de cap manera a apartar-la del règim general de la diòcesi, sota el pretext que es tracta d'un monestir, si en ell no hi viu una comunitat religiosa sota una regla aprovada pel bisbe».

¹² José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 56: «Que no sigui consagrat oratori construït per algú en la seva terra amb finalitats econòmiques».

de pensar que la regularització dels concilis i sínodes episcopals durant el segle XIII a les nostres terres, tingué una clara relació amb l'exercici de l'ofici de visita.¹³

El testimoni documental més antic d'una visita pastoral a Catalunya, i per extensió, al territori hispànic, és un petit quadernet de l'any 1295, conservat a l'Arxiu Diocesà de Girona, que conté l'acta de visita de la parròquia de Sords (Cornellà del Terri, Girona).¹⁴

Sembla ser que els bisbes catalans van sentir la necessitat de tenir a mà els resultats de la visita i l'interrogatori, per tal de poder controlar el desenvolupament doctrinal i moral de clergues i fidels. Així, es degueren començar a posar per escrit els resultats d'aquestes visites, per tal de dur un registre consultable en qualsevol moment.

Els registres o actes de visita pastoral es gesten a partir d'uns breus apunts que prenia l'escrivà encarregat de la visita —normalment no era el bisbe, com s'esmentava en els concilis visigòtics, sinó que es tractava d'un eclesiàstic nomenat 'visitador' i que donava fe per escrit d'allò que veia i sentia a cada parròquia— durant el curs d'aquesta, i que a la cúria diocesana eren traslladades al registre, de manera que aquestes anotacions prenién cos en una redacció més completa. En alguns casos, s'han conservat aquestes notes intercalades en algun registre, però la majoria s'han perdut.

Tanmateix no sembla que hi hagués hagut una consciència conservadora d'aquests registres, perquè la visita dels anys subsegüents anul·lava les anteriors. Josep Baucells atesta la pèrdua d'aquests quaderns, ja que a la primera meitat del segle XIV, a la diòcesi de Barcelona, constata trenta referències sobre tantes altres visites avui no conservades.¹⁵

2.2. La visita pastoral

En teoria, els bisbes o els seus acòlits havien de recórrer les parròquies de llur diòcesi durant un any, cosa que havien de repetir anualment sense que importés l'ordre en què ho fessin. És evident, que en el segle XIV, això era una utopia. També hi influïa el bisbe, ja que es pot observar que segons quin fos el que hi havia en el moment, realitzava més o menys visites.

¹³ Christian GUILLERÉ, «Les visites pastorales en Tarraconaise à la fin du Moyen-Âge (XIVe-XVe s.). L'exemple du diocèse de Gerone», a *Mélanges de la Casa Velázquez*, 19/1 (1983), p. 130; José BAUCELLS REIG, *El sentimiento religioso popular en el obispado de Barcelona de 1229 a 1344*, tesi de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1970, p. 45; Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», a *Analecta Sacra Tarraconensia*, XLVII (1974), p. 65-128, i XLVIII (1975), p. 241-363.

¹⁴ Arxiu Diocesà de Girona (ADG), P-168-II (1295-1313, 1318, 1320 i 1324).

¹⁵ Josep BAUCELLS REIG, *Vida y práctica religiosa en el obispado de Barcelona de 1229 a 1344*, tesi doctoral inèdita (5 vols.), Universitat de Barcelona, 1998, vol. I, p. 290.

Baucells també apunta que s'han de tenir en compte, pel que es trasllueix a les visites, tres tipus de parròquies: aquelles que eren visitades sempre, les que eren visitades de tant en tant i les que no es visitaven mai.

Dit això, sí que podem afirmar que, tot i que no ens hagin romàs testimonis de visites anuals, sí que, en major o menor mesura, cada any es visitaven algunes parròquies. Ja podia ser que es visitessin les més importants, les més properes a la seu episcopal o aquelles que no havien complert amb els manaments eclesiàstics els anys precedents.

Segons la tradició eclesiàstica establerta per la butlla *Romana Ecclesia* de l'any 1246 del papa Innocenci IV, l'ofici de visita pastoral era privatiu del bisbe. No obstant, com es desprèn de les visites conservades, gairebé sempre, per motius evidents, el cap diocesà delegava per diversos motius, essent els més lògics que era impossible que cada any visités tota la diòcesi i que era més fàcil recollir les procuracions si enviava diversos prelats.

No obstant això, en els primers moments, com es pot constatar en el cas de la diòcesi de Barcelona i en el de la de Tortosa, a la primera meitat del XIV, els bisbes Ponç de Gualba i Francesc de Paholac, efectuaren les seves visites. Però això sembla que era el menys habitual.

No s'han conservat notícies de quina era la comitiva que feia la visita. Sembla lògic, però, que com a mínim hi hauria l'escrivà, els encarregats del transport i les vitualles, el cuiner i una mínima força de seguretat per evitar disgustos en els camins.¹⁶ Si el visitador i el seu seguici havien de fer nit fora de la seu, els rectors de parròquia estaven obligats a hostatjar-los (amb independència de la *procuratio* o dret de visita).

No sabem tampoc si el recorregut estava preestablert des de la cúria episcopal, però el que sí que és evident a través de les visites és que se seguia un cert ordre a l'hora de realitzar l'itinerari. En molts casos, s'ha comprovat que es visitaven grups d'esglésies, cosa que ha dut a pensar que en aquests moments ja hi havia subdivisions eclesiàstiques dins del bisbat: oficialats, deganats, arxiprestats, etcètera. Mostra d'això és la visita pastoral del bisbat d'Urgell de 1314, en què encapçalant cada grup d'esglésies s'hi indica el deganat al qual pertanyen.

Amb la finalitat de dur a terme la visita correctament, els prelats se servien dels qüestionaris. Són unes indicacions de com s'ha d'efectuar la visita i quina era la seva finalitat, els aspectes a tenir en compte, les preguntes a fer, les coses a esmenar, etcètera. Aquests

¹⁶ Josep BAUCELLS REIG, «Visitas pastorales: siglos XIV y XV», a *Memoria Ecclesiae*, XV (1999), p. 269-270.

qüestionaris apareixen en les disposicions acordades en els sínodes o en els mateixos registres de visita. A través d'ells es pot copsar la política pastoral dels bisbes que fan o que deleguen les visites i esdevenen un instrument de vàlua incalculable per a estudiar les mateixes visites, el dret canònic i el funcionament parroquial, a més de ser d'un valor excepcional per copsar la vida pública de clergues i parroquians. De l'època baixmedieval no se n'han conservat gaires, per bé que a vegades n'apareixen de nous en revisar els fons dels arxius o es poden reconstruir, en part, a través de les respostes, com és el cas del bisbat d'Urgell.¹⁷

Aquests textos demostren la importància de la pràctica de la visita a les diòcesis de l'antiga Corona d'Aragó durant la baixa edat mitjana. Els anomenem qüestionaris perquè les persones cridades a contestar les preguntes dels visitadors, sentien primer la «qüestió» o tema. Els visitadors els anomenaven capitols (*capitula*) o articles (*articuli*).¹⁸

En general els qüestionaris tenen, malgrat minses diferències, tres trets en comú:¹⁹

a) *Sobre les normes*: el deure dels preveres de tenir i conèixer les normes dels sínodes i concilis, i acomplir-ne les disposicions.

b) *Sobre els clergues*: han de servir model per als feligresos. També s'insiteix en com ha de ser la seva vida i conducta: no jugar, no prestar en usura, conducta moral immaculada, etc. Es remarca la necessitat que els preveres facin residència als seus beneficis i es dediquin exclusivament als ordres religiosos. Rés de les hores canòniques, atenció als malalts a través de la confessió i l'extremunció, sepultura als difunts, etc.

c) *Sobre els parroquians*: compliment dels deures anuals de confessió i comunió. S'inquiria també sobre la moralitat: matrimoni, concubinatge, usura, jocs, etc.

A través de l'estudi dels diversos registres de visita pastoral es pot intuir com devia ser l'exercici d'una visita i dels diferents temes que s'hi tractaven. Tanmateix, vist el nombre de parròquies visitades en un mateix dia, no sembla que aquest cerimonial es realitzés

¹⁷ De l'antic territori de la Corona d'Aragó, se'ns han conservat, de moment, vuit qüestionaris corresponents als segles XIV i XV: a) Qüestionari del bisbe Paholac de Tortosa del 1314, inclòs a les visites pastorals de l'any 1314; b) Qüestionari del bisbe de Girona Gastó de Montcada de l'any 1329, a l'inici del llibre de visites del mateix any; c) Qüestionari del sínode de Tarragona de 1372; d) Qüestionari de València del temps de Jaume d'Aragó, elaborat entre 1383 i 1388; e) Qüestionari de Tortosa de 1409, inclòs en el registre de visites pastorals del mateix any; f) Qüestionari de Jaume Marquilles de 1413-1414, inclòs en els registres de visita pastoral a la diòcesi de Barcelona d'aquells anys; g) Qüestionari de Barcelona del Llibre de la Cadena (manuscrit de concilis i sínodes) del 1425; h) Qüestionari de Saragossa de l'arquebisbe Arnau de Mur del 1435, adjunt a unes actes de visita pastoral.

¹⁸ Lluís MONJAS MANSO, «Les visites pastorals: de l'època medieval a la vigília del Concili de Trento» a Joaquim M. PUIGVERT [ed.], *Les visites pastorals. Dels orígens a l'època contemporània*, Girona, Biblioteca d'Història Rural, 2003, p. 54.

¹⁹ Josep BAUCCELLS REIG, «Visitas pastorales...», 1999, p. 244-249.

íntegrament en totes les visites. I encara menys, aquelles cerimònies que requerien de la presència del bisbe, com la confirmació, ja que li són privatives.

Sembla doncs que el cerimonial seria el següent:²⁰ arribada i acollida del visitador, celebració dels actes rituals de la missa, predicació, confirmació i tonsura, visita del cementiri i responsori pels difunts, inspecció ocular de l'església i edificis parroquials, dels seus béns immobles i mobles conjuntament amb els litúrgics, i també sobre els beneficis,²¹ informació verbal sobre la conducta del clergat i dels fidels, i designació o actuació dels testimonis. Així doncs, es poden ressaltar tres parts: una de litúrgica o ritual; la inspecció dels béns immobles i mobles o *visitatio rerum* i la investigació de la vida i costums de les persones o *visitatio hominum*.²²

Els visitadors tenien dret a percebre una ajuda de part del responsable de la parròquia o entitat visitada. Aquest dret, consuetudinari i regulat pel papat, pressuposava un pagament en metàl·lic o en espècie, a favor del visitador. El terme per referir-se a aquesta exacció era procuració (*procuratio* o *evectio*). Tanmateix, resulta complicat conèixer si hi havia unes quantitats establertes per aquest concepte, ja que els documents no esmenten gairebé res sobre la qüestió.²³ Amb tot, de l'anàlisi de les actes de visita, hom pot intuir que la quantitat variava segons la importància de la parròquia, si bé no era fixa ni permet d'establir un patró.

Les característiques de les actes de visita són força similars, per la qual cosa es pot fer un esquema força fidedigne de com s'estructuraven. Tots els registres estan escrits en llatí, però molt catalanitzat. Hi ha un model ideal de visita, definit pels qüestionaris, que comprèn dues parts ben diferenciades: la *visitatio rerum*, que té per objecte l'estudi dels edificis de culte, i la *visitatio hominum*, que indaga sobre la moral de clergues i parroquians. Aquesta darrera se subdivideix entre *capitula contra clericos* i *capitula contra laicos*.

Entre les visites podem diferenciar aquelles anteriors a la pesta negra (1348) i les posteriors. En les primeres, la *visitatio hominum* té més protagonisme i l'anàlisi de l'edifici a vegades es

²⁰ Aquest desenvolupament seria l'ideal, és a dir, aquell en el que hi participa el bisbe. Tanmateix, donat el gran nombre d'esglésies que foren visitades per delegats, hem indicat mitjançant subratllat les cerimònies que, en la nostra opinió es donaven en totes les visites.

²¹ Josep BAUCCELLS REIG, «Visitas pastorales...», 1999, p. 231-237.

²² Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa...*, 2004, p. 122-123.

²³ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa...*, 2004, p. 124-125.

limita a un «invenit ecclesiam bene paratam». En les posteriors la *visitatio rerum* té molt més protagonisme i els interrogatoris a clergues i parroquians gairebé desapareixen.²⁴

Les possibilitats de la visita com a font històrica són innumbrables, però a grans trets podem dir que les visites de la primera etapa, són riques per a la història social, de la moralitat, de la religiositat popular, per a l'antropologia de parentiu, etcètera. Les de la segona etapa ho són per a la història econòmica, per a la demografia, per a la història de l'art i de la cultura religiosa, etcètera.

2.3. Estat de la qüestió de l'estudi de les visites pastorals a Catalunya

A l'inici d'aquest estudi hem fet referència al treball de Luis Monjas, el qual dóna un succint catàleg de totes aquelles visites pastorals conservades als arxius catalans.²⁵ També hem fet esment de l'exhaustiu recull bibliogràfic sobre estudis basats en visites pastorals que Milagros Cárcel ha realitzat en una de les seves aportacions.²⁶ Aquests dos treballs són un punt de partida vàlid per veure quins fons s'han conservat als nostres arxius i quins d'aquests fons han estat utilitzats per a realitzar estudis aprofundits sobre les visites pastorals.

Tot i que, com ja hem esmentat, encara queda molta feina a fer, també seria molt feixuc presentar un estat de la qüestió de tots aquelles obres que han emprat les visites pastorals medievals de les diòcesis catalanes. És per aquest motiu que només ens centrarem en aquelles que han utilitzat com a base o com a part de la seva realització la visita al bisbat d'Urgell conservada a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic.

En primer lloc cal dir que aquest material documental no ha estat profusament emprat pels historiadors. D'una banda, només hem pogut localitzar dos treballs que l'usin exclusivament i, de l'altra, sis que l'han utilitzat parcialment.

Quant als primers, hem de destacar l'article de Mn. Antoni Pladevall titulat «El deganat de Cerdanya. El panorama religiós de la Cerdanya a principis del segle XIV» (1983).²⁷ L'autor ens presenta, en primer lloc, la font, per prosseguir posteriorment a analitzar la fesomia de l'ardiaconat de Cerdanya durant el període baixmedieval. Finalitza amb un succint estudi de com es desenvolupen les visites, transcriu la visita a les esglésies de Talló i de Baltarga, dóna

²⁴ Lluís MONJAS MANSO, «Les visites pastorals: de l'època medieval...», 2003, p. 60-61.

²⁵ *Vegeu nota 6.*

²⁶ *Vegeu nota 7.*

²⁷ Antoni PLADEVALL I FONT, «El deganat de Cerdanya...», 1983, p. 134-144.

alguns exemples de curiositats que hom pot trobar-hi i acaba amb un nomenclàtor de totes les esglésies visitades, en el qual dóna el nom modern, el nom que apareix en la visita i la quantitat que pagava de dret de visita.

Tot i la brevetat de l'aportació, l'autor dibuixa el panorama eclesiàstic de la Cerdanya a inicis del segle XIV, així com també dóna a conèixer la font i les seves possibilitats d'estudi.

L'altre treball que utilitza exclusivament aquestes visites és l'article de Susanna Vela Palomares titulat «Visites pastorals a la diòcesi d'Urgell. L'exemple de les valls d'Andorra (1312-1314)» (1990).²⁸ Es conforma per una breu anàlisi de què són les visites pastorals i per un petit apunt de com es desenvolupa la visita objecte d'estudi en el bisbat d'Urgell. El cos de l'article se centra en les tres visites successives a Andorra (1312, 1313 i 1314) i quin és l'itinerari dels visitadors. Posteriorment, analitza el desenvolupament de la visita mitjançant l'estudi de les qüestions formulades als testimonis a través dels *capitula contra clericos* i dels *capitula contra laicos*. Aquest capítol es forneix de nombrosos exemples extrets de les visites, però, tanmateix, hi manca una aportació teòrica del per què d'aquestes preguntes, així com també hi falta una interpretació d'algunes de les respostes dels testimonis. A través d'una breu conclusió, Susanna Vela presenta la seva interpretació del motiu d'aquesta visita.

El treball conclou amb una transcripció completa dels registres referents a les parròquies andorranes dels tres anys esmentats anteriorment que, malgrat la seva exhaustivitat, presenta alguns errors d'interpretació.

Amb tot, aquest article és un excel·lent treball que utilitza àmpliament la font i aprofundeix més en les seves possibilitats d'estudi, encara que no l'exprimeix totalment. També és molt interessant el fet que ofereixi la transcripció completa, ja que permet a d'altres historiadors usar-la per a estudiar altres aspectes que no han estat contemplats per aquesta autora.

Pel que fa als treballs que han emprat aquesta font en part, n'hi ha un altre de Mn. Pladevall titulat «Conflictes entre les exempcions monàstiques i els drets episcopals dels segles XII al XIV» (1967).²⁹ El treball, segons el seu autor, pretén desgranar una sèrie de conflictes dels bisbes de Vic amb els monestirs del seu bisbat. El que ens interessa d'aquest treball és el fet que finalitzi amb un breu apunt de la visita objecte del nostre estudi, la qual segons l'autor, en

²⁸ Susanna VELA PALOMARES, «Visites pastorals a la diòcesi d'Urgell. L'exemple de les valls d'Andorra (1312-1314)», *Annals de l'Institut d'Estudis Andorrans*, Barcelona, 1990, p. 59-103.

²⁹ Antoni PLADEVALL I FONT, «Conflictes entre les exempcions...», 1967, p. 263-295.

aquell moment, era pràcticament desconeguda. En aquest apartat fa una interpretació de com uns volums del bisbat d'Urgell anaren a parar a l'arxiu de Vic i conclou extractant el contingut de les visites als monestirs d'Urgell i de Berguedà.

La importància d'aquest treball és que és el primer que donà a conèixer aquestes visites, ja que l'ús que en fa és més aviat breu i limitat a una mena d'apèndix dins de la resta de l'article.

Una altra obra que ha emprat aquesta visita pastoral és la monumental *Catalunya Romànica* d'Enciclopèdia Catalana. En les fitxes històriques de les esglésies estudiades de les comarques que avui formen part del que era el bisbat d'Urgell del segle XIV, hi trobem brevíssimes referències a la visita, les quals només són emprades per testimoniar l'existència de la parròquia en aquella data.

En una línia similar trobem els quatre volums editats per l'Institut d'Estudis Catalans que estudien les esglésies romàniques del Pallars Sobirà, en els quals, en l'apartat històric de cada monument, hi trobem una referència a la visita que, com en el cas anterior, només serveix per testimoniar l'existència de l'edifici en el segle XIV.³⁰

Així doncs, el treball que presentem aquí pretén omplir aquesta mancança d'estudis, per la qual cosa iniciem la nostra aportació amb l'anàlisi de la moralitat dels clergues i dels laics al territori del Pallars i oferim també la transcripció completa dels registres de visita a les parròquies d'aquest territori.

³⁰ Joan-F. CABESTANY I FORT, M. Teresa MATAS I BLANXART, Aida MESTRES I DOMÈNECH, Josep M. PALAU I BADUELL, *Les esglésies preromàniques i romàniques de la vall Ferrera i la coma de Burg*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2004; Joan-F. CABESTANY I FORT, M. Teresa MATAS I BLANXART, Josep M. PALAU I BADUELL, *El romànic de la vall d'Àneu*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2005; Joan-F. CABESTANY I FORT, M. Teresa MATAS I BLANXART, Josep M. PALAU I BADUELL, *Les esglésies romàniques de la vall de Cardós*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2007; Joan-F. CABESTANY I FORT, M. Teresa MATAS I BLANXART, Josep M. PALAU I BADUELL, *Les esglésies romàniques des de Sant Pere del Burgal a la vall d'Àssua*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2008.

3. EL COMTAT DE PALLARS I LA SEVA DISTRIBUCIÓ ECLESIASTICA A INICIS DEL SEGLE XIV

3.1. Apunt històric del Pallars

L'origen del comtat de Pallars cal cercar-lo en la organització política de la marca propiciada per la cort carolíngia, a l'entorn de la conquesta de Girona (785) i de l'ocupació de Barcelona (801). Tanmateix, a diferència d'aquestes dues ciutats, l'establiment del comtat pallarès es deu a la iniciativa privada del comte Bigó de Tolosa (806-814). Sembla ser que en aquests primers anys, en paral·lel a l'organització política, es comença a produir la cristianització –i parroquialització– del territori del Pallars, fet que es palesa en l'acta de consagració de la catedral de la Seu d'Urgell³¹ en la qual s'hi pot observar l'existència d'un incipient entramat parroquial en aquesta contrada.³²

Aquests primers anys d'història del comtat de Pallars foren convulsos fins a la independència del jou tolosà amb Ramon II (c.872-c.920). A la seva mort, els seus successors governaren conjuntament el comtat fins a la mort de Sunyer I (c. 947-c.1011), el qual dividí el comtat entre els seus dos fills: a Guillem II (c. 1010-c.1035) li pertocà el Pallars Sobirà i a Ramon IV (c. 1006-1048) el Pallars Jussà.

Aquesta divisió no degué ésser ben acceptada pels successors, perquè els conflictes entre ambdós comtats foren constants fins a la convenença de 1094 signada entre Artau II (1081-c.1115) i Ramon V (1048-1099) en què s'establiren els límits definitius entre el Pallars Jussà i el Sobirà. Tanmateix, el segle XII fou un període de relativa calma, però amb problemes interns, el més important dels quals fou el problema successori. A finals del segle XII, el Pallars Jussà s'integra a la Corona d'Aragó per la donació feta per Dolça de Pallars (d. 1192) a Alfons I (1162-1196).

La dinastia dels Comenge va arribar al soli comtal pallarès amb el segon matrimoni de la comtessa Guillema II (1204-1231) de Pallars Sobirà —vídua de Guillem d'Erill amb el qual no tingué descendència— amb el vescomte de Coserans, Roger de Comenge, i la venda que aquesta féu al marit i els seus successors l'any 1229 del comtat per quinze mil morabatins d'or.³³ Guillema tenia, en el moment de casar-se en segones núpcies, al menys trenta-un anys.³⁴

³¹ *Vegeu nota 38.*

³² *Vegeu nota 39.*

³³ Ferran VALLS I TABERNER, «Els orígens dels comtats de Pallars i Ribagorça», *Estudis Universitaris Catalans*, vol. IX (1915-1916), p. 92-93

Per tant, quan es vengué el comtat, ja en tenia quaranta-set, per la qual cosa, sense cap esperança de successió, traspassà els drets al seu marit i es retirà a la vida religiosa. Amb aquesta nova dinastia, el comtat de Pallars sortia del seu aïllament i es donaria a conèixer més enllà de les seves fronteres.

Roger I de Comenge, ja havia estat casat anteriorment, i tenia un fill en les dates en què esdevingué comte de Pallars.³⁵ Havia participat en la reconquesta de Tolosa de Llenguadoc. Roger II va succeir el seu pare i tenia un fill natural amb Cecília de Forcalquier. Aquest fill il·legítim, obtingué el vescomtat de Coserans, mentre que els fills legítims, els de Sibil·la de Saga, accediren al soli comtal. Desitjós d'obtenir el tron, aquest fill natural, Roger, realitzà successives invasions del comtat, prosseguides pel seu fill Arnau d'Espanha, durant els segles XIII i XIV.

Roger II, en previsió dels conflictes successoris que hi hauria en el moment de la seva mort, deixà ben clar que el comtat del Pallars Sobirà seria per als seus fills legítims, és a dir, els haguts amb Sibil·la de Saga. L'any 1244 testimonià que el comtat passés a mans d'Arnau Roger, i si aquest moria sense descendència, a mans del seu germà Ramon Roger. Si també moria sense successió, el comtat passaria a les seves germanes Orpaix i Geralda. En última instància seria pel fill natural Roger de Comenge.

En un nou testament de 1256 exclouïa de la successió a Roger de Comenge i tres mesos després el desheretava definitivament, per haver-li fet la guerra i per haver assassinat a alguns dels seus vassalls.

Arnau Roger I va succeir el seu pare l'any 1256 i fou un dels protagonistes de les rebel·lions nobiliàries esdevingudes entre 1275 i 1280. El rei Jaume I el nomenà l'any 1275 tutor d'Ermengol i d'Àlvar d'Urgell. Concedí als seus germans Bernat Roger i Bernat de Comenge diversos territoris en feu. Fou un fidel col·laborador del rei Jaume I, el qual el féu casar, en segones núpcies, amb Làscara de Ventimiglia, filla de la princesa bizantina Eudòxia Làscaris. Acompanyà al rei Pere II en les seves campanyes a Tunis i Sicília. Aprofitant la seva llunyania del soli pallarès, els Comenge envairen el Pallars per primera vegada. Arnau Roger I va morir quan tenia uns cinquanta-quatre anys sense descendència, de manera que el comtat passà a

³⁴ L'any 1182, data de la defunció del seu pare Artau IV, ja havia nascut.

³⁵ Ignasi M. PUIG I FERRETÉ, «Testaments comtals del Pallars Sobirà. La casa de Comenge (1256-1327)», *Urgellia*, vol. IV (1981), p. 295.

mans del seu germà Ramon Roger I, però els Comenge intentaren obtenir el tron pallarès envaint el comtat per segona vegada.

Dels anys de govern de Ramon Roger I (1288-1295) se'n sap molt poca cosa. Sabem que va morir sense descendència, per la qual cosa el comtat de Pallars va passar a mans de la seva neboda Sibil·la.

A la mort de Ramon Roger I, els Comenge intentaren de nou envair el Pallars, per la qual cosa el rei Jaume II, va retenir el comtat l'any 1296, ja que encara no havia estat lliurat a Sibil·la. Sibil·la (1295-1330) va haver de vendre's el domini directe del Pallars Sobirà, a canvi de la defensa i protecció per part del rei Jaume. Així, el monarca obtenia el control de tota la frontera superior i el contacte amb Occitània i incorporava a la corona aquest comtat independent.

L'any 1297 ja trobem a Sibil·la casada amb Hug de Mataplana, fill de Ramon d'Urtx. Hug s'intitulà ben aviat com a comte de Pallars i com a procurador perpetu de la seva muller. Van tenir molts fills i Sibil·la s'enemistà amb el seu marit, per la qual cosa, se'n separà, al·legant que ell se n'havia aprofitat per obtenir privilegis materials. Amb els seus successors s'enceta una nova dinastia al Pallars Sobirà: els Mataplana.

El govern de Sibil·la i Hug, en el qual hem d'incloure el moment de la nostra visita pastoral, fou força pacífic. Després dels períodes convulsos del segle anterior, aquests comtes aconseguiren pacificar i gestionar el comtat adequadament. Malauradament, els seus successors hauran de patir noves invasions franceses i enfrontaments interns, així com els problemes derivats de la crisi agrícola i econòmica, a partir de «lo mal any primer» (1333) i de la pesta negra (1348).³⁶

³⁶ Per a més informació sobre la història del Pallars, consulteu Llorenç SÀNCHEZ I VILANOVA, *Els comtes del casal de Mataplana. Última dinastia de Pallars (de 1297 a 1491)*, La Pobla de Segur, Història i Cultura del Pallars, 1988; Lydia MARTÍNEZ TEIXIDÓ, *Les famílies nobles del Pallars en els segles XI i XII*, Lleida, Pagès, 1991; Lydia MARTÍNEZ TEIXIDÓ, «El comtat de Pallars», a *Catalunya romànica*, vol. XV (*El Pallars Sobirà. El Pallars Jussà*), Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1993, p. 25-33; Llorenç SÀNCHEZ I VILANOVA, *El Pallars: visió històrica*, Barcelona, PPU, 1996; Llorenç SÀNCHEZ I VILANOVA, *Les dinasties comtals a Pallars*, La Pobla de Segur, s.n., 2002; Carme M. MARUGAN i Jaume OLIVER, «El Pallars medieval», a *Història del Pallars. Dels orígens als nostres dies*, Lleida, Pagès, 2005, p. 45-86. Cal destacar les obres clàssiques d'Agustí COY I COTONAT, *Sort y comarca Noguera Pallaresa*, Barcelona, 1906; Joaquim MIRET I SANS, *Investigación Històrica sobre el vizcondado de Castellbó. Con datos inéditos de los condes de Urgell y los vizcondes de Áger*, Barcelona, 1900; Ferran VALLS I TABERNER, «Els orígens dels comtats de Pallars i Ribagorça», *Estudis Universitaris Catalans* [Barcelona], núm. IX (1915), p. 40-101; Ferran VALLS I TABERNER, «Els comtats de Pallars i Ribagorça a partir del segle XI», a *Obres Selectes*, vol IV, Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1961, p. 125-

3.2. L'organització eclesiàstica del Pallars a l'edat mitjana

Durant l'antiguitat tardana i l'època visigòtica els territoris del Pallars estigueren eclesiàsticament subjectes a la seu de Lleida. Amb la caiguda d'aquesta ciutat a mans musulmanes es trencaren els lligams i el Pallars i la Ribagorça foren atribuïts a la diòcesi d'Urgell d'ençà de l'alliberament dels francs.

Tot i això, en els primers anys de l'edat mitjana, sembla que hi hagué moments convulsos propiciats principalment per la figura d'Adolf de Pallars, que es féu nomenar bisbe de Pallars i Ribagorça l'any 888, amb l'ajut del bisbe intrús d'Urgell Esclua de Cerdanya (885-924). El projecte no va reeixir i fou promogut de nou pel comte Ramon I (II) de Pallars, el qual l'any 920 nomenà al seu fill Ató com a bisbe de Pallars.

De fet les esglésies del comtat sempre estigueren *de iure* subjectes a la seu urgel·litana, a excepció d'algunes limítrofes amb el comtat de Ribagorça, les quals foren objecte de litigi a partir de l'establiment d'una seu a Roda d'Isàvena l'any 977 i, especialment a partir de 1100, moment en què aquesta seu fou traslladada a Barbastre.

En contraposició a aquesta migrada influència episcopal, el comtat del Pallars —sobretot a la zona nord— esdevingué el gran centre d'eclosió de la fundació monàstica a Catalunya durant els segles IX i X.³⁷ Aquest procés s'atura a finals del segle X i l'any 1000 moltes d'aquestes fundacions no han pogut desenvolupar-se i es troben, per consegüent, en franca decadència. Per tant, moltes s'acabaran unint a d'altres o desapareixeran, a excepció del cenobi de Gerri, l'únic que ha arribat a les nostres dates. Hem de pensar que la fundació d'aquests monestirs es devia a la voluntat missionera i organitzadora del territori promoguda des de l'imperi Carolingi.

Com a diferència, les canòniques regulars s'establiran a la zona sud del comtat. En destaca la fundació comtal de la canònica de Santa Maria de Mur l'any 1069 a càrrec de Ramon IV (V) de Pallars Jussà.

205; Ramon d'ABADAL I DE VINYALS, *Els Comtats de Pallars i Ribagorça a Catalunya Carolíngia*, vol. III, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1955. Pel que fa a documentació relativa al Pallars cal esmentar l'excel·lent recull de documents del bisbat d'Urgell a cura de Cebrià BARAUT I OBIOLS, en diferents volums de la revista *Urgellia*.

³⁷ D'aquest període són les fundacions de Sant Vicenç i Santa Maria de Gerri (807), Santa Maria de Senterada (814), Sant Fruitós de Balestui (814-823), Sant Esteve de Servàs i Sant Esteve de Perabella (833), Sant Martí de Sas (847), Sant Julià de Sentís (848), Sant Pere del Burgal (859), Sant Vicenç d'Oveix i Sant Pere de les Malexes (segle IX), Sant Joan de Viu (949), Sant Genís de Bellera (973), Santa Maria de Lavaix i Sant Pere de Vellanega (segle X).

Tanmateix, l'organització parroquial és teixeix gradualment i denota un gran poblament del Pallars durant l'època altmedieval. És probable que, a diferència d'altres zones de Catalunya, l'hàbitat fos anterior a la parroquialització. També és plausible que fos aquesta cristianització parroquial la que acabés per impulsar l'ús del llatí i arraconés la llengua o llengües autòctones entre els segles VII i IX.

En parlar d'organització parroquial al Pallars —i per extensió al bisbat d'Urgell— es recorre sempre a la discutida acta de consagració de la Seu d'Urgell amb data de 819.³⁸ És interessant copsar el teixit parroquial que se'ns hi dibuixa: s'hi esmenten quaranta esglésies del Pallars Sobirà i tant sols dues del Pallars Jussà.³⁹ Sembla força clar que en aquest pretès moment del segle IX ja hi ha una clara distribució de les esglésies en quatre sectors, que corresponen a quatre de les valls en què s'estructura el Pallars Sobirà: la vall d'Àssua i el Batlliu de Sort, Tírvia i la vall Ferrera, la vall de Cardós i la vall d'Àneu. Aquesta divisió es féu més palesa en els segles posteriors, com veurem més endavant.

³⁸ De data molt discutida, molts han estat els historiadors que li han proposat una datació. En la nostra opinió, l'aparat crític que en fa Ramon ORDEIG I MATA en la seva obra *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. I-1, Vic, s.n., 1993, p. 1-3, resumeix les aportacions anteriors i dona una datació ben aproximada per aquesta acta de dotació, per a la qual suggereix una redacció entre 952 i 1024. Destaquem també els articles de J. BENET, «L'acta de consagració de l'església de la Seu d'Urgell. Un document fals», *Quaderns d'estudis medievals* [Barcelona], núm. 13 (1983), p. 137-142; Cebrià BARAUT I OBIOLS, «La data de l'acta de consagració de la catedral carolíngia de la Seu d'Urgell», *Urgellia* [La Seu d'Urgell], vol. 7 (1984-1985), p. 515-529; Manuel RIU I RIU, «La consagració de 819: problemes sobre la seva autenticitat», a *Catalunya romànica*, vol. VI (Alt Urgell. Andorra), Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1992, p. 318-320; Antoni PLADEVALL I FONT, *La documentació i l'art medieval. Algunes cauteles metodològiques per a la recta utilització dels documents, amb una especial referència a l'acta falsa de Santa Maria d'Urgell del 819*, Barcelona, Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, 1998.

³⁹ Ramon ORDEIG I MATA, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. I-1, Vic, s.n., 1993, p. 6: «Tradimus vero ipsas parrochias comitatu Paliarensis supradicte sedis Hurgellensis Sancte Marie pertinentes, scilicet ecclesiam Sancte Marie cujus locum vocitatum dicimus Sancte Concorcordie [sic] cum ejus parrochie vel villares atque vilarunculis earum atque ipsas parrochias de valle Stacione vel Invicinio sive Siarb cum Lagunuas et Serbaos et Villa Furoris et ipsas parrochias de illo Obago vel de Berenui et Somponui atque Montanohortone vel Riomatrice cum villulis et vilarunculis earum seu eciam ipsas parrochias [de valle Tirbiense, Bajen et Alende cum Ferrera et Burg et Viros, Tirbia quoque et Tavascanni vel Asneto] sive Helinse vel Haravo, Cardosensis namque Sancte Marie que dicunt in Ribeira vel Buslis superiore atque subteriore vel Labroso atque Vallato sive Vallatello, Anabiensis quoque Sancte Marie que holim vocaverunt locus Sancte Deodate cum ejus parrochias, id est, Borrosso cum Jovo et Assor sive Sonne et Isil et Alos atque Stirri seu Burgi vel Cervo et Spotu cum villulis et vilarunculis earum. Deinde locus Sancte Marie que dicunt Sancte Grate cum parrochias et villulis atque vilarunculis eidem ecclesie pertinentes. Inde vero ecclesiam Sancte Marie que dicunt ad Trimplo cum omnia ibidem pertinentes. Istarum parrochiarum Paliarensis pagi cum omnibus illorum ecclesiis et villas vel villulis atque vilarunculis et cum decimas et primicias ad predictas parrochias pertinentes sive in montibus sive in vallibus tam de cultibus vel aprisionibus et cum omni reddito synodali sic tradimus atque condotamus hujus matris ecclesie Sancte Marie sedem Hurgellensem in perpetuum habituras».

En aquest primer moment copsem una manca de parròquies en la zona al voltant del monestir de Gerri, el qual s'està gestant. Per motius evidents d'inseguretat i de poca organització territorial, gairebé no hi ha cap esment d'esglésies corresponents al Pallars Jussà en aquest període.

A grans trets, les parròquies pallareses es dividien entre aquelles dependents d'un monestir i aquelles subjectes a la seu episcopal. Al llarg del segle X, i sobretot durant l'XI, es constata una progressiva intromissió senyorial i comtal en l'organització i la subjecció parroquial, ja que aquestes esglésies proporcionarien una renda més a les que ja rebien.

La poca documentació conservada palesa que al llarg del segle XII i XIII es va configurant una organització de les parròquies en deganats i en valls exemptes. En les *Rationes decimarum Hispaniae* de 1279-1280, tan sols s'esmenten els deganats de Tremp i de Montenartró,⁴⁰ i no enumeren més de vint parròquies. Aquest fet s'ha d'interpretar per la pobresa d'aquestes, que no arriben al mínim exigít per a pagar la dècima dels fruits. En la visita pastoral del 1314-1315 objecte del nostre estudi, hi consten el deganat de Montenartró, el deganat de Cardós i l'ardiaconat de Tremp, amb més de cent parròquies visitades. A la dècima de la diòcesi d'Urgell de 1391,⁴¹ hi consten els deganats de Tremp, Cardós, Cabdella i Senterada, amb setanta-set parròquies.

Cal esmentar que la vall d'Àneu fruïa d'una organització eclesiàstica autònoma, com també succeeix amb la vall de Boí i la vall d'Aran. En coneixem el fet gràcies a la documentació d'època moderna,⁴² però hi ha indicis per pensar que continua un costum del període medieval. Hi ha constància, per exemple, que l'11 d'octubre de 1175 el bisbe Arnau de Préixens nomena un degà per a tota la vall.⁴³

⁴⁰ Josep RIUS I SERRA [ed.], *Rationes decimarum Hispaniae (1279-1280)*, vol. 1 (*Cataluña, Mallorca y Valencia*), Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1946, p. 186, 191, 192, 201, 213.

⁴¹ Prim BERTRAN I ROIGÉ, «La dècima de la diòcesi d'Urgell, corresponent a l'any 1391», *Urgellia* [la Seu d'Urgell], núm. 2 (1979), p. 304-308 (Tremp), 308-310 (Cardós), 310 (Cabdella i Senterada).

⁴² Enric MOLINÉ, «Organitzacions eclesiàstiques autònomes al Pirineu durant l'antic règim: les valls d'Àneu, Boí i Aran», *Urgellia* [la Seu d'Urgell], núm. 5 (1982), p. 331-442.

⁴³ Cebrià BARAUT, «Els documents, dels anys 1151-1190, de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell», *Urgellia* [la Seu d'Urgell], núm. 10 (1990-1991), p. 229 (doc. 1706).

3.3. La relació d'esglésies visitades els anys 1314 i 1315

En les visites dels anys 1314 i 1315⁴⁴ hom troba relacionades cent vint-i-cinc i noranta-cinc parròquies respectivament, agrupades en l'ardiaconat de Tremp, el deganat de Montenartró i el deganat de Cardós.

En la de l'any 1314, setanta-quatre corresponen a l'ardiaconat de Tremp, vint al deganat de Montenartró i vint-i-una al de Cardós. En canvi, a la de l'any 1315, quaranta-cinc pertanyen a l'ardiaconat de Tremp, trenta-cinc al deganat de Montenartró i quinze al de Cardós.

De les esglésies esmentades, un total de quaranta-una ja les trobem citades a l'acta de consagració de la Seu d'Urgell, a la qual ja hem fet referència. Això significa que, d'acord amb la datació proposada per aquest document, a mitjan segle X ja existien.

Cal notar la variació entre les esglésies citades un any i l'altre, especialment pel que fa a les de l'ardiaconat de Tremp, en la qual sembla que hagin desaparegut les primeres en la visita de l'any 1315. De fet, podríem considerar que és més plausible que s'hagi perdut l'acta de visita d'aquestes parròquies per diversos indicis. Un d'ells és que el llibre V, en el qual estan incloses, està molt mal conservat i sembla molt manipulat. Un altre és que la primera de les visites s'inicia amb els mots «Eadem die et anno», cosa que ens suggereix que no era la primera de l'opuscle. [VEGEU ANNEX 9.1]

De l'observació de les parròquies visitades es pot comprovar que hi ha unes zones geogràfiques en les quals no s'hi visita cap església. El cas més evident és el de la vall d'Àneu, en què no se n'hi visita cap. Aquesta circumstància ha d'estar determinada, com ja hem comentat, per l'organització autònoma d'aquesta vall pirinenca. Anteriorment havíem apuntat que això succeïa a les valls d'Aran, d'Àneu i de Boí.

Precisament d'aquesta darrera en tenim la confirmació ja que en l'acta de 1314, les esglésies de la vall de Boí estan agrupades sota el títol *Valle de Boy* i en el document podem llegir-hi: «Anno quo supra XII kalendas novembris, predictus Nicholaus visitavit ecclesias valle de Boy et, ad instanciam nobile Guillelmi d'Eril, fecerunt capellani dicte valle pactum et dederunt inter omnes quinquaginta solidos. Aliud fuit dictis capellanis dimissum de gratia speciali ad instanciam predicti venerabili Guillelmi d'Eril».⁴⁵ Aquesta notícia ens confirmaria la vida autònoma d'aquestes valls durant l'edat mitjana.

⁴⁴ La visita del any 1314 està inclosa en el llibre IV i la de l'any 1315 en el llibre V.

⁴⁵ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 10r.

Quant a altres zones que no apareixen a la visita, hem de pensar que es deu al fet d'ésser parròquies sotmeses a l'autoritat d'un monestir. L'exemple més evident d'aquest fet són les esglésies al voltant del poderosíssim cenobi de Gerri. Tal i com esmenta Ignasi Puig en el seu estudi sobre aquest monestir: «Les esglésies que hom donava o restituïa al monestir de Gerri passaven a dependre directament de l'abat, per la seva condició de monestir *nullius*, el qual passava a exercir-hi les funcions que normalment eren reservades al bisbe».⁴⁶ Així, doncs, el buit al voltant de Gerri també queda explicat.

La part nord-occidental del comtat de Pallars (Alta Ribagorça) pertanyia eclesiàsticament al bisbat de Roda-Ribagorça (a partir del segle XII al de Lleida),⁴⁷ exceptuant la vall de Boí i la vall de Senyiu, que pertanyien al bisbat d'Urgell, com podem comprovar en la relació d'esglésies visitades. També pertanyia al bisbat de Roda-Ribagorça la franja més occidental del Pallars Jussà, que avui dia ocupa una gran extensió dels antics municipis de Sapeira i Fígols de la Conca.

L'altre buit en la nostra visita el forma el conjunt de parròquies dependents del castell i de la canònica de Mur, que com hem esmentat per al monestir de Gerri, estaven exemptes de retre tributs a la seu episcopal urgel·litana.

El darrer indret del territori pallarès en el qual no hi constatem cap visita és l'actual municipi d'Abella de la Conca, al Pallars Jussà, ja que la parròquia principal, Sant Esteve d'Abella de la Conca, i les seves sufragànies depenien de la canònica de Santa Maria de Solsona, per la qual cosa estaven també exemptes de la visita episcopal.

Feta aquesta breu anàlisi, podem concloure comentant que les dues visites al comtat de Pallars conservades, efectuades a inicis del segle XIV a instàncies de l'arquebisbe de Tarragona, foren força exhaustives, ja que si exceptuem aquelles parròquies que no depenien de la Seu d'Urgell, es visità la pràctica totalitat dels temples existents en aquella data.

[VEGEU ANNEXOS 9.2, 9.3 I 9.4]

⁴⁶ Ignasi PUIG I FERRETÉ, *El monestir de Santa Maria de Gerri (segles XI-XV)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1991, vol. I, p. 475.

⁴⁷ *Catalunya romànica*, vol. XVI (*la Ribagorça*), Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1996, p. 73.

4. LA MORALITAT CLERICAL

En aquest apartat del treball s'estudia la moral dels clergues pallaresos a partir del que expressa la doctrina eclesiàstica pel que fa a cadascuna de les matèries i com es reflecteix la infracció d'aquestes normes a partir dels casos analitzats en les nostres visites pastorals.

4.1. El celibat i el concubinatge

A partir del que podem llegir en els registres de visita, el concubinatge fou un dels grans assots de la moral clerical del segle XIV al bisbat d'Urgell. Trobem un gran nombre de clergues concubinaris els quals, evidentment, defugen de les normes de celibat imposades per l'església. A continuació analitzarem quina és la doctrina proposada per l'església sobre aquests aspectes i com es reflexa la seva ruptura en els textos pastorals.

4.1.1. Doctrina eclesiàstica

Dels textos patristics d'abans del segle IV es desprèn que el celibat era un estat ideat del clergat, per bé que la seva pràctica no era preceptiva. Tanmateix sembla ser que la continència sexual era freqüent. És a partir del segle IV, en què el papa Sirici prohibeix l'any 386 la cohabitació dels preveres i diaques amb llurs mullers, quan s'enforteix el concepte de celibat. En diversos concilis celebrats al nord d'Àfrica, Gàl·lia i Hispània es prohibí als clergues casats de fer ús dels seus drets conjugals un cop ordenats.⁴⁸ També les figures més influents de l'església llatina —sant Ambrosi, sant Agustí i sant Jeroni— intentaren establir una incompatibilitat entre els ministeris pastorals i la vida conjugal.

A l'època merovíngia, a la Gàl·lia es testimonia que un gran nombre d'eclesiàstics estaven casats. Mentre estaven dins de les ordes menors, se'ls concedia llicència per a casar-se, si bé se'ls obligava a renunciar als seus drets conjugals en el moment en què accedien a les ordes majors. Amb aquesta situació, les seves mullers passaven a ésser considerades llurs germanes, podent conviure en la mateixa llar. Tanmateix, al concili de Lió de 583 s'exigí a tots els preveres i diaques casats que renunciessin a les seves mullers un cop ordenats. Aquesta mesura tan dràstica sembla que no va tenir efecte.

⁴⁸ Ja al concili d'Elvira (c. 300-306) es promulga que «Decidimos prohibir totalmente a los obispos, presbíteros y diáconos y a todos los clérigos que ejercen el ministerio sagrado, el uso del matrimonio con sus esposas y la procreación de hijos. Aquel que lo hiciere, será excluido del honor del clericaliato». José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 7.

Durant el segle VII i VIII no es constata una voluntat d'imposar el celibat, la qual sí que retrobarem durant l'època carolíngia. Malgrat tot, a partir del segle X, hi ha una decadència forta del celibat i un auge de les relacions concubinàries entre clergues.

A mitjan del segle XI, els papes Lleó IX, Gregori VII, Urbà II i Calixte II emprengueren una lluita duríssima contra aquesta situació, amb la suspensió de funcions dels clergues concubinaris i la reducció a la servitud a llurs concubines. Aquest intent de reforma va trobar-se amb un gran nombre de clergues reaccionaris arreu d'Europa. Calixte II, al I Concili de Laterà (1123), va exigir que els preveres, diaques i sotsdiaques casats trenquessin la relació que mantenien amb llurs esposes legítimes o llurs concubines i declarà que els matrimonis contrets amb posterioritat a la seva ordenació serien considerats nuls.⁴⁹ En els concilis i sínodes posteriors, es reiterà aquesta posició de l'Església.

Al nostre país tenim evidències de què els clergues eren concubinaris, ja que en el concili provincial tarraconense de Lleida de l'any 1229 s'estableix un punt en el qual es prohibeix als preveres, diaques, sotsdiaques i beneficiats de tenir concubina. Sorprenentment, es castiga a les concubines i no pas als clergues.⁵⁰ En aquest mateix sentit, en tots els qüestionaris de visita que s'han conservat trobem que hi ha un punt en què el visitador ha de preguntar al vilatans sobre si el clergue és o no concubinari.⁵¹ Això ens demostra el fet que la pràctica concubinària era

⁴⁹ En el cànon 7 d'aquest concili s'establia: «Prohibim a preveres, diaques o sotsdiaques que visquin amb concubines i esposes, i que cohabitin amb d'altres dones, excepte aquelles que el concili de Nicea els permetia habitar-hi per qüestions de necessitats, és a dir, una mare, una germana, una tia materna o paterna, o qualsevol altra, de la qual no s'aixecaria cap suspicàcia.»

⁵⁰ Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», a *Analecta Sacra Tarraconensia*, XLVII (1974), p. 79: «VII. De clericis concubinariis. Ad extirpandam clericorum incontinentiam, statuimus ut quilibet episcopus, in prima sinodo quam ipsum celebrare contigerit, suspensos denuntiet omnes sacerdos, diaconos, subdiaconos et omnes beneficiatos qui ex tunc, in suis vel alienis domibus, detinere presumpserint publice concubinas; et illas que talium fuerint concubine denuntient excommunicationi subiectas, et sepeliendas, si decesserint, asinorum sepultura; et eas sententias episcopi et ipsi sacerdotes in publicis predicationibus denuntient. Si quis vero, hac de causa suspensus, presumpserit celebrare divina, non solum ecclesiasticis beneficiis spoliatur, verum etiam pro hac duplici culpa perpetuo deponatur. Et ut statutum hoc melius executioni mandetur, precipimus ut decani ecclesiarum in suis capitulis, archidiaconi et archipresbiteri ubi fuerint, in officiis dilitigenter inquirant si quod invenerint post dictam denuntiationem, in predicta synodo factam, incontinentie vitio laborantes, et eosdem statim aba officio et beneficio nominatim suspensos denuntient, et eorum incontinentiam ab episcopo significant, et episcopus, percepta veritate, a beneficiis ipsos perpetuo spoliare non obmittat, sicut actum est in concilio generali. Soboles quoque clericorum post hoc concilium de concubinis suscepta, in bonis paternis iure hereditario secundum decretalem domini Honorii non succedat, et ad primam tonsuram velut spurii nullatenus admittantur, qui omni beneficio et privilegio clericali expertes existant».

⁵¹ Al qüestionari del bisbe Paholac de Tortosa, de 1314, en el punt 12 dels *capitula contra clericos* hi llegim «Item, si est aliquis qui tenet publice concubinam»; en el de de Gastó de Montcada de Girona de 1329, s'esmenta que «Item si tenet concubinam vel ea cohabitavit vel suis expensis in domo sua vel extra victualia et alia necessaria

habitual —i ens atrevim a dir molt estesa— durant els segles XIII i XIV, ja que si no fos així no trobaríem tantes referències prohibint aquesta pràctica.

És evident que durant la baixa edat mitjana el clergat seguí desobeint el celibat i practicant el concubinat. En aquest sentit cal esmentar encara que, fins ben entrat el segle XV, trobem disputes entre clergues partidaris i d'altres en contra de trencar la llei de celibat.⁵²

4.1.2. Casos

En la majoria de les actes de visita pastoral objecte del nostre estudi els qui denuncien els casos d'immoralitat dels clergues són els laics, els quals són cridats com a testimoni pel visitador. Normalment hi ha un parell de testimonis, però en alguns casos n'hi arriba a haver molts més.⁵³

Aquests testimonis són designats pel seu nom i actuen sota jurament, tal i com s'especifica en cadascuna de les visites: *iurati et interrogati*. Hem de pensar que aquests testimonis havien de ser persones influents en la comunitat o de pes econòmic, és a dir, les més adequades per a testificar. En aquest sentit, destacarem el cas de les visites pastorals a les valls d'Andorra dels anys 1312, 1313 i 1314, en les quals sempre hi trobem els mateixos testimonis.⁵⁴

Cal no oblidar que potser també els testimonis actuaven sota pressió dels clergues, per bé que, amb el gran nombre de casos denunciats, no sembla pas que fos així. Per tant hem de pensar que els testimonis feien l'acusació amb força llibertat o no sentien que les acusacions que formulaven poguessin tenir la gravetat que tenien segons els cànons eclesiàstics.

En l'estudi de les esglésies visitades en aquest territori hem pogut constatar l'existència d'un gran nombre de clergues concubinaris. Entre els dos anys es visiten cent quaranta cinc parròquies i en només cinquanta-sis d'elles no s'hi esmenta l'existència de concubinatge per

monstrat sibi vel vadit ad aliquam aliam mulierem ut eam cognoscat carnaliter vel quod [... aquam ad in ...] vel quod habeat cum aliqua suspecta muliere consortium vel colloquium, ita ut [inde in parrochia scandalum oriatur]»; en el qüestionari del Sínode de Tarragona de 1372, es torna a incidir amb el tema: «Item, si ipse clericus vel alii minores clerici tenent publice concubinas in domo propria vel aliena; vel si sunt infamati de aliqua muliere, vel si laborant in aliquo publico crimine, vel sunt venatores, causidici, vel rixatores vel lusores taxillorum vel incantatores». Trobem prohibicions similars en tots els qüestionaris de visita dels segles XIV i XV. Informació extreta de Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa...*, 2004.

⁵² Nicole GRÉVY-PONS, *Célibat et nature, une controverse médiévale. A propos d'un traité du début du XVe siècle*, París, Centre National de la Recherche Scientifique, 1975.

⁵³ En la visita a Santa Maria de Muntanyana (1314, fol. 8v) hi ha sis testimonis i en la visita a Sant Martí de Bahamoll (o de Capdella) n'hi ha vuit (1314, fol. 14r-14v).

⁵⁴ Susanna VELA PALOMARES, «Visites pastorals a la diòcesi d'Urgell...», 1990, p. 69.

part dels clergues. Això ens dóna una alta taxa de relacions no permeses entre clergues i laiques: un 61,4% de les parròquies visitades tenen clergues que no mantenen el celibat. Tenint en compte que era un deure de preveres, diaques i homes religiosos, sorprèn que no se seguís aquesta norma per un nombre tan gran de clergues. Cal tenir en comte a més, que en molts casos en què no s'ha evidenciat concubinatge era el mateix clergue el qui responia al qüestionari, per la qual cosa hem de pensar que aquest percentatge encara hauria estat més elevat. [VEGEU ANNEX 9.5]

A tall de curiositat esmentarem la reflexió que fa Luis Monjas a la seva tesi doctoral respecte al gran nombre de clergues concubinaris i que sembla que en el comtat del Pallars era on n'hi havia amb nombre més gran: «Com podem explicar aquest gran nombre de clergues concubinaris? Ara per ara ens hauríem de remetre a la falta de vocació i preparació del clergat, a la simonia,... Però sembla que hauríem d'obrir una altra línia d'investigació, doncs, al registre d'inquisició de Jacques Fournier (1318-1325), un clergue de l'arquebisbat de Tolosa de Llenguadoc acusat de concubinatge explica com fugí al Pallars, ja que deia que en aquelles terres els sacerdots tenien concubines obertament i pública, com els laics llurs esposes! A canvi, donaven cada any alguna cosa al bisbe perquè els permetés viure així. ¿Potser, a les terres dels antics comtats catalans hi havia una forta permissibilitat en la qüestió del concubinatge del clergat fins al segle XIII, i és a partir del Concili de Lleida de 1229 quan es vol fer complir els canons de l'Església que exigeixen el celibat sacerdotal? Potser caldria obrir una línia de recerca que ens aportés noves dades sobre aquesta hipòtesi (però això seria objecte d'una altra tesi doctoral)». ⁵⁵

Hi ha casos en què el clergue té concubina, als quals el visitador s'hi refereix com «tenet publice concubinam», i d'altres en què n'ha tingut, «consuevit tenere publice concubinam». En alguns casos, com el de la parròquia de Boldís Sobirà ens especifica que ja no en té perquè «non moratur cum ipso». ⁵⁶

Normalment no es fa referència a la vida de la concubina ni quina relació tenia amb el clergue. Només hem constatat que es dóna el nom de les concubines dels laics. De vegades, emperò, se'ns indica que viuen en un altre lloc, fet que, en gairebé tots els casos, va lligat a l'absentisme a la parròquia. Per exemple a Susterris el visitador escriu: «Arnaldus de la Font

⁵⁵ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa...*, 2004, p. 303.

⁵⁶ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 24r.

tenet publice concubinam apud Talarn. Item Alegertus tenet, ut dicitur, concubinam in loco de Subtus Terras».⁵⁷

Hem constatat casos en els quals s'indica que la concubina està casada, per la qual cosa, sense que se'ns digui, s'està fent una doble acusació: concubinatge i adulteri. Tanmateix no trobem que s'acusi a les dones ni d'una cosa ni de l'altra. Un exemple el podem llegir a la visita de Sort: «Item Bernardus Saurí, qui modo moratur a Perrameya, tenet publice concubinam maritatam. Item Bartholomeus de la Saya tenet publice concubinam maritatam».⁵⁸

A vegades se'ns indica que, tot i que tinguin concubines, els feligresos no creuen que els clergues hi mantinguin relacions sexuals. Una mostra d'això la tenim a la visita a Caregue quan s'escriu que «rector tenet quandam mulierem quam habuit in concubinam, set credunt quod modo non habet rem cum ipsa cum sint senes».⁵⁹ En un cas hem interpretat que sí que l'acusen de tenir relacions sexuals quan els testimonis diuen que «capellanus tenet publice concubinam et modo iacebat in lecto», en la visita a Llarvén.⁶⁰

En dos casos hem constatat que el clergue a més de trencar el celibat, no respecta les normes de no unir-se amb parents amb graus de consanguinitat.⁶¹ En la visita a Àreu hi podem llegir: «Michaelis Bomfil, presbiter, tenet publice concubinam nomine Blancham [...] et est, ut dicitur, dicta concubina in III° vel IIII° gradu cum dicto Michaeli».⁶²

També sorprèn, en analitzar els casos de concubinatge, el gran nombre en què el clergue té fills amb la seva dona. A les visites s'hi refereixen amb «tenet publice concubinam ex qua habet prolem». De les cent quaranta-cinc parròquies visitades, en quaranta-cinc s'esmenta que el capellà té fills amb la concubina. Això no obstant, molt poques vegades s'especifica el número i el sexe dels fills. En només un cas se'ns indica el nombre de fills i coincideix que és un dels dos casos en què també s'esmenta l'edat aproximada dels nens. Ens referim a la visita a

⁵⁷ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 7r.

⁵⁸ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 22r.

⁵⁹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 13r.

⁶⁰ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 12r.

⁶¹ En el sínode provincial de Lleida (1229) es prohibeix contraure matrimoni amb consanguinitat: «Districte precipimus per omnes ecclesias, in precipuis solemnitatibus, excommunicatos publice denunciari omnes illos qui in gradu prohibito matrimonia contrahere presumpserint. Illi autem qui in gradu prohibito, non matrimonia sed contubernia, contraxerunt, nisi infra annum dispensationem obtinuerint, ex tunc excommunicationis sententiae se noverint innodatos; interim autem a carnali copula eisdem precipimus abstinere. Qui vero clandestina contraxerint matrimonia tanquam excommunicati ab omnibus evitentur et, donec de legitimatione personarum ecclesie constiterit, ad invicem separentur». Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1974, p. 83.

⁶² ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 18r.

Larén en què es diu: «tenet publice concubinam ex qua habet prolem, videlicet, III filios parvulinos».⁶³ L'altre cas en què s'especifica l'edat és la visita a Montardit, en què podem llegir: «capellanus tenet apud Sort publice concubinam ex qua habet prolem parvulina que nata fuit anno presenti».⁶⁴ En aquest darrer cas, a més, és l'únic en què podem interpretar que es tracta d'una nena. [VEGEU ANNEX 9.6]

En molts casos els fills participen amb el sacerdot en la missa i davant dels feligresos. Aquesta situació estava penada per l'Església. Ja en el sínode diocesà de l'any 1241 se li dedica un article, fet que palesa la freqüència de casos en què ocorria: «Item, prohibemus sacerdotibus ne habeant secum prolem ad servitium altaris, propter scandalum».⁶⁵ Entre els casos documentats esmentarem el de Montllor, en el qual es pot llegir: «et celebrat missam cum filio suo solo»⁶⁶ o el d'Estac, en què explica que «celebrat missam cum filio suo et celebrat in sententia excomunionis».⁶⁷

4.1.3. Conseqüències econòmiques i socials

Pel que podem llegir en els registres de visita, el fet d'ésser un clergue concubinari no sembla que tingués gaires conseqüències socials. En aquells casos en què hom ha constatat una acusació de concubinatge no hi ha penes morals ni s'obliga als clergues a deixar llurs concubines. L'única pena que hi trobem és de caire econòmic. En alguns casos se'ls mana pagar una quantitat per la seva unió il·lícita i si no la salden, seran excomunicats. Una mostra d'aquest fet, la podem contemplar en la visita de 1314 a Claverol: «Debet X solidos pro concubinato solituros in festo Omnium Sanctorum vel in festo sancti Martini sub pena excomunionis sua persona».⁶⁸

El que sembla evident és que el visitador només cercava cobrar la *procuratio* o dret de visita. Així doncs, podem pensar que l'objectiu de la visita pastoral era simplement econòmic i no pas moral. En aquest sentit, hi ha algunes visites en les quals no queda clar per quin concepte ha de pagar la pena, si per la procuració, si pel concubinatge o per ambdues coses. Així en la visita a

⁶³ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 11v.

⁶⁴ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 18r.

⁶⁵ José BAUCCELLS REIG, *El sentimiento religioso...*, 1970, p. 332.

⁶⁶ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 2r.

⁶⁷ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 17v.

⁶⁸ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 5r.

Montllor l'any 1314 hi llegim: «Debet VIII solidos pro procuracione solituros in festo Omnium Sanctorum et quod dictus capellanus, hinc ad dictum festum, compareat in villa Trempi coram Andrea Amati, compositurus vel peraccaturus cum ipso de suo publico concubinatus crimine».⁶⁹

No podem determinar una quantitat exacta a pagar per part dels clergues concubinaris, ja que varia depenent de cada cas, encara que no es pot determinar el per què. De ben segur hi havia un motiu o altre pel qual la pena econòmica pel concubinatge variava, però no l'hem pogut verificar a partir dels textos analitzats.

Com a mostra tenim el cas de Figuerola en el qual no s'indica quina pena s'ha de pagar pel concubinatge: «Et dictus Nicholaus mandavit dicto rectori ut, in crastinum, apud Orchau, compareat coram ipso, compositurus cum ipso de procuracione et de suo publico concubinatus crimine in quo publice laborat, et nichilominus ex parte sua citet predictos Guillelmum et Bernardum, presbiteros, ut similiter compareant coram ipso Nicholao composituri de eorum publice concubinato crimine».⁷⁰ Del mateix caire, trobem la pena imposada pel visitador al rector de Basturs, en la qual no s'esmenta quina és la quantitat: «Et dictus Nicholaus mandavit dicto rectori ut in crastinum compareat coram ipso in ecclesia d'Orchau satisfaturus sibi de procuracione et de suo publico concubinato».⁷¹

Sí que trobem, en canvi, especificat quant deu de cada cosa el capellà de Puigfalconer: «Et cum capellanus non esset ibi, dictus Nicholaus dimissit literam super corporalia, in qua mandabat dicto capellano quod infra VIII° dies solveret pro procuracione vicario Trempi XXX^{ta} solidos et pro concubinato quamvis dicta concubina decesserit X aureos».⁷²

Tanmateix, el prevere de Segú només ha de pagar cinc sous pel seu concubinatge: «Item Guillelmus d'Orchau, pro concubinato V solidos solituros ut supra».⁷³ Ja hem vist anteriorment, que el de Claverol, havia de pagar deu sous pel seu concubinatge. El de Castellner de Noals, en canvi, només n'ha de pagar quatre: «Debet XIII solidos pro procuracione. Item IIII solidos pro concubinato solituros in festo sancti Andree sub pena

⁶⁹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 2r

⁷⁰ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 3r.

⁷¹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 3r.

⁷² ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 3v.

⁷³ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 5r.

excomunionis et interdicti ecclesie».⁷⁴ Sorprèn encara més la pena imposada al rector de Cérvoles, per qui la pena de concubinatge són cinquanta sous: «predictus Nicholaus mandavit Raymundo de Ortoneda, rectori ecclesie de Banayl, ut citet an(te)dictum capellanum ut hinc ad festum sancti Martini proxime solvat Trempi vicario, pro procuratione, XLVI solidos, et pro concubinato, quinquaginta solidos, alias ex tunc *et cetera*».⁷⁵

Vistos aquests exemples, observem que *a priori* no sembla que hi hagués una pena establerta per als casos de concubinatge, ja que si llegim els registres de visita de cada església no s'indica res que ens faci sospitar que la pena és més gran per un motiu o per un altre.

4.2. Altres faltes: simonia, usura, joc, baralles i endevinació

La **simonia** era un dels altres mals endèmics de l'Església durant l'edat mitjana. Consistia en la compra i venda de coses sagrades. El mot prové del pecat de Simó el Mag⁷⁶ i suposa una pretensió sobre un bé espiritual (gràcia, sacraments, jurisdicció eclesiàstica, prebenda, ordenació, etcètera) en canvi d'un preu temporal (diners, presents o altres avantatges, com protecció, recomanació, etcètera). L'Església la considera una profanació i una injúria als béns espirituals i declara nul·les totes les nòmines i convencions simoníques, així com l'exercici del sacerdoci obtingut per simonia.⁷⁷

Condemnada ja pels concilis d'Orleans (533, 549) i de Clarmont d'Alvèrnia (535), a les nostres terres fou censurada pel Concili II de Braga (572),⁷⁸ pel VI de Toledo (638)⁷⁹ i pel III

⁷⁴ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 9r-9v.

⁷⁵ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 10v.

⁷⁶ Personatge del cristianisme primitiu. Mag de Samaria, cregué en Jesús per la predicació del diaca Felip i pretengué comprar a Pere i Joan el poder de comunicar l'Esperit Sant; d'aquí ve el mot simonia.

⁷⁷ Josep TORRAS I RODERGAS, s.v. «simonia», *Gran Enciclopèdia Catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1994 [1979], vol. 21, p. 197.

⁷⁸ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 82: «Que el obispo no reciba nada por el crisma. Se tuvo por bien que no se exija nada en adelante por el poquito de bálsamo que bendecido se reparte por las iglesias para el sacramento del Bautismo, porque solía exigirse por él un tremís, no sea que parezca que nosotros vendemos reprehensiblemente, del mismo modo que Simón Mago compraba el don de Dios por dinero, lo que ha sido consagrado mediante la invocación del Espíritu Santo para la salvación de las almas».

⁷⁹ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 237-238: «Que los bienes asignados a los clérigos no deben salir de la Iglesia. Sucede muchas veces que a la propiedad originaria se opone la usurpación por razón del tiempo, por lo cual, previsoramente decretamos que cualquier clérigo o cualquiera otra persona a quien le estén asignados algunos bienes eclesiásticos por la generosidad de cualquier obispo, debe reconocer por escrito que los posee bajo el título de precario, para evitar que una larga posesión perjudique el derecho de la iglesia, y se vea obligado a trabajar con provecho lo que recibió en usufructo. Y así se evitará que parezca alguna vez que las cosas de derecho divino son descuidadas, y al mismo tiempo puedan los clérigos recibir un subsidio de la iglesia a la que sirven y si alguno de ellos no quisiere obrar de este modo, él mismo parecerá que se priva de su estipendio».

de Braga (675).⁸⁰ La simonia fou un flagell a l'època feudal, amb tot el mercadeig de prebendes, comendes, etcètera, que culminà en la reforma gregoriana i la lluita de les Investidures.

Fou condemnada també pel papa Innocenci II (1130-1143) en el concili de Clermont (1130) en el primer dels seus cànons.⁸¹ En el sínode provincial de Lleida de 1229, també hi trobem referències a l'alienació de béns, que s'ha de posar estretament en relació amb la simonia.⁸² Així mateix també hi ha referències a la simonia pel que fa a la prohibició de rebre diners per l'administració de sagraments, en el concili de Tarragona de l'any 1242.⁸³

En el sínode del bisbe Arnau de Jardí, de l'any 1274, hi ha una constitució titulada «*Ut nullus rector nostre diocesis de cetero vendat, et vendere audeat, suam ecclesiam alicui layco cuiuscumque status vel conditionis existat*».⁸⁴

En tots els qüestionaris de visita conservats, hom troba un *articulus contra clericos* que fa referència a la simonia. Així, per exemple, en el de Tortosa de l'any 1314 hi podem llegir «*Item, si est aliquis simoniacus in ordine, vel beneficio vel accipiat pecuniam pro sacramentis*»; en el de Girona de l'any 1329 hi llegim «*Item si est [...] vel symoniachus aut blasphemus vel periuratus vel excommunicatus et publice nunciatus [...] non [introi...]*»; en el del sínode de Tarragona de 1372 s'hi escriu: «*Item, si gratis et sine paccione aliqua conferat*

⁸⁰ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 377: «Que no se vendan los oficios espirituales, a cambio de promesas de regalos. No estando bien que el don del Espíritu Santo se compre con dinero y aunque acerca de esto existan muchas y variadas normas de los cánones antiguos, sin embargo, porque es preciso que se combata con más frecuencia aquellos abusos que se cometen sin intermisión, por eso, preparando el tenor de esta nueva prescripción, decretamos: que cualquiera que por conferir a alguno el grado del Episcopado, recibiere antes de que tenga lugar la ordenación algún regalo o la promesa de algún don, o también, después de la ordenación se atreviere a ser recompensado por esta razón bajo algún concepto, tanto el que entregare como el que recibiere, conforme a la decisión del concilio de Calcedonia, sufrirán la pérdida de su grado».

⁸¹ «*Statuimus ut si quis symoniace ordinatus fuerit, ab officio omnino cadat quod illicite usurpavit; vel si quis prebendas aut honorem vel promotionem aliquam ecclesiasticam, interveniente execrabilis ardore avaritie, per pecuniam acquisivit, honore male adquisito careat et nota infamie percullatur.*»

⁸² Josep M. PONS I GURI, «*Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)*», 1974, p. 86: «*Nullus episcopus, archidiaconus, vel archipresbiter, vel quecumque persona clericum ad ordinem represente, seu per se vel per alium ab ordinadis exigat vel recipat cautionem, vel quamcumque promissionem quod ab ordinatore vel representatore non petat sibi in ecclesiastico beneficio provideri.*»

⁸³ Josep M. PONS I GURI, «*Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)*», 1974, p. 108-109: «*Item sacramentum extreme unctionis petentibus libere et sine pecunia a sacerdotibus ministretur, et singulis annis clerici ampulla defferant in qua oleum recipiant infirmorum quando eis crisma et cathecuminum oleum tribuetur, consuetudine aliqua non obstante.*»

⁸⁴ V. GUITARTE IZQUIERDO, «*Legislación sinodal en la historia del Obispado de Tortosa*», *Anales de la Real Academia de Cultura Valenciana*, Segona època, València (1991), núm. 67, p. 194.

ecclesiastica sacramenta et sepulturas et benedictiones nubentium, et alia quae habet facere intuitu servitii ecclesiastici parroch[i]anis suis».⁸⁵

Entre els casos de simonia, constatem el del rector de Pessonada, el qual «vendidit ecclesiam layco, videlicet, militi et domino ipsis loci».⁸⁶ El rector de Segur, també «vendidit quoddam tercium terre cuidam parrochiano ipsius ecclesie nomine Ferrario de Ponles».⁸⁷ El rector de Sant Martí de Bahamoll, que analitzarem més endavant, també cometia simonia d'acord amb els testimonis: «Interrogati si rector habuit ecclesiam per simoniacham pravitatem, dixerunt quod sic».⁸⁸ El rector de Ribera de Cardós, també és acusat de simonia pels testimonis: «Interrogati de vita rectoris et aliorum clericorum, responderunt quod bene vivunt excepto quod est fama quod rector habuit ecclesiam per simonyacham pravitatem et quod dedit magnam pecunie quantitatem ut haberet ecclesiam archidiacono de Erill».⁸⁹ El rector d'Anàs també té «fama quod Guillelmus Lau habuit ecclesiam per simoniam».⁹⁰ El rector de Sant Vicenç d'Oveix és així mateix acusat de simonia: «dixerunt etiam quod dictus rector habuit beneficium per simoniam [...]sionem ac terrorem aliquorum amicorum suorum».⁹¹ El rector de Saverneda és acusat d'arrendar l'església: «arendavit dictam ecclesiam».⁹²

Pel que fa a la **usura**, es condemnà fortament al Concili d'Elvira (300-306?),⁹³ en el qual s'establia que si un clergue és usurer sigui excomunicat. Si ho és un laic, que se'l perdoni, però si hi reincideix que sigui expulsat de la comunitat. Dos segles més tard, en el Concili de Tarragona (516),⁹⁴ es permet que els clergues prestin diners o béns, sempre i quan no obtinguin un benefici per aquest préstec. En el Concili II de Braga (572) s'estableix que aquells

⁸⁵ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa...*, 2004, p. 146, 158, 169.

⁸⁶ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 4v..

⁸⁷ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 5r.

⁸⁸ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 14v.

⁸⁹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 23r.

⁹⁰ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 23r.

⁹¹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 13r.

⁹² ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 15r.

⁹³ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 5: «De los clérigos y legos prestamistas. Si se descubriese que algún clérigo recibe interés por su dinero, decidimos sea degradado y retirado de la comunión. También si se comprobare que un laico ha recibido interés, y amonestado promete que no reincidirá, sea perdonado. Pero si insistiese en la misma iniquidad, se le arrojará de la iglesia».

⁹⁴ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 35: «Que los clérigos, si prestaren dinero, lo reciban sin interés. Si algún clérigo prestare en un caso de necesidad, dinero, reciba en vino o en trigo aquella cantidad, que en el término señalado para la devolución deba venderse para recobrar el dinero prestado. Por lo demás, si no tuviere el deudor la cantidad necesaria en especie, reciba el dinero que prestó sin ningún aumento».

clergues que prestin amb interès siguin depositats del seu grau i siguin tinguts com aliens al clergat.⁹⁵

A l'edat mitjana, la usura estava greument penada, i els usurers eren molt mal considerats dins la societat cristiana. Es justificava la prohibició pel fet que seria injust percebre un interès per part del prestador, el qual sense posar res de la seva banda percebia un profit.⁹⁶ Laics i preveres practicaven la usura, essent un dels interessos més emprats el «mutuant XI per XII» (canvien 11 per 12), que es feia servir tant per a diners com per a productes en espècie.

Percebem les penes per als usurers en el Concili de Tarragona de l'any 1239, del bisbe Pere d'Albalat.⁹⁷ També trobem penes per als usurers en el Sínode del bisbe Ramon Despont de 1296,⁹⁸ en què s'ordena excomunicar-los, i en el Sínode del bisbe Vidal de Blanes, de 1368,⁹⁹ en què es recorden les constitucions del concili Lugdunense i del papa Climent V contra els usurers. Finalment, en el Sínode del bisbe Joan Fabra, de 1359, també hi trobem una constitució intitulada *contra usurarios et quod publicetur quater in anno*.¹⁰⁰

⁹⁵ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 101: «De los intereses y las ganancias en los negocios. Si alguno ha olvidado el temor de Dios y de la Sagrada Escritura que dice: 'el cual no dio su dinero con interés', prestare todavía después de esta declaración del gran concilio y reclamare un tanto por ciento, o buscare ganancias turbias de cualquier negocio, u obtuviere algún provecho comprando y vendiendo diversas especies de vino, o de grano, o de cualquier otra cosa, depuesto de su grado, sea tenido como ajeno al clero».

⁹⁶ Josep HERNANDO, «Realidades socioeconómicas en el libro de las confesiones de Martín Pérez: Usura, justo precio y profesión», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, vol. 2 (1981), p. 93-106.

⁹⁷ Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1974, p. 102: «*Contra clericos qui secularia officia exercent*. Statuimus etiam et mandamus quod curam animarum habentes et qui sunt in personatibus vel dignitatibus constituti, publica officia secularia non assumant, nec baiulas, nec vicarias teneant laycorum, sed in suis ecclesiis personalem et continuam residentiam faciant sicut decet».

⁹⁸ «De publicis usurariis» i «De manifestis usurariis et penis eorum», M. Milagros CÁRCEL ORTÍ i José Vicente BOSCA CODINA, *Visitas pastorales de Valencia...*, 1996, p. 112.

⁹⁹ «De usurariis manifestis et sepellientes eosdem», M. Milagros CÁRCEL ORTÍ i José Vicente BOSCA CODINA, *Visitas pastorales de Valencia...*, 1996, p. 112.

¹⁰⁰ Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vol. V, 1806, p. 348-349: «Praetera cum in constitutione domini Gregorii papae X, in concilio Lucdunensi edita caveatur, quod nullus manifestorum usurariorum testimoniis intersit, aut eos ad confessionem admittant, sive ipsos absolvant, nisi de usuris satisfecerint competenter, vel de satisfaciendo pro ipsarum viribus facultatum prestiterint idoneam cautionem: testamenta quoque manifestorum usurariorum aliter facta non valeant, sed sint irrita ipso jure: et in constitutione domini Clementis papae V habeatur, quod sepelientes propria temeritate usurarios manifestos, sunt ipso facto excommunicati. Invenerimusque in dicta visitatione quod in omnibus fere locis nostrae diocesis ita crimen usurarum invaluit, ut multi aliis negotiis praetermissis quasi usuras licite exerceant. Ideo usurarum voraginem, quae animas devorat, et facultates exaurit in quantum nobis possibile est, compescere cupientes, de consensu et voluntate prefati capituli constituimus et ordinamus dictas constitutiones inviolabiliter observari, ipsasque publicari, et notificari publice quando major populi multitudo venerit ad divina per rectores, vel vicarios perpetuos, aut eorum loca tenentes in ecclesiis suis quater in anno quolibet, in festis, scilicet, supradictis in proxime praecedenti constitutione nominaris. Alioquin poenam X solidorum pro qualibet publicatone, quam omiserint, volumus ipsos incurrant ipso facto. Statuentes insuper et mandantes sub poena praedicta, quod praelibati rectores, aut vicarii aut eorum loca tenentes in praedicti festivitibus moneant publice in suis ecclesiis,

En tots els qüestionaris de visita conservats, hom troba un *articulus contra clericos* que fa referència a la usura. Així, per exemple, en el de Tortosa de l'any 1314 hi podem llegir «Item, si est aliquis negociator vel usurarius publicus»; en el de Girona de l'any 1329 hi llegim «Item si est negociator vel causidicus pro personis non concessis a [iure]»; en el del sínode de Tarragona de 1372 s'hi escriu: «Item, si ipse clericus vel alii minores clerici tenent publice concubinas in domo propria vel aliena; vel si sunt infamati de aliqua muliere, vel si laborant in aliquo publico crimine, vel sunt venatores, causidici, vel rixatores vel lusores taxillorum vel incantatores».¹⁰¹

Entre els casos documentats trobem que el rector de Tremp «mutuat apud suam ecclesiam ad usuram pecunias suas».¹⁰² El rector d'Estac, Bernat d'Àrea, «mutuat bladum ad usuras ita quod mutuat dictum bladum sicut valebat ad mayus precium hinc ad messes».¹⁰³ El rector d'Enveig «negotiat in illis festis et mutuat super terras et vineas ad usuras et facit sepissime contractus usurarios, dicens quod concubina eiusdem facit».¹⁰⁴ Ramon Riba, prevere de Sort, «facit contractus usurarios sepissime et mercatur mercimonia sua ut laycus».¹⁰⁵ El rector d'Ainet de Cardós també «mutuat, ut dicitur, ad usuras».¹⁰⁶ En aquests casos observem que es canvien amb interès diners i blat, que eren els productes més necessaris de la societat de l'època. Destaquem el cas del rector d'Enveig, on els testimonis diuen que segons sembla és la seva concubina qui fa els contractes usuraris.

Feta l'anàlisi dels documents, observem que hi ha pocs casos d'usura entre els clergues del Pallars. L'any 1314 n'hem documentat quatre i l'any 1315, només un. Aquest fet el podem explicar per diverses raons: una, que realment no fossin clergues usuraris; una segona, que l'usura no fos tan perseguida per l'Església com sembla que ho era el concubinatge.

et nos etiam per presentem constitutionem monemus omnes parrochianos suos, quod nullus audeat pravitatem usurariam exercere. Et si qui contrarium fecerit, praeter alias poenas in iure expressatas, noverit se sententiam excommunicationis incursum».

¹⁰¹ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa...*, 2004, p. 146, 157, 169.

¹⁰² ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 1r.

¹⁰³ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 15v.

¹⁰⁴ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 18v.

¹⁰⁵ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 22r.

¹⁰⁶ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 18v.

El canvi usurari estava estretament lligat amb el joc. Així, copsem com el joc era un dels grans vicis de l'època, molt impropri de preveres. Els llocs públics on es trobaven clergues i laics per jugar i canviar amb usura rebien el nom de *taffurerium*.¹⁰⁷

El **joc de daus**, es penà ja durament al Concili d'Elvira (300-306?),¹⁰⁸ per bé que no l'hem trobat condemnat a cap altre concili hispànic.

A l'edat mitjana es condemna en el Concili de Lleida de 1229, en el qual s'ordena que «ad aleas et taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint».¹⁰⁹ En el Concili de Tarragona de l'any 1242¹¹⁰ i en el Sínode del bisbe Arnau de Jardí, de 1278, en una constitució titulada *Quod clerici ad taxillos non ludent*¹¹¹ i també a *Contra lusores ad taxillos*.¹¹² En les constitucions sinodals del bisbe Pere de Castellnou hi trobem *Quod nullus clericus ludat ad ludum aliquem taxillorum*.¹¹³ En el sínode de l'arquebisbe Arnau Sescomes, de l'any 1335, hi trobem la constitució *Contra clericos ludentes ad ludum taxillorum*.¹¹⁴

En tots els qüestionaris de visita conservats, hom troba un *articulus contra clericos* que fa referència al joc. Així, per exemple, en el de Tortosa de l'any 1314 hi podem llegir «Item, si est aliquis qui ludat publice ad aleas vel taxillos»; en el de Girona de l'any 1329 hi llegim «Item si ludit publice in locis inhonestis seu publicis ad grescham seu ad alias vel alium ludum [taxillorum]»; en el del Sínode de Tarragona de 1372 s'hi escriu: «Item, si ipse clericus vel alii minores clerici tenent publice concubinas in domo propria vel aliena; vel si sunt infamati de

¹⁰⁷ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa...*, 2004, p. 306.

¹⁰⁸ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 15: «De aquellos que juegan a los dados. Si algún fiel echa a la suerte, esto es, juega dinero a los dados sea apartado de la comunión, y si reprendido se enmendare, podrá ser reconciliado después de un año».

¹⁰⁹ Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1974, p. 79-80.

¹¹⁰ Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1974, p. 109: «*Contra blasphemos et lusores*. Item sacro aprobante concilio precipimus quod iura contra blasphemos et lusores sive aleatores edita tam canonica quam civilia observentur et ad episcopos vel ad illos quibus ipsi potestate dederit transmitantur penam debitam recepturi».

¹¹¹ V. GUITARTE IZQUIERDO, «Legislación sinodal en la historia del Obispado de Tortosa», *Anales de la Real Academia de Cultura Valenciana*, Segona època, València (1991), núm. 67, p. 194.

¹¹² Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vol. V, 1806, p. 288: «Item quicumque clericus luserit ad taxillos, pro poena X solidos solvere teneatur».

¹¹³ T. NOGUER I MUSQUERAS i J. M. PONS GURI, «Constitucions sinodals de Girona de la primera compilació», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, vol. XI (1966-1967), p. 111.

¹¹⁴ Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vol. XX, 1851, p. 170: «Statuimus quod nullus clericus civitatis et diocesis Terrachonae ludat alicubi ad ludum aliquem texillorum. Qui vero contra fecerit, qualibet vice penam X solidorum se noverit incurrissem».

aliqua muliere, vel si laborant in aliquo publico crimine, vel sunt venatores, causidici, vel rixatores vel lusores taxillorum vel incantatores».¹¹⁵

Entre els casos analitzats trobem el del rector d'Eroles, Arnau de Cerc, el qual «ludit publice ad taxillos».¹¹⁶ Guillem de la Serra, de Muntanyana, «ludit publice ad taxillos».¹¹⁷ El rector de Sant Martí de Bahamoll, que analitzarem més endavant, també és acusat de jugar a daus: «Interrogati si ludit publice ad taxillos, dixerunt quod sic, et vadit per tabernas cum guliardis».¹¹⁸ Dos clergues de Mont-ros també són acusats de jugar: «Item dixerunt quod En[ricus] Daviu et Petrus de Palacio ludunt publice ad taxillos».¹¹⁹ També s'acusa a un dels clergues d'Enveig: «Interrogati de vita clericorum responderunt quod Guillelmus d-en Berro ludit publice ad taxillos».¹²⁰

Amb una estreta relació amb el joc, hi havia les **baralles**. Conseqüència segurament de perdre, juntament amb l'excés d'alcohol, és fàcil pensar que els jugadors acabessin barallant-se a les tabernes o als *taffureria*.

En el qüestionari de visita del sínode de 1372 hi ha un punt en què s'indaga si els clergues són jugadors o si els agrada de barallar-se: «vel sunt venatores, causidici, vel rixatores vel lusores taxillorum vel incantatores». En el qüestionari de Tortosa de l'any 1409, també trobem una qüestió sobre els clergues que es barallen: «Item, an rector vel presbiteri sint publici concubinari, adulterii, fornicatores, rixosi, ebrii et aliis vitiis placcati, et si habuerit rem cum parrochianis et comatre». En el qüestionari de Jaume de Marquilles dels anys 1413-1414, també hi trobem una qüestió sobre les baralles: «Item, si sunt venatores vel canidici vel incantatores vel rixatores». Finalment, també ho trobem en un qüestionari inclòs en un manuscrit de concilis i sínodes de Barcelona redactat vers 1435: «Item, si ipse clericus vel alii minores clerici tenent publice concubinas in domo propria vel aliena, vel si sunt infamati de aliqua muliere, vel si laborant in aliquo publico crimine, vel sunt venatores, vel causidici vel rixatores vel lusores taxillorum vel incantatores».¹²¹

¹¹⁵ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa...*, 2004, p. 146, 158, 169.

¹¹⁶ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 6v.

¹¹⁷ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 8v.

¹¹⁸ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 14v.

¹¹⁹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 10v.

¹²⁰ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 11v.

¹²¹ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa...*, 2004, p. 169, 199, 243.

Ens sorprèn el fet que les baralles no es legislin fins un moment tan avançat, per la qual cosa pensem que amb anterioritat al segle XIV, aquest problema no devia estar tan estès. És evident que els fets es legislen a partir del moment en què es donen o esdevenen un problema, per tant, hem de suposar que a partir de mitjan segle XIV, potser conseqüència de la mala situació econòmica, els clergues esdevenen més violents, per la qual cosa s'ha de legislar que no es barallin.

Només hem documentat un cas en què es digui que el clergue es baralla. És el de Pere Borrell, clergue de Montanyana, del qual els testimonis diuen que «portat botonos et est rixosus».¹²²

En relació amb aquest exemple de Muntanyana, trobem que l'Església de l'edat mitjana tenia la voluntat de què els clergues fossin **honestos en la manera de vestir**. Ja en el Concili de Narbona del 589 s'estableix que no duguin robes de porpra.¹²³ No trobem més referències a les vestimentes clericals durant l'alta edat mitjana.

En el concili de Lleida de l'any 1229, hi ha una constitució anomenada *De indumentis et superfluitatibus*, en la qual, entre d'altres aspectes, s'estableix la manera de vestir dels clergues.¹²⁴ En el mateix concili també hi ha una constitució més específica titulada *De vestimentis personarum religiosarum*.¹²⁵ En el concili de Tarragona de l'any 1274, hi ha una constitució anomenada *De honestitate vestium*, en la qual s'estableix com han de vestir els clergues de la Tarraconense.¹²⁶

¹²² ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 8v.

¹²³ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 146: «Con arreglo a los cánones se ordena que ningún clérigo lleve vestiduras de púrpura. Las cuales pertenecen más bien a la vanidad secular, no a la dignidad de los religiosos, para que así como la devoción está en el corazón, aparezca también en el cuerpo. Porque la púrpura se debe sobre todo a los que ejercen el poder secular, no a los religiosos [...]».

¹²⁴ Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1974, p. 80: «Coronam et tonsuram competentem habeant. Clausa desuper deferant indumenta, nimia brevitare vel longitudine non notanda; pannis rubes vel cendatis, seu viridibus, seu virgatis tunicis, vel supertunicis sic apertis quod ostendant latera, sic strictis quod femoralia demostrent, necnon manicis vel sotularibus consutiis vel rostratis. Aurifrisiis, pictis pallis, serico superonatis, fibulis aut corrigiis auri vel argenti ornatum habentibus, senturiis sericis, sellis quoque deauratis, vel alia superfluitate gerentibus, non utantur. Nullus in sacerdotio vel personatu constitutus capam manicatam gerat, nisi iusta causa timoris exegerit habitum transformari. Ad divinum officium intra ecclesiam capam manicatam nullus clericus gerat».

¹²⁵ Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1974, p. 88: «Vestimenta non habeant scissa ante vel retro, et cuniculorum pellibus non utantur, et de una vestiario vestes, non denarios, secundum ordinem accipiant; feria III^a carnes non comedant, nisi festivitas sollempnis occurrerit».

¹²⁶ Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1974, p. 92: «Item statuimus quod omnes clerici provincie Tarrachone, sive sint in sacris sive in minoribus ordinibus constituti, non portent nec induant camisas tunicas vel alias vestes cordatas nec botonos aureos, argenteos vel alicuius metalli

Seguint aquests canons eclesiàstics, els qüestionaris de visita de la baixa edat mitjana es fan ressò de l'honestitat en el vestir dels clergues, amb qüestions com la del de Tortosa de 1314, en què s'inquireix: «Item, si rector et alii clerici vadunt honeste et in decenti habitu et tonsura».¹²⁷

Contra aquests fets trobem dos exemples, el de Pere Borrell de Muntanyana, a qui ja hem fet esment, a qui s'acusa de què «portat botonos»,¹²⁸ suposem que d'or, contravenint els canons establerts. L'altre és el del rector de Sant Martí de Bahamoll, que comentarem més endavant, de qui diuen: «Interrogati si vadit rector in habitu clericali, responderunt quod non, immo vadit pluries in habitu seculari».¹²⁹

Per acabar aquest apartat comentarem aquells casos en què hem constatat creences dels clergues en aspectes més enllà de la religió. Ens referim a casos d'**endivinació**, els quals per motius ben obvis estaven condemnats per l'Església.

El Concili II de Braga (572) fou especialment dur amb tots els ritus d'estirp pagana. Es prohibí celebrar missa sobre les tombes dels difunts, dur aliments a les tombes en honor dels morts, creure en superticions, mantindre tradicions gentils com guiar-se pel curs de la lluna i els estels, celebrar les kalendes, recollir herbes medicinals amb supersticions i teixir fórmules supersticioses a les robes.¹³⁰ En el mateix concili s'estableix que no sigui lícit a bisbes i clergues fer encanteris.¹³¹

defferant in pectore nec in manicis, nec in aliqua parte vestis, nec portent sotulares consutitios nec rotatractos, nec aliquas portent seu induant vestes virgatas nec aliis cum cabetio fisso in longum, et si quis contrafecerit penam decem solidorum usualis monete pro qualibet excessu incurrat, quam exigat quilibet diocesanus et in proprios usus convertat».

¹²⁷ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa...*, 2004, p. 145.

¹²⁸ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 8v.

¹²⁹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 14v.

¹³⁰ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 102-104: «No es lícito a los cristianos prestar atención a las diversas supersticiones. Si alguno, siguiendo la costumbre de los paganos, introdujere en su casa a adivinos y sortilegos, para que hagan salir fuera el espíritu malo, o descubran los maleficios, o realicen las purificaciones de los paganos, hará penitencia durante cinco años». Esmentarem els altres enunciats de les constitucions d'aquest concili que prohibien creences antigues: *Que no está permitido celebrar la misa sobre la tumba de los muertos; No está permitido a los cristianos llevar alimento a las tumbas; No está permitido a los clérigos y católicos legos recibir eulogias de los herejes, ni orar con ellos o con los cismáticos; No sea lícito a los cristianos guardar las tradiciones de los gentiles o guiarse por el curso de la luna o las estrellas; Que no está permitido celebrar las kalendas; Que no está permitido recoger hierbas medicinales con alguna superstición; No está permitido a las mujeres cristianas usar fórmulas supersticiosas en sus tejidos de lana.*

¹³¹ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 100-101: «Que no sea lícito a los obispos o clérigos hacer encantamientos o ligaduras. No está permitido a los clérigos ser encantadores y hacer ligaduras, esto es, uniones de almas. Si alguno practicare estas cosas, sea arrojado de la iglesia».

En el Concili de Narbona (589) es prohibeix l'adivinació en general, sense especificar si la requereixen clergues o laics.¹³² Tanmateix, en el Concili IV de Toledo (633), s'estableix que aquells clergues que consultin oracles o vagin a un endivinator siguin enclaustrats en un monestir a fi que s'arrepenteixin i plorin llur sacrilegi.¹³³

En el Concili de Tarragona de l'any 1244 s'hi estableix una constitució titulada *De conspiratores et sortilegiis*,¹³⁴ en la qual es prohibeix la conspiració i el sortilegi.

En els qüestionaris de visita pastoral també es busca esmenar les creences fora del que marca l'Església. Així, per exemple, trobem que en el de Tortosa de 1314 hi ha un punt que diu «Item, si est aliquis blasphemus, homicida, sortilegus vel sacrilegus». En el del Concili de Tarragona de 1372, hi podem llegir: «Item, si ipse clericus vel alii minores clerici tenent publice concubinas in domo propria vel aliena; vel si sunt infamati de aliqua muliere, vel si laborant in aliquo publico crimine, vel sunt venatores, causidici, vel rixatores vel lusores taxillorum vel incantatores». Finalment, en el de Tortosa de 1409 també s'inquireix als clergues sortílegs: «Item, sunt aliqui presbiteri vel ecclesiastici coniuratores, conspiratores, sortilegii vel invocantes demonia aut aliis malis artibus utentes».¹³⁵

Malauradament, hem trobat molts pocs exemples que puguem relacionar amb l'endivinació i amb les supersticions en les nostres visites pastorals. Així, s'acusa al rector de Toralla, Guillem d'Orteu, «vadit ad divinatorem et specialiter ivit ad divinatricem de Benavent».¹³⁶ L'altre cas

¹³² José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 149: «También hemos decidido que debe guardarse y observarse para consolidar la disciplina de la fe católica lo siguiente: que si fueren hallados algunos hombres o mujeres adivinos de los que dicen que son agoreros o sortilegos en casa de algún godo o romano, sirio, griego o judío, o si alguno se atreviere de ahora en adelante a consultar sus engañosos cánticos y no quisere acusar esto públicamente, por haberse atrevido a ello no sólo será separado de la iglesia sino también deberá pagar al conde de la ciudad seis onzas de oro. Y aquellos que llenos de maldad echan suertes y adivinaciones y engañan al pueblo con sus prevaricaciones, dondequiera que sean hallados o halladas, sean libres o siervos o siervas, sean duramente azotados en público y vendidos y su precio repartido entre los pobres».

¹³³ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 203: «De los clérigos que consultan a los magos o adivinos. Si se descubriese que algún obispo, presbítero o diácono, o cualquier otro del orden clerical, consultaba magos, hechiceros, adivinos, agoreros, sortilagos, o a los que profesan artes ocultas, o algunos otros que ejercen cosas parecidas, depuestos del honor de su dignidad sean encerrados en un monasterio, consagrados allí a una penitencia perpetua lloren el crimen cometido de sacrilegio».

¹³⁴ Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1974, p. 122: «Conspiratorem genus hodibile cupientes a perversitate huiusmodi cohercere, sacro aprobacione consilii excommunicamus omnes conspiratores et colligationes illicitas facientes in clero. Sentenciam autem huiusmodi ad preterita duximus extendam, nisi infra mensem a tempore sciencie quis conspiracionem et colligationem huiusmodi pro posse duxerit revocandis».

¹³⁵ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiástica i religiosa...*, 2004, p. 145, 169, 199.

¹³⁶ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 5v.

que hem constatat és el del capellà de Sorre, el qual és acusat de la següent manera: «facit divinationes et respicit in spatllis et facit insperimenta».¹³⁷

4.3. El servei parroquial i l'administració de sagraments.

En les visites pastorals els testimonis són interrogats sobre el servei parroquial. Habitualment la resposta es limita a la fórmula *interrogati super servicio ecclesie responderunt quod bene fit*. En alguns casos la resposta és *quod non bene fit* o *quod male fit*.

Com es pot observar en el quadre de l'annex, majoritàriament les respostes indiquen els clergues, feien un bon servei de l'església, encara que trenquessin altres preceptes clericals, com eren el celibat o practiquessin la usura. [VEGEU ANNEX 9.7]

Els casos més denunciats són aquells en què no hi ha un servei suficient, perquè no hi ha el nombre de clergues necessaris a la parròquia. D'aquest problema en són exemple les queixes de la parròquia de Basturs, en que hi podem llegir: «responderunt quod male fit cum deberent ibi esse duo presbiteri et non moratur nec unicus presbiter».¹³⁸ Una altra mostra és la denúncia del servei a la parròquia de Sant Esteve de la Sarga: «non bene fit cum debent esse duo presbiteri et modo non moratur nisi unicus vicarius».¹³⁹ L'any següent, es torna a denunciar el mateix fet a Sant Esteve de la Sarga: «sit minus bene cum debent esse duo presbiteri et modo non moratur nisi unus».¹⁴⁰ A Sant Martí de Bahamoll o Capdella, cas excepcional que estudiarem a continuació, també hi trobem una queixa similar: «male fit cum debent esse III presbiteri et modo non moratur aliquis».¹⁴¹ Retrobem la mateixa acusació a l'església de Valsenyiu: «non fit bene cum debent esse duo presbiteri et modo non moratur nisi duo».¹⁴² A l'església de Rialp hi tornem a trobar el mateix problema: «fit minus bene cum debent esse duo presbiteri et modo non est nisi unus».¹⁴³ En el monestir de Sant Vicenç d'Oveix es torna a fer la mateixa acusació: «fit minus bene cum debent esse III^{or} presbiteri et modo non sunt nisi III».¹⁴⁴ El mateix problema el retrobem a l'església de Sant Cristòfol de

¹³⁷ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 12v.

¹³⁸ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 4v.

¹³⁹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 8r.

¹⁴⁰ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 5v.

¹⁴¹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 14r.

¹⁴² ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 7v.

¹⁴³ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 13v.

¹⁴⁴ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 13r.

Burg: «male fit cum debent esse duo presbiteri et duo epdomedarii et modo non moratur nisi unus».¹⁴⁵

També hem trobat denúncies sobre l'absentisme dels clergues¹⁴⁶ i d'aquells que no fan una residència continua a la parròquia.¹⁴⁷ Sembla que aquests dos aspectes foren molt importants i perseguits per l'Església durant l'edat mitjana, ja que els trobem especificats en els diversos qüestionaris de visita medievals. Així doncs, en el qüestionari de Tortosa de 1314 hi podem llegir «Queratur primo si rector facit residenciam personalem»; en el de Girona de 1329, s'hi pregunta «Interrogentur testes [si r]ector residet in ecclesia [...]»; i en el de València de 1383-1388, hom hi pot llegir «Item, si rector facit residentiam personalem».¹⁴⁸

En aquesta línia trobem l'acusació al rector de Santa Coloma d'Erdo, del qual es diu que el servei religiós no és bo: «non bene fit nec rector moratur ibi immo facit continuam residenciam apud Sanctum Genisium».¹⁴⁹ El mateix cas ens trobem a la parròquia de Pujalt, ja que el rector viu a Vilamflor: «male fit quia rector non moratur ibi nec ille qui tenet suum locum non moratur ibi continue immo moratur apud Vilamflor ubi habet laborationes».¹⁵⁰ Els testimonis de Lladrés es queixen també del servei parroquial perquè el rector, Pere de Tavascan, no fa residència continua a Lladrés, ans a Tírvia: «male fit quia Petrus de Tavaschan, medius epdomedarius ipsius ecclesie non facit continuam residenciam in ipsa ecclesia immo moratur apud Tirviam et comitit locum suum aliteri epdomedario socio eiusdem de quo multum conqueruntur parrochiani».¹⁵¹ A Colls, els testimonis acusen al rector de viure a Muntanyana: «sit competenter excepto quod est capellanus vagabundus et moratur cotidie in Muntanyana».¹⁵² Finalment, l'últim exemple és el de Soriguera, en què el

¹⁴⁵ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 17r.

¹⁴⁶ Trobem que l'absentisme ja fou penat en el Concili I de Toledo (397-400): «*Si el clérigo de cualquier orden fuere perezoso en acudir a la iglesia, sea depuesto*. El presbítero o diácono o subdiácono, o cualquier clérigo consagrado a la Iglesia, si se hallare dentro de la ciudad o en algún lugar, en el cual hay iglesia, o en un castillo, aldea o hacienda, y no acudiere cada día al sacrificio del templo, no sea tenido como clérigo, si castigado, no quisiere alcanzar el perdón del obispo, mediante una satisfacción». José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 21.

¹⁴⁷ Ho trobem legislat en el Concili de Tarragona de l'any 1230: «*Eadem inquisitio fiat contra clericos non residentes in ecclesiis, et cum tales non residentes, sint per constitutionem domini Cardinalis suis ecclesiis spoliati, si quos episcopo non residentes invenerint ipsos curent ab ipsis ecclesiis perpetuo amovere*». Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1974, p. 96.

¹⁴⁸ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiástica i religiosa...*, 2004, p. 144, 156, 187.

¹⁴⁹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 11r.

¹⁵⁰ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 18v.

¹⁵¹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 25r.

¹⁵² ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 6v.

rector viu a Vilamur i no fa missa a Soriguera ni dos cops per setmana: «fit minus bene cum capellanus non stet ibi nec celebrat ibi nisi bis in epdomada et capellanus facit continuam residenciam apud Vilamur».¹⁵³

En molts casos l'absentisme anava lligat a motius sentimentals, ja que els mateixos testimonis especifiquen que el capellà no viu a la rectoria perquè té la concubina a una altra població. Tanmateix, en els casos que hem constatat aquest fet, els testimonis no es queixen de mal servei parroquial, per la qual cosa hem d'entendre, que mentre el rector complís les seves obligacions pastorals, als parroquians no els semblava malament que visqués en un altre indret amb la seva concubina. Mostra d'això és un dels capellans de Sort, que viu a Peramea amb la seva concubina però els testimonis no es queixen del servei parroquial: «[...] qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod [...]. Item Bernardus Sauri, qui modo moratur a Perrameya tenet publice concubinam maritatam».¹⁵⁴

Hem trobat dos casos, en els quals la queixa del servei és perquè el rector no disposa d'escolà. Ens referim al cas de Toralla, on podem llegir: «non facit bene servicium nec tenet ydoneum scolarem et stetit per annum in sententia excomunionis celebrando divinum officium in dicta ecclesia»,¹⁵⁵ i al d'Eroles, en què a més de no tenir escolà el capellà està molt malalt: «male fit quia capellanus est insuficiens cum habeat infirmitate caducam et ipse capellanus non tenet scolarem».¹⁵⁶

En aquestes visites al Pallars no hem trobat acusacions pel que fa a l'administració de sagraments. El Concili IV de Laterà (1215) havia establert que els clergues havien d'administrar els sagraments gratuïtament i es prohibia rebre res per baptisme, matrimoni i sepultura, en la legislació posterior.¹⁵⁷ Els clergues s'havien acostumat molt bé als donatius voluntaris inicials dels feligresos, convertint-los en un costum i intengrant-los com un benefici més.

Tanmateix, en el mateix registre de visites, en les corresponents a Andorra, tenim un exemple en què el capella de Pal es negà a donar l'extremunció: «Item interrogatus respondit

¹⁵³ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 14r.

¹⁵⁴ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 22r.

¹⁵⁵ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 5v.

¹⁵⁶ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 4v.

¹⁵⁷ José BAUCCELLS I REIG, *El sentimiento religioso...*, 1970, p. 101-102.

quad forte duo anni sunt transacti quod cum dictus capellanus de Pal veniens de Monteserrato, cum iam esset in parrochia sua, Petrus Fornerii accessit ad dictum capellandum de Pal et dixit sibi: ‘domine, venite ad patrem meum qui graviter infirmatur et vult conficere, venite et confiteamini eum’, qui predictus capellanus respondit: ‘fessus sum, cras vaderem’, et dictus Petrus dixit: ‘non habebitis tempus?’ et tamen capellanus non ivit. Et pater predicti Petri, nomine Raimundi, decessit inconfessus et de hoc dixit esse famam publicam, et ita naravit sibi predictus Petrus Tornerii in crastinum quod illud fuit factum». ¹⁵⁸

Potser aquesta negligència amb els moribunds, era el que els parroquians consideraven més greu, perquè no hem trobat acusacions de mala administració amb d’altres sagraments.

En aquest apartat hauríem de incloure les queixes dels testimonis referents a les deficiències en les esglésies. Així, trobem que els parroquians de Sant Esteve de la Sarga es queixen que «debent comburi III lampades et non ardent modo quia vix non ardet nec unica». ¹⁵⁹

4.4. Un cas excepcional: Sant Martí de Bahamoll o de Capdella

Els registres de visita a les esglésies del Pallars acostumen a ser molt breus i aporten poca informació. Aquesta circumstància, juntament al fet que en un mateix dia es visitin fins a set esglésies —factor poc versemblant a inicis del segle XIV— ens duu a pensar que el visitador no acudia personalment a algunes parròquies. Això ens condueix a creure que els testimonis es dirigien a la parròquia en la qual s’hostatjava el visitador i li responien a les preguntes. Aquest fenomen respondria tant a les dificultats geogràfiques de la zona com a la possibilitat que l’únic interès de l’Església fos el de recaptació de tributs, cosa que explicaria la brevetat dels registres.

Tanmateix, entre aquest reguitzell de visites lacòniques, es poden trobar veritables joies d’informació, que ens ajuden, fins a cert punt, a reconstruir el qüestionari d’aquesta visita, que no s’ha conservat. A través de les respostes dels testimonis d’algunes esglésies, com és el cas que ara presentem, podem intuir com hauria estat el qüestionari de visita i ens adonem que no seria gaire diferent dels que s’han conservat.

¹⁵⁸ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d’Urgell*, vol. I(1312), fol. 22r.

¹⁵⁹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d’Urgell*, vol. IV (1314), fol. 8r.

Un exemple d'aquestes visites plenes d'informació és el de l'any 1314 a l'església de Sant Martí de Bahamol o de Capdella, prop de la Torre de Capdella, a la vall Fosca (Pallars Jussà).

Transcrivim el registre pel seu interès:

Sent Marti de Bahamol
+ Solvit XLV solidos

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Martini de Bahamol et invenit ecclesiam in omnibus male paratam tam in vestimentis quam in omnibus intus ecclesie. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Genalerium Baiulum, Petrum de Senaler, presbiterum, Petrum deç Barri, Bernardum deç Coll, Bernardum Alegret, Raymundum de la Ribera, Petrum Delurt et Ferrarium Cortes qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod male fit cum debent esse III presbiteri et modo non moratur aliquis nec quia^a parrochiani tenent unum tantum. Interrogati si rector habet literam a suo Episcopo de ordine et ecclesia dixerunt quod credunt quod non habet. Interrogati si ibi tenetur hospitalitas, dixerunt quod non. Interrogati si rector alienaverit aliqua bona ecclesie responderunt quod sic recditus quos ecclesia habebat in Solano de la Sorda et possessiones que erant iuxta ecclesiam et hoc fecit sine consensu domini Episcopi. Interrogati si rector est periurus et excommunicatus, dixerunt quod sic pluribus de causis. Interrogati^b si tenet publice concubinam, dixerunt quod vadit tanquam instrio sive guliardus cum meretricibus per universum orbem. Interrogati si rector habuit ecclesiam per simoniam^c pravitatem, dixerunt quod sic. Interrogati si est promotus sicut decet, dixerunt quod credunt quod^d non nec a suo Episcopo. Interrogati si vadit rector in habitu clericali responderunt quod non immo vadit pluries in habitu seculari. Interrogati si ludit publice ad tacxillos dixerunt quod sic et vadit per tabernas cum guliardis. Interrogati si celebrat missam solus cum filio suo, dixerunt quod sic. Interrogati generaliter de vita rectoris et servicio ecclesie, responderunt in omnibus male. Ita quod receptis fructibus ipsius ecclesie recessit de dicta ecclesia et dimitit penitus ecclesiam in omnibus desolatam. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene. Et dictus Nicholaus atendens quod servicium Dey non fiebat in dicta ecclesia et quod rector acceptus in messibus recditibus omnibus ipsius ecclesie dimitit sine aliquo pastore ipsam ecclesiam. Comisit omnes recditus, exitus et provendus dicte ecclesie Raymundo de Ribera, Petro Delurt et predicto Petro Senaler.

a. *segueix* capellanus *cancel-lat* b. *segueix* de vi[ta] *cancel-lat* c. *segueix* per *cancel-lat*
d. quod *interlineat*

Aquesta visita ens aporta tanta informació perquè el seu capellà incomplia tots els punts que hauria d'haver guardat. S'inicia el registre amb la *visitatio rerum*, en la qual el visitador Nicolau troba l'església mal apariada, tant pel que fa a les vestimentes com en tot allò que es troba dins l'església.¹⁶⁰ Es palesa, doncs, un clar abandonament de l'edifici i de tot allò necessari

¹⁶⁰ El rector de Sant Martí de Bahamol incompleix doncs, un dels punts del qüestionari del bisbe Paholac de Tortosa de 1314: «VI. Item, ecclesia si est bene parata in libris et aliis ornamentis». També trobem una qüestió similar en el de Girona de 1329: «Item si tenet ecclesiam bene mundatam et paratam tam de luminaribus [...] quam aliis [...]». També en el del Sínode de Tarragona de 1372 hi llegim un punt al respecte: «Item, si libros ecclesie et pannos altaris et cortinas sine lesione conservat, et mundos conservat ipsos pannos».

pel culte, per la qual cosa ja s'incorre amb el trencament d'una de les normes que ha de complir qualsevol capellà.

Seguidament rep vuit testimonis, un dels nombre més elevats que hem constatat per una parròquia de la categoria d'aquesta, els quals, havent jurat, responen que el servei és dolent, perquè hi hauria d'haver tres preveres, però no n'hi ha ni un.

Aleshores comencen els *capitula contra clericos*, en els quals observem que es pregunten qüestions que retrobem en d'altres qüestionaris de visita. La primera d'elles és si el rector té una carta d'ordinació del bisbe,¹⁶¹ a la qual responen que creuen que no. Tot seguit són preguntats si el rector té hospitalitat a la parròquia,¹⁶² i respongueren que no. A continuació se'ls pregunta si el rector aliena béns de l'església,¹⁶³ i responen que sí, que va alienar les rendes que l'església té a la Solana de la Sorda sense consentiment del bisbe. Aleshores se'ls pregunta si el rector és perjur i si està excomunicat,¹⁶⁴ i responen que sí. A continuació se'ls inquireix sobre si té concubina,¹⁶⁵ i responen que va com si fos un histrió o un goliard amb meretrius per tot el món. Preguntats sobre si té l'església amb simonia,¹⁶⁶ digueren que sí. Tot seguit se'ls interroga

¹⁶¹ En el qüestionari de visita del bisbe Paholac de Tortosa de 1314 trobem un punt que pot fer referència a aquesta qüestió: «XVII. Item, si vicarius qui est in ecclesia habet literas dimissorias a suo episcopo». En el qüestionari de visita de València (1383-1388), hi trobem també un punt similar «Item, si sunt aliqui presbiteri extranei qui ad divina admitantur sine litteris dimissoriis». També hi ha referències als qüestionaris del segle XV, però els hem obviat a causa del salt cronològic.

¹⁶² En el qüestionari de visita del bisbe Paholac de Tortosa de 1314 hi ha un punt sobre el tema: «VIII. Item, si servat hospitalitatem».

¹⁶³ En el qüestionari de visita del bisbe Paholac de Tortosa de 1314 hi llegim: «XIV. Item, si est aliquis negociator vel usurarius publicus». En el qüestionari del bisbat de Girona de 1329 hi podem llegir: «Item si posuit in pignore vel alienavit aliqua de bonis mobilibus vel immobilibus dicte ecclesie». En el qüestionari del Sínode de Tarragona de 1372 hi trobem: «Item, si destruxerunt possessiones ecclesie, vel vendiderunt, vel dederunt consanguineis vel aliis, vel stabiliverunt (sic) ad certum census vel agrarium, et si illud fecerunt ad utilitatem ecclesie, et auctoritate Episcopi».

¹⁶⁴ En el qüestionari de visita del bisbe Paholac de Tortosa de 1314 hi llegim: «X. Item, si est aliquis blasphemus, homicida, sortilegus vel sacrilegus». En el qüestionari del bisbat de Girona de 1329 es pregunta: «Item si est [...] vel symoniachus aut blasphemus vel periuratus vel excommunicatus et publice nunciatus [...] non [introi...]». En el de València de 1383-1388 hi podem llegir: «Item, si sunt aliqui periuri».

¹⁶⁵ En el qüestionari de visita del bisbe Paholac de Tortosa de 1314 hi trobem: «XII. Item, si est aliquis qui tenet publice concubinam». En el de Girona de 1329, s'hi pregunta: «Item si tenet concubinam vel ea cohabitavit vel suis expensis in domo sua vel extra victualia et alia necessaria monstrat sibi vel vadit ad aliquam aliam mulierem ut eam cognoscat carnaliter vel quod [...] aquam ad in [...] vel quod habeat cum aliqua suspecta muliere consortium vel colloquium, ita ut [inde in parrochia scandalum oriatur]». En el del Sínode de Tarragona de 1372, hi podem llegir: «Item, si ipse clericus vel alii minores clerici tenent publice concubinas in domo propria vel aliena». Finalment, en el de València de 1383-1388, hi consta: «Primo, si sunt aliqui clerici vel presbiteri concubinarum vel de concubinato difamati».

¹⁶⁶ En el qüestionari de visita del bisbe Paholac de Tortosa de 1314 hi llegim: «XV. Item, si est aliquis simoniachus in ordine, vel beneficio vel accipiat peccuniam pro sacramentis». En el qüestionari del bisbat de Girona de 1329 es pregunta: «Item si est [...] vel symoniachus aut blasphemus vel periuratus vel excommunicatus et publice nunciatus [...] non [introi...]». En el del Sínode de Tarragona de 1372, hi podem llegir: «Item, si gratis et sine

sobre la vestimenta del rector,¹⁶⁷ i responen que moltes vegades va amb hàbit seglar. Preguntats sobre si juga públicament a daus,¹⁶⁸ digueren que sí i que a més va per les tabernes amb els goliards.¹⁶⁹ A continuació els pregunten si celebra la missa ajudat del seu fill¹⁷⁰ i responen que sí.

Finalment, sembla que per resumir i concloure més ràpidament, se'ls pregunta en general sobre la vida del rector i el servei de l'església, a la qual cosa responen que és en tot dolent.

Tot i el mal exemple del rector, quan es fa l'interrogatori *contra laicos*, aparentment tot és correcte. Finalment, vist que aquella església és com si no tingués rector, la deixa sota la cura de Ramon de Ribera, Pere Delort i Pere Senaler, que havien estat tres dels testimonis jurats.

Aquest exemple és excepcional per diversos motius. El primer, perquè documentem que el rector d'aquesta església és un dels que més mala vida duen, cosa que ens permet de veure que potser els clergues no eren l'exemple ideal que els feligresos havien de tenir. El segon motiu és perquè ens permet observar que tot i que no s'hagi conservat el qüestionari d'aquesta visita, les respostes dels testimonis responen a uns *items* que retrobem en d'altres qüestionaris. En darrer lloc, crec que aquest exemple que dibuixa el cas extrem d'aquesta parròquia, en posar-lo en relació amb d'altres esglésies visitades, permet de veure que potser els testimonis no deien tota la veritat a l'hora d'ésser interrogats o potser per aquella gent pirinenca del segle XIV, apartar-se de la moral eclesiàstica de l'Església no era tan greu com aquesta pretenia que creguessin.

paccione aliqua conferat ecclesiastica sacramenta et sepulturas et benedictiones nubentium, et alia quae habet facere intuitu servitii ecclesiastici parroch[i]anis suis.». Finalment, en el de València de 1383-1388, hi podem llegir: «Item, si sunt aliqui simoniaci». La presència d'aquest tema en tots els qüestionaris denota la importància i la persistència d'aquest problema en l'Església del segle XIV.

¹⁶⁷ En el qüestionari de visita del bisbe Paholac de Tortosa de 1314 hi llegim: «IX. Item, si rector et alii clerici vadunt honeste et in decenti habitu et tonsura».

¹⁶⁸ En el qüestionari de visita del bisbe Paholac de Tortosa de 1314 hi llegim: «XIII. Item, si est aliquis qui ludat publice ad aleas vel taxillos». En el qüestionari del bisbat de Girona de 1329 es pregunta: «Item si ludit publice in locis inhonestis seu publicis ad grescham seu ad alias vel alium ludum [taxillorum]». En el del Sínode de Tarragona de 1372, hi podem llegir: «[...] vel sunt venatores, causidici, vel rixatores vel lusores taxillorum vel incantatores». Finalment, en el de València de 1383-1388, hi podem llegir: «Item, si sunt aliqui clerici lusores». Novament la insitència de perseguir el joc en tots els qüestionaris mostra la importància d'aquest problema per a l'Església del segle XIV.

¹⁶⁹ D'acord amb la constitució del Concili de Lleida de 1229 *De indumentis et superfluitatibus* els clergues tenien prohibida l'entrada a les tabernes: «tabernas prorsus evitent, nisi forte necessitatis causa in itinere constitutis». Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1974, p. 79.

¹⁷⁰ En el qüestionari de visita del bisbe Paholac de Tortosa de 1314 hi llegim: «XIX. Item, si filius rectoris vel vicarii seu alterius presbiteri ministrat eis in altari».

5. LA MORALITAT LAICA

A través del que hem pogut estudiar en aquests registres de visita pastoral, la investigació de la moral dels laics és més lacònica i menys inquisitòria que la dels clergues. No hem constatat gaires acusacions contra els laics, i quan n'hi ha, no se'ls imposa cap pena. Aquest fet ens condueix a pensar que la finalitat primera d'aquest tipus de visita era corregir els clergues i recaptar diners, més que no pas allisonar els fidels.

5.1. El concubinatge i l'adulteri

En aquest apartat analitzarem els casos de concubinatge i d'adulteri entre parroquians que hem pogut testimoniar en els registres de visita pastoral del comtat de Pallars. Si bé, no n'hem constatat gaires, són prou exemplificadors per veure la laxitat amb què es tractava la moral dels feligresos si la comparem amb la que s'aplicava als clergues. Inicialment, volíem incloure també els casos de prostitució —que es donen en altres visites pastorals— però no n'hem pogut trobar cap.

5.1.1. *Doctrina eclesiàstica*

El concubinatge consisteix en la unió realitzada lliurement entre un home i una dona, no vinculats entre sí o amb tercers pel matrimoni, en la qual cohabiten tot imitant la vida matrimonial. El que caracteritza el concubinatge és la seva voluntat duradora.

La doctrina de l'Església sobre la moral sexual té el seu origen en el pensament sistematitzat per sant Agustí, que va passar a la teologia occidental en època medieval a través de sant Tomàs d'Aquino i de l'escolàstica.

Per sant Agustí la finalitat de la sexualitat era la procreació, per la qual cosa, només s'havien de tenir relacions sexuals amb aquesta finalitat i per això Déu havia instituït el matrimoni. Per a sant Agustí, el matrimoni era, en primer lloc, la unió conjugal entre home i dona amb la finalitat natural de procrear, pensament que s'oposava al de sant Pau, qui considerava que, dins del matrimoni, les relacions sexuals eren bones tot i que no tinguessin finalitat procreadora. Per tant, per a sant Agustí, aquell cònjuge que volia tenir relacions sexuals sense voluntat procreadora pecava perquè ultrapassava els termes del pacte conjugal. En segon lloc, sant Agustí considera el matrimoni com una unió espiritual d'amistat entre home i dona, que serà

més forta, com més allunyada estigui del plaer carnal. Aquests dues definicions del matrimoni són incoherents.

Tanmateix, sant Agustí va defensar tres valors fonamentals inherents al matrimoni: la procreació (*bonum prolis*), la fidelitat (*bonum fidei*) i la indissolubilitat (*bonum sacramenti*). Aquests eren els tres pilars del matrimoni a l'edat mitjana, els quals van ser més elaborats per sant Tomàs d'Aquino i els escolàstics. Aquests van precisar dues vessants dins la llei natural: la genèrica, en què el matrimoni té com a finalitat la procreació, i la humana, en què el matrimoni constitueix una comunitat en què els cònjuges s'ajuden mutuament: la família.

Dins del marc de l'església, doncs, la finalitat del matrimoni és dins la vessant natural humana, és a dir, de la família. Aquesta participa de la caritat de Crist mitjançant el sagrament matrimonial. La reproducció, doncs, només és un mitjà per a dur nous éssers a la cristiandat. Per tant, qui practica el sexe fora d'aquesta finalitat comet un pecat venial.

Així, segons sant Tomàs d'Aquino, els pecats derivats del sexe com a tal, són de menor a major grau de gravetat la masturbació, el sexe sense finalitat procreadora, l'homosexualitat i la zoofília. Aquells que a través del sexe atenten contra la institució humana i el matrimoni són la fornicació, la violació, l'adulteri i l'incest.¹⁷¹

En el Concili I de Toledo (397-400) es prohibeix el concubinatge quan un home casat pren una concubina, però no si no està casat.¹⁷² L'adulteri es condemna des del concili d'Elvira (300-306?), tant a homes¹⁷³ com a dones adúlteres.¹⁷⁴ En el Concili II de Braga, es condemna als adúlter a fer set anys de penitència.¹⁷⁵

¹⁷¹ Helena GARRIGÓS I CABEZAS i Pere BENITO I MONCLÚS, «La moral sexual de clergues i laics a les parròquies...», 1990-1991, p. 385-387.

¹⁷² José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 24: «Si algún cristiano estando casado tuviera una concubina, sea privado de la comunión. Por lo demás, aquel que no tiene esposa y tuviere en lugar de la esposa a una concubina, no sea apartado de la comunión. Confórmese solamente con la unión de una mujer, sea esposa o concubina, como mejor le pluguiere, y el que viviere de otra manera sea arrojado hasta que se arrepienta y regrese mediante la penitencia».

¹⁷³ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 10: «De aquel que siendo casado adultera repetidamente. Si algún cristiano, teniendo mujer cometiere adulterio, no una, sino varias veces, puesto en peligro de su vida, será reprendido; y si promete la enmienda, désele la comunión. Pero si restablecido vuelve a cometer adulterio, no se le dé más la comunión, no parezca que se burla de ella».

¹⁷⁴ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 12-13: «De aquellas mujeres que hasta la hora de la muerte viven con maridos de otras. Si alguna mujer hasta la hora de su muerte cometiere adulterio con el esposo de otra, tenemos por bien no se le dé la comunión, ni aun al fin de su vida. Pero si abandonare a aquél e hiciere penitencia durante diez años, reciba la comunión».

¹⁷⁵ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 104: «De los adúlteros. Si la esposa de otro cometiere adulterio o un esposo se uniere a la mujer ajena, harán siete años de penitencia».

En els qüestionaris de visita pastoral trobem diverses consideracions sobre la moralitat sexual dels parroquians.¹⁷⁶ Així, en el qüestionari de Tortosa de 1314 els tres primers punts dels *capitula contra laicos* fan referència a aquests aspectes: «I. Primo, queratur si est aliquis solutus vel coniugatus qui teneat publice concubinam.¹⁷⁷ II. Item, si est aliquis uxoratus qui non cohabitatur cum uxore propria. III. Item, si sunt aliqui coniuncti matrimonialiter in gradu prohibito consanguinitatis vel affinitatis, aut filiationis spiritualis».¹⁷⁸ En el de Girona de 1329, hi trobem punts similars que en el de Tortosa: «Interrogentur si sciunt quod aliqui soluti vel coniugati sint in sua parrochia qui teneant publice concubinas vel cognoscant carnaliter comatrem vel peccent carnaliter contra naturam. Item si sunt aliqui in coniugio qui non habitent simul et sint in prohibito gradu consanguinitatis vel [affi]nitatis vel compaternitatis vel filiationis spiritualis qui scienter in casu prohibito matrimonium contraxerint». En el qüestionari del Sínode de Tarragona de 1372, hi retrobem aspectes similars: «Si aliquis de parrochianis dimisit uxorem vel uxor virum.¹⁷⁹ Item, si committuntur in parrochia publica adulteria, vel fornicationes, vel si est aliquis de aliqua infamatus. Item, si est aliquis qui habeat uxorem consanguineam, vel e converso».

Si analitzem aquests qüestionaris de visita, ens adonem que durant el segle XIV havia de ser molt habitual que es donessin aquestes irregularitats, des del moment en què es prohibeixen.

¹⁷⁶ Les transcripcions dels ítems dels qüestionaris estan extretes de Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesial i religiosa...*, 2004, p. 147, 158-159, 170.

¹⁷⁷ En el Concili de Tarragona de 1230 s'estableix perseguir el concubinatge a través de les visites pastorals: «Cum diverse constitutiones sunt edite contra clericos qui noscuntur incontinentie vitio laborare et debitum ut deceret non sint sortite effectum, volentes huiusmodi vitio obviare, sacro aprobante concilio statuimus quod episcopo, pro se, vel archidiaconos suos, vel decanos, semel in anno annis singulis sue diocesis officium visitationis impendant, contra concubinarios inquisitiones facientes specialiter». Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1974, p. 95.

¹⁷⁸ La prohibició de contraure matrimoni amb consanguinitat es regula en el Concili Provincial de Lleida de 1229: «Districte precipimus per omnes ecclesias, in precipuis solempnitatibus, excommunicatos publice denuntiari omnes illos qui in gradu prohibito matrimonia contrahere presumpserint. Illi autem qui in gradu prohibito non matrimonia sed contubernia contraxerunt, nisi infra annum dispensationem obtinuerint, ex tunc excommunicationis sententie se noverint innodatos; interim autem a carnali copula eisdem precipimus abstinere. Qui vero clandestina contraxerint matrimonia, tanquam excommunicati ab omnibus evitentur et, donec de legitimatione personarum ecclesie constiterit, ad invicem separentur» i en el Concili Provincial de Tarragona de 1239, en què es recull allò sentenciat en el de Lleida: «[...] et illos qui in gradu prohibito matrimonia contraxerint denuntiamus excommunicationis sententiam innodatos, et irregulares qui post publicationem constitutionum ipsarum in primis episcopalibus synodis etiam post concilium Ilerdense celebratis, excommunicati vel suspensi ordines receperint [...]». Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1974, p. 83 i 101.

¹⁷⁹ Aquest aspecte el trobem tractat al sínode de l'arquebisbe Pere Clasquerí del 1368, en la constitució *De matrimoniis*, reproduïda a Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vol. XX (Tarragona), Madrid, 1851, p. 183-185.

Entenem que molts d'aquests matrimonis irregulars havien de respondre a diversos aspectes socials: impossibilitat de pagar el dot, matrimonis concertats sense conformitat dels cònjuges, etcètera. Això propiciaria que davant la impossibilitat econòmica de casar-se les parelles s'establiessin en concubinatge o que parelles que s'havien casat sense voluntat pròpia, abandonessin llur habitatge familiar per establir una nova relació en concubinatge. Quant a les relacions en grau prohibit, a part de casos excepcionals, les hem d'entendre en el context de l'endogàmia que es podia donar a moltes poblacions catalanes en aquella època.

5.1.2. Casos

Un cop estudiats els casos, ens adonem que no hi ha gaires acusacions dels testimonis contra els parroquians. Tot i això, sempre es donen casos, principalment de concubinatge. Com ja hem comentat en analitzar els clergues concubinaris, no hem constatat gaires casos d'acusació d'adulteri, per bé que moltes vegades l'acusació és implícita, ja que s'especifica que el concubinari o la concubina són casats. A diferència dels clergues, no hem constatat que als laics se'ls imposi cap tipus de pena per la seva condició concubinària.

Així doncs, en la visita a Tremp trobem que «interrogati de vita laycorum, responderunt quod Guillelmus Abeló, uxoratus, tenet concubinam nomine Balagariam. Item Arnaldus de Berga, uxoratus, tenet publice concubina nomine Arsenetam».¹⁸⁰ En aquest cas podem observar que ambdós acusats són casats i que, a diferència del cas dels clergues, sí que s'especifica el nom de les concubines. El mateix cas podem comprovar a la parròquia de Claret, en què «Arnaldus de Nasalass, uxoratus, tenet publice concubinam nomine Dolcetam. Item Raymundus et Raymundetus de Vivers tenent publice concubinas».¹⁸¹ En la mateixa línia hi ha els tres casos de concubinatge d'Olp: «responderunt una cum capellano (quod) Guillelmus Esquerre, uxoratus, tenet publice concubinam, nomine Asturgam. Item Petrus Sibilda, uxoratus, tenet publice concubinam, nomine Mariam Guera. Item Raymundus d'Oveix tenet concubinam, nomine Burguesam».¹⁸² També hem trobat acusacions similars a Caregue: «dixerunt quod Berardus Boneti, uxoratus, tenet concubinam Arsendam Ferrer. Item

¹⁸⁰ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 1r.

¹⁸¹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 7r.

¹⁸² ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 19r.

Martinus Guialart, uxoratus, tenet publice concubinam Guillelmam d'Escort»;¹⁸³ a Surp: «responderunt in omnibus bene, excepto quod Petro Colombarii tenet publice concubinam»;¹⁸⁴ a Areny: «responderunt quod predictus Raymundus d'Areny, uxoratus, tenet publice concubinam»;¹⁸⁵ a Noals: «[...] quod Bernardo Ferrer, uxoratus, tenet publice concubinam nomine Sançam. Item Berengarius Frexe, [...] tenet pu]blice concubinam nomine Berengariam Torreçana. [...] Item dixerunt [quod ...], uxoratus, tenet publice concubinam [n]omine Arsendam d'Eçcaner»;¹⁸⁶ i a Antist: «dixerunt quod Petrus Ronal tenet publice concubinam nomine Guillelmam de Gremenet».¹⁸⁷

En un dels casos de concubinatge de Senterada, podem observar que la concubina està casada, per la qual cosa, hem d'entendre que havia deixat el domicili familiar per anar a viure en concubinatge: «responderunt una cum dechano, quod Ferrarius Cunil, uxoratus, tenet publice concubinam. Item Guillelmus de Ecclesia tenet publice concubinam maritatam, nomine Berengaria».¹⁸⁸ La mateixa situació podem observar en les acusacions de concubinatge de Sorre: «responderunt quod Iacobum Sala tenet publice concubinam maritatam, nomine Bartholomeam»¹⁸⁹ i de Saurí: «responderunt Benetus Derboni, uxoratus, tenet publice concubinam nomine Ionetam, maritatam. Item Martinus Alacer, uxoratus, tenet publice concubinam nomine Guillelmam Iordanam, maritatam».¹⁹⁰

Només en un cas, a la parròquia de Capdella, hem constatat una acusació per matrimoni en grau de consanguinitat prohibit: «res[ponderunt quod] bene esse excepto quod dicitur quod est quedam matrimonium celebratum [...] Iacobum de Pratis, predicatorem, quod est positum in III° et IIII° gradu [consanguinitate], et Mariam, filiam d'Alegret.»¹⁹¹ A partir d'aquests documents, no podem escatir si era un cas que no es donava freqüentment o, en canvi, no es denunciava.

Tampoc hem pogut constatar gaires acusacions d'adulteri. Només hem trobat el cas de Grayda, d'Ainet de Cardós, la qual no viu amb el seu marit perquè aquest va cometre adulteri:

¹⁸³ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 19v.

¹⁸⁴ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 20r.

¹⁸⁵ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 7r.

¹⁸⁶ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 7r.

¹⁸⁷ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 9v.

¹⁸⁸ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 10v.

¹⁸⁹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 12v.

¹⁹⁰ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 12v.

¹⁹¹ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 10r.

«una cum capellano responderunt quod Grayda, fil(i)a Guillelmi Vitalis d'Aróss, non moratur cum viro suo immo dictus vir comisit a(d)ulterium et moratur ipsa apud Tavaschan».¹⁹² A Enveig, tenim una acusació molt lacònica, en què s'explica que alguns parroquians són adúlter, sense donar noms: «responderunt una cum capellano in omnibus bene esse excepto quod sunt aliqui adulteri».¹⁹³

El cas de Bartomeu de Saura, de Pujalt, també és curiós. És l'únic cas en què s'indica que un dels cònjuges no viu amb l'altre, però no s'indica cap motiu i tampoc s'especifica que no ho faci perquè té concubina: «responderunt (quod) Bartholomeus de Saura non moratur cum uxore sua».¹⁹⁴ Bernat d'Estefania, d'Oveix, tampoc viu amb la seva esposa, però aquí s'indica que és perquè té una concubina: «dixit quod Bernardus d'Estephenia non moratur cum uxore sua immo tenet publice concubinam».¹⁹⁵

Un altre dels casos curiosos, és el de la visita a la parròquia d'Enveig de 1314, en què juntament amb altres acusacions de concubinatge, s'especifica que «Item Saurina, soror baiuli, maritata, cognoscitur carnaliter a Iacobus d'Altron».¹⁹⁶ No acabem d'entendre a què es refereixen els testimonis: si no era verge en casar-se, si era adúltera, si va tenir una aventura amb Jaume d'Altron... Si més no, resulta curiosa la manera en què es refereixen a aquesta relació de Saurina en el registre de visita pastoral.

5.1.3. Conseqüències econòmiques i socials

A diferència de les acusacions de concubinatge de clergues, en els registres de visita del Pallars no hem trobat cap sanció ni econòmica ni pastoral als feligresos concubinaris. No se'ls aplica cap pena econòmica ni se'ls adverteix moralment ni se'ls excomunica. Això referma la nostra opinió que l'objectiu de la visita pastoral duta a terme per l'Arquebisbe de Tarragona al bisbat d'Urgell era obtenir rendes econòmiques i sancionar moralment als clergues.

Pel que es desprèn dels documents, tampoc sembla que hi hagués cap conseqüència social pels laics concubinaris. De la forma en què es presenten les acusacions, resulten més aviat la resposta als qüestionaris que no pas una acusació amb finalitat reprovativa. Per tant, pensem

¹⁹² ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 23v.

¹⁹³ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 11v.

¹⁹⁴ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 18v.

¹⁹⁵ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 20v.

¹⁹⁶ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 18v.

que per als habitants del Pallars del segle XIV, no representava cap problema el fet que hi hagués parelles concubinàries.

5.2. Usura, joc, endevinació

A desgrat del que ens imaginàvem en començar l'estudi d'aquestes visites pastorals, només hem trobat un cas d'acusació d'endevinació entre laics i cap cas en què s'acusin a jugadors. La majoria de testimonis només remarquen el fet que hi hagués usurers entre els seus coparroquians. Aquesta situació ens duu a plantejar-nos la hipòtesi de si als testimonis se'ls preguntaven tots els ítems del qüestionari o només aquells que per al visitador eren importants, ja que com hem pogut constatar en realitzar aquesta investigació les dues grans acusacions, tant en clergues com en laics, són el concubinatge i la usura.

Per motius obvis, l'**endevinació** estava penada per l'Església des de temps molt primerencs. Com ja hem esmentat anteriorment,¹⁹⁷ es prohibiren les pràctiques paganes i supersticioses en el Concili II de Braga (572).¹⁹⁸ Anys després, també es prohibia l'endevinació en una de les constitucions del Concili de Narbona (589), en la qual es castigava als endevadors amb pagar sis unzes d'or a la ciutat.¹⁹⁹

En el Concili de Tarragona de 1244 es prohibeix la recerca d'ajuda en conspiradors i sortílegs.²⁰⁰

En els qüestionaris de visita també trobem punts contra els endevadors en els *capitula contra laicos*. Així, en el de Tortosa de 1314 podem llegir-hi: «Item, si est aliquis maledicus, sacrilegus vel sortilegus vel qui vadat ad devinos, vel sit incortator». En el de Girona de 1329 s'inquireix: «Item si sunt aliqui sortilegii vel maleficii vel qui uadant ad sortilegos vel aliqui

¹⁹⁷ Vegeu p. 36-38 del present treball.

¹⁹⁸ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 102-104. Vegeu nota 130 per a més informació.

¹⁹⁹ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 149: «También hemos decidido que debe guardarse y observarse para consolidar la disciplina de la fe católica lo siguiente: que si fueren hallados algunos hombres o mujeres adivinos de los que dicen que son agoceros o sortilegos en casa de algún godo o romano, sirio, griego o judío o si alguno se atreviere de ahora en adelante a consultar sus engañosos cánticos y no quisiese acusar esto públicamente, por haberse atrevido a ello no sólo será separado de la iglesia sino también deberá pagar al conde de la ciudad seis onzas de oro. Y aquellos que llenos de esta maldad echan suertes y adivinaciones y engañan al pueblo con sus prevaricaciones, dondequiera que sean hallados o halladas, sean libres o siervos o siervas, sean duramente azotados en público y vendidos y su precio repartido entre los pobres.»

²⁰⁰ Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1974, p. 122: «Conspiratorem genus hodibile cupientes a perversitate huius modi cohercere, sacro aprobacione consilii excommunicamus omnes conspiratores et colligationes illicitas facientes in clero. Sentenciam autem huiusmodi ad preterita duximus extendam, nisi infra mensem a tempore sciencie quis conspiracionem et colligationem huiusmodi pro posse duxerit revocandis».

heretici vel credentes hereticos seu eorum occultatores vel occulta conuenticula celebrantes». També en el qüestionari del Sínode de Tarragona de 1372 es reprèn la qüestió: «Item, si sint ibi sortilegi, vel venefici». ²⁰¹

Com ja hem apuntat, l'únic cas d'endevinació que hem testimoniat és el de Tolosa, que vivia a Benavent: «interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene esse, excepto quod est quedam mulier que vocatur Tolosa, divinatrix». ²⁰² Aquesta dona devia ser una endevinadora de prestigi, ja hem atestat que s'havia acusat al rector de Toralla, Guillem d'Orteu, d'anar a l'endevinadora de Benavent: «vadit ad divinatore[m] et specialiter ivit ad divinatricem de Benavent». ²⁰³ Tot i que no se'ns diu el nom, és ben probable que es tracti de la mateixa persona.

Tot i que el **joc** estava penat, no n'hem trobat cap acusació. El joc, emperò, estava estretament lligat a la **usura** de la qual sí que n'hem trobat testimonis. La pràctica usurària ja es va condemnar al Concili d'Elvira (300-306?), ²⁰⁴ en el qual es disposava que si un laic és usurari se'l perdoni, però si hi reincideix que sigui expulsat de la comunitat. Tanmateix, en els Concilis de Tarragona (516) ²⁰⁵ i en el II de Braga (572), ²⁰⁶ només hem constatat que la usura es prohibeix al clergat.

Tal i com hem esmentat en tractar els clergues, la usura estava greument penada a l'edat mitjana. ²⁰⁷ Per tant, observem que no tan sols els clergues la practicaven, sinó també els laics.

²⁰¹ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa...*, 2004, p. 147, 159, 171.

²⁰² ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 2v.

²⁰³ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 5v.

²⁰⁴ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 5: «De los clérigos y legos prestamistas. Si se descubriese que algún clérigo recibe interés por su dinero, decidimos sea degradado y retirado de la comunión. También si se comprobare que un laico ha recibido interés, y amonestado promete que no reincidirá, sea perdonado. Pero si insistiese en la misma iniquidad, se le arrojará de la iglesia».

²⁰⁵ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 35: «Que los clérigos, si prestaren dinero, lo reciban sin interés. Si algún clérigo prestare en un caso de necesidad, dinero, reciba en vino o en trigo aquella cantidad, que en el término señalado para la devolución deba venderse para recobrar el dinero prestado. Por lo demás, si no tuviere el deudor la cantidad necesaria en especie, reciba el dinero que prestó sin ningún aumento».

²⁰⁶ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 101: «De los intereses y las ganancias en los negocios. Si alguno ha olvidado el temor de Dios y de la Sagrada Escritura que dice: 'el cual no dio su dinero con interés', prestare todavía después de esta declaración del gran concilio y reclamare un tanto por ciento, o buscare ganancias turbias de cualquier negocio, u obtuviere algún provecho comprando y vendiendo diversas especies de vino, o de grano, o de cualquier otra cosa, depuesto de su grado, sea tenido como ajeno al clero».

²⁰⁷ *Vegeu p. 30-32 del present treball i també* Josep HERNANDO, «Realidades socioeconómicas en el libro...», 1981, p. 93-106.

Habitualment, l'interès d'aquests darrers era de 4 per 5 o 11 per 12, tant pel que fa a diners com a espècies.

En diversos sínodes baixmedievals s'estableixen penes per als usurers. Així ho podem comprovar en el del bisbe Ramon Despont (1296),²⁰⁸ en el del bisbe Joan Fabra (1359)²⁰⁹ i en el del bisbe Vidal de Blanes (1368).²¹⁰

Quant els qüestionaris de visita, en tots els que s'han conservat hi trobem un *articulus contra laicos* referent a la usura. Així, per exemple, en el del bisbe Paholac de Tortosa (1314) hi podem llegir «Item, si est aliquis usurarius publicus vel qui mutuet XI pro XII»; en el del bisbe Gastó de Montcada de Girona (1329) hi llegim «Item si sciunt aliquem usurarium mercentem [exercentem] publice usuras vel sacrilegum aut blasphemum»; en el del sínode de Tarragona de 1372 s'hi escriu: «Item, si est ibi publicus usurarius, vel suspectus de haeresi, vel publicus raptor, vel fur, vel sacrilegus, vel blasphemus et hujusmodi».²¹¹

Entre els sis casos que hem documentat citarem el de Borra de Figuerola: «interrogati de vita parrochianorum, responderunt quod Borra mutuat ad usuras».²¹² També atestem el cas de Guillem de Muntanyana: «responderunt quod Guillelmus, filius Raymundi de la Pena,

²⁰⁸ «De publicis usurariis» i «De manifestis usurariis et penis eorum», M. Milagros CÁRCCEL ORTÍ i José Vicente BOSCA CODINA, *Visitas pastorales de Valencia...*, 1996, p. 112.

²⁰⁹ Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vol. V, 1806, p. 348-349: «*Contra usurarios et quod publicetur quater in anno*. Praetera cum in constitutione domini Gregorii papae X, in concilio Lucdunensi edita caveatur, quod nullus manifestorum usurariorum testimoniis intersit, aute os ad confessionem admittant, sive ipsos absolvant, nisi de usuris satisfecerint competenter, vel de satisfaciendo pro ipsarum viribus facultatum prestiterint idoneam cautionem: testamenta quoque manifestorum usurariorum aliter facta non valeant, sed sint irrita ipso jure: et in constitutione domini Clementis papae V habeatur, quod sepelientes propria temeritate usurarios manifestos, sunt ipso facto excommunicati. Invenerimusque in dicta visitatione quod in omnibus fere locis nostrae diocesis ita crimen usurarum invaluit, ut multi aliis negotiis praetermissis quasi usuras licite exercent. Ideo usurarum voraginem, quae animas devorat, et facultates exaurit in quantum nobis possibile est, compescere cupientes, de consensu et voluntate prefati capituli constituimus et ordinamus dictas constitutiones inviolabiliter observari, ipsasque publicari, et notificari publice quando major populi multitudo venerit ad divina per rectores, vel vicarios perpetuos, aut eorum loca tenentes in ecclesiis suis quater in anno quolibet, in festis, scilicet, supradictis in proxime praecedenti constitutione nominaris. Alioquin poenam X solidorum pro pqualibet publicatone, quam omiserint, volumus ipsos incurrent ipso facto. Statuentes insuper et mandantes sub poena praedicta, quod praelibati rectores, aut vicarii aut eorum loca tenentes in praedicti festivitibus moneant publice in suis ecclesiis, et nos etiam per presentem constitutionem monemus omnes parrochianos suos, quod nullus audeat pravitatem usurariam exercere. Et si qui contrarium fecerit, praeter alias poenas in jure expressatas, noverit se sententiam excommunicationis incursum»

²¹⁰ «De usurariis manifestis et sepelientes eosdem», M. Milagros CÁRCCEL ORTÍ i José Vicente BOSCA CODINA, *Visitas pastorales de Valencia...*, 1996, p. 112.

²¹¹ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiástica i religiosa...*, 2004, p. 147, 159, 170.

²¹² ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 3r.

mutuat ad usuras publice».²¹³ Beronet d'Olp també és acusat de canviar usuràriament: «Item dixerunt quod Beronet mutuat ad usuras».²¹⁴ Jaume Guiu, d'Altron, també es dedica a ser prestamista: «responderunt quod Iacobus Guiu, uxoratus, tenet publice concubinam et mutuat publice ad usuras».²¹⁵ En el cas d'Arnau Delobigo de Noals se'ns indica que canvia 4 diners per 5: «dixerunt quod Arnaldus Delobigo [mutuat a]d usuras publice et mut[u]at IIII^{or} denarios pro V^e».²¹⁶

Destaquem també el cas de Girveta, en què no s'acusa a ningú en particular, i els testimonis «responderunt quod sunt multi qui mutuat ad usuras».²¹⁷ A Esterri de Cardós, a part de Pere Dolça, s'especifica que alguns joves canvien usuràriament blat i diners: «responderunt quod Petrus Dolça et quidam alii iuvenes mutuunt ad usuras bladum et denarius».²¹⁸

Un altre aspecte que és font d'acusació és la irregularitat en la **donació de les dècimes**. En el Concili de Lleida de l'any 1293 hi ha dues constitucions que regulen les dècimes: *De decimis*²¹⁹ i *Ne pro decima solvenda aliquid exigatur*.²²⁰ Aquesta voluntat de rebre les dècimes lper part de l'Església la retrobem en els *capitula contra laicos* dels qüestionaris de visita. Així,

²¹³ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 8v.

²¹⁴ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 19r.

²¹⁵ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 19v.

²¹⁶ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 7r.

²¹⁷ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 6r.

²¹⁸ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 24r.

²¹⁹ Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1975, p. 287: «*De decimis*. Licet in dubium verti non debeat quod sacris canonibus est statutum, quidam tamen captantes ignorantiam affectatam vertunt in dubium ultrum de fructibus novalium quae sarraceni in montibus aut terris dominorum christianorum faciunt, decimam ipsi sarraceni ipsis ecclesiis solvere teneantur. Unde nos Rodericus permissione divina sanctae Tarrachonensis ecclesiae archiepiscopus dubitationis huius materiam amputantes, sacro approbante concilio declarando decernimus sarracenos quoscumque de praedictis novalibus, decimas et primitias debere ecclesiae integre solvere de fructibus aliarum possessionum quae fuerunt christianorum et ad culturam eorundem sarracenorum postmodum pervenerunt, praesertim cum de gregibus quae in montibus et terris huius pascebantur antequam ad culturam novalium redigerentur ab ipsi decimae et primitiae ecclesiis solverentur cum res eadem propter diversitatem fructum non debeat quo ad praestationem decimae diverso iure censi».

²²⁰ Josep M. PONS I GURI, «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», 1975, p. 287: «*Ne pro decima solvenda aliquid exigatur*. Scriptura sacra, patrumque decreta, sanxerunt a cunctis fidelibus Deo et huius ministris decimas ac liber persolvendas. Habet tamen quorundam abusus, quorum Deus venter est, ut cum decimas ad granarium ecclesiae deferunt sicut debent, comestiones seu prandia exhigunt ex hac causa, et quod semel vel una die possent ad granarium ecclesiae aportare per multas vices multosque dies decimas minuatim defferunt, ut singulis vicibus refficiantur a rectoribus, et abentur, qumque hoc in detrimentum et diminutionem iurium decimalium, non sit dubium, redundare. Ideo nos Rodericus divina providentia sanctae Tarrachonensis ecclesiae archiepiscopus, approbante sacro concilio hoc fieri prohibemus, consuetudine aliqua quare iuri divino est contraria non obstante. Si quis vero contra prohibitionem nostram huiusmodi peccuniam, comestiones et prandia ex hac causa exhegerit, seu propter hoc partem decimae substraxerit, retinuerit, vel retinere fecerit, et monitus per rectorem infra decem dies non satisfecerit, auctoritate praesentis constitutionis excommunicationis sententia procellatur».

trobem que en el de Tortosa de 1314 s'inquireix: «Item, si sunt aliqui qui male deciment vel primitient». En el de València de 1383-1388 també es pregunta: «Item, si solvunt bene decimam et primiciam».²²¹

Hem testimoniat dos casos en què s'esmenta que els laics no donen les dècimes a la parròquia corresponent. Un d'ells és Pere Pinyana de Lladrós: «responderunt quod Petrus Piyana bene su[nt d]uo anni elapsi quod non dedit decimam ecclesie de aliquibus terris quas habet in parrochia predicta».²²² L'altre cas és el d'Estaon, en què se'ns indica que el delme es dóna malament: «responderunt in omnibus bene, excepto quod male dantur comuniter decime».²²³

Finalment hem constatat un cas de **perjuri**. El jurament en fals havia estat condemnat ja en el Concili XVI de Toledo (693) sota la constitució *De his qui iuramenti sui profanatores extitisse noscuntur*.²²⁴ En el qüestionari de visita de València de 1383-1388, hi trobem un *capitulum* contra el perjuri: «Item, si ecclesia in suis iuribus defraudatur».²²⁵ Vistes les constitucions visigòtiques i conciliars de l'edat mitjana, així com els qüestionaris de visita, el perjuri estava més perseguit en els clergues que en els laics.

L'únic cas documentat en les visites pastorals al Pallars és el de Bernat de Maiolins, que jurà sobre els quatre evangelis satisfer en menjar i vestit el deute que tenia amb Joan Colomer i no ho complí: «excepto quod Bernardum de Mayolins super Sancta Dey IIII^{or} Evangelia satisfacere in victu et vestitum competenter Iohanni Colomer et non facit».²²⁶

²²¹ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa...*, 2004, p. 148, 180.

²²² ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 25r-25v.

²²³ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. IV (1314), fol. 23r.

²²⁴ José VIVES [ed.], *Concilios visigóticos...*, 1963, p. 29-32.

²²⁵ Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa...*, 2004, p. 181.

²²⁶ ABEV, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, vol. V (1315), fol. 17r.

6. CONCLUSIONS

L'objectiu del nostre treball era realitzar un estudi de la moralitat dels clergues i laics als comtats de Pallars a través de la visita efectuada pels delegats de l'arquebisbe de Tarragona, Guillem de Rocabertí (1309-1315), a les parròquies d'aquest territori els anys 1314 i 1315.

Al llarg de l'estudi hem manejat diverses fonts, essent la principal els registres de visita pastoral, els quals hem complementat amb textos eclesiàstics, com les actes dels concilis visigòtics hispànics, així com els sínodes i concilis dels segles XIII i XIV. També hem emprat qüestionaris de visita dels territoris catalans.

Amb aquesta documentació preteníem comprovar quin grau de moralitat tenien els clergues i els laics d'aquest territori tenint en compte quina era la doctrina eclesiàstica. Amb aquesta finalitat, hem analitzat detingudament els registres de visita, observant acuradament quines acusacions rebien tant els clergues com els laics. Un cop hem recollit tota aquesta informació, hem cercat els qüestionaris de visita dels territoris catalans, per comprovar si les acusacions formulades responen a les inquisicions que eren habituals en d'altres visites pastorals.²²⁷ Amb aquesta informació, hem cercat quina era la doctrina eclesiàstica entorn a les acusacions, per veure de quina manera era contravinguda.

D'aquesta anàlisi hem pogut concloure que les acusacions més habituals eren el concubinatge i la usura, tant en un sector com en l'altre. Tanmateix, també hem pogut observar que les normes eclesiàstiques no eren les mateixes, així com les penes imposades. Com és natural, atès el seu caire de guia espiritual, la moralitat que l'església exigia als clergues era més severa, així com les penes que se'ls imposaven per rompre-la.

A través del que hem pogut copsar en els registres de visita,²²⁸ sembla que els testimonis es limitaven a respondre allò que el visitador els preguntava, sense una voluntat de perjudicar al clergue, sempre i quan aquest oferís un bon servei parroquial. És en aquest punt, en què hem detectat que en aquells casos en què el servei parroquial no és bo o és dolent, els testimonis es presenten més agres contra la figura del clergue.

²²⁷ Recordem que malauradament, el qüestionari d'aquesta visita pastoral no s'ha conservat.

²²⁸ Sempre tenint en compte que eren redaccions posteriors a la visita en sí, fetes a partir de les notes que prenia el visitador.

Amb tot, la sensació que es té quan es llegeixen els registres de visita és que la finalitat dels delegats no era de fer una visita exhaustiva. En la nostra opinió, atès el gran nombre de visites en un mateix dia, no s'arribaven a visitar totes les parròquies, sinó que els testimonis es dirigien allà on hi havia el visitador i li responien a les preguntes. Observant també els qüestionaris d'altres indrets de Catalunya i els registres d'altres visites pastorals, hom se n'adona que en el nostre cas, les respostes són molt breus i molt concretes en certs aspectes, majoritàriament, concubinatge i usura. Això ens condueix a pensar, que una hipòtesi força improbable seria que en aquesta zona les úniques infraccions que cometien clergues i laics eren aquestes. Una altra, més versemblant, és que el visitador inquiria principalment sobre aquests dos aspectes, que potser eren la lacra social d'aquella època.

Considerem, doncs, que la finalitat principal d'aquesta visita fou la d'amonestar i sancionar econòmicament els clergues, ja que en la majoria de casos, la resposta als *capitula contra laicos* és *Interrogati de vita parochianorum, responderunt in omnibus bene esse*. Per tant, creiem que cal pensar que no es desitjava penar als laics. Aquesta opinió vindria també refermada pel fet que davant d'un mateix "crim", com per exemple seria el concubinatge o la usura, no se sanciona econòmicament ni moralment als laics, però sí que han de respondre del seu pecat els clergues.

Tot i que s'escapa de la finalitat del nostre treball, també pensem que referma aquesta idea que tenim sobre la voluntat econòmica d'aquesta visita, el fet que no es presta cap atenció a l'estat material de l'església. En aquells casos en els que s'ha constatat que l'edifici no compleix els requisits bàsics per al culte o en aquells en què hi manquen objectes o en aquells en què no està disposat segons les normes eclesiàstiques, no es fa cap comentari per part del visitador sobre la necessitat d'apariar-ho. Val a dir, emperò, que com més s'avança en el temps, més interès mostren les visites sobre l'estat material del temple. Tot i això, no deixa de ser curiós que, en aquelles esglésies en què el visitador anota que l'església no està ben arreglada, en l'apartat d'amonestacions del registre només es limiti a cobrar la procuració o dret de visita i a sancionar econòmicament el clergue si aquest era concubinari o usurer.

Vistes aquestes qüestions més generals, comentarem els punts que hem trobat interessants sobre les dades recollides en el nostre treball.

En l'estudi de les esglésies visitades en aquest territori hem pogut constatar l'existència d'un gran nombre de clergues concubinaris. Entre els dos anys es visiten cent quaranta-cinc

parròquies i en només cinquanta-sis d'elles no s'hi esmenta l'existència de concubinatge per part dels clergues. Això ens dóna una alta taxa de relacions no permeses entre clergues i laïques: un 61,4% de les parròquies visitades tenen clergues que no mantenen el celibat. Tenint en compte que era un deure de preveres, diaques i homes religiosos, sorprèn que no se seguís aquesta norma per un nombre tan gran de clergues. Cal tenir en compte a més, que en molts casos en què no s'ha evidenciat concubinatge era el mateix clergue el qui responia al qüestionari, per la qual cosa hem de pensar que aquest percentatge encara hauria estat més elevat. En aquest sentit ja hem esmentat anteriorment la reflexió que fa Luis Monjas en la seva tesi doctoral.²²⁹ És potser conseqüència d'aquest gran nombre de clergues concubinaris, que la finalitat de la visita pastoral era bàsicament econòmica i cercava esmenar aquest trecament del celibat tant palès.

Destaca també el gran nombre de casos en què s'indica que el clergue concubinari té prole amb la seva parella. No deixa de sorprendre el fet que, a més de no cenyir-se a les normes de celibat, es tinguessin fills. Entenem que no hi havia els mètodes contraceptius actuals, però, com testimonien els tractats sexuals de l'època,²³⁰ hi havia consells i mètodes anticonceptius rudimentaris. Dins aquest mateix aspecte, cal destacar que hi ha casos en què el fill del clergue l'ajudava a l'altar davant tota la feligresia, fet que també estava condemnat per l'església.

Quant a les altres faltes, hem pogut testimoniar l'existència de simonia i usura, principalment, per bé que en aquesta contrada són pocs els casos documentats. També hem pogut trobar pinzellades d'altres aspectes en què els clergues contravenien la moral eclesiàstica. Ho feien jugant a daus, barallant-se i no seguint la honestitat clerical en el vestit. També hem trobat dos casos en què els clergues són acusats de creure en aspectes fora de la religiositat: un va a una endevadora i l'altre fa endevinacions i experiments.

Pel que fa a la moral laica, com ja hem esmentat, no és tan severa com la clerical. Amb tot hem pogut trobar moltes acusacions de concubinatge i alguna d'adulteri. Quant a d'altres qüestions hi ha alguns casos de contractes usuraris i una acusació a una endevadora.

Així doncs, podem concloure que, a grans trets, els clergues del Pallars no seguien la moral eclesiàstica sobretot pel que fa a l'aspecte sexual. Vista la documentació, no sabem en quin grau els laics tampoc la seguien, ja que es constata una clara voluntat de sancionar principalment als

²²⁹ Vegeu nota 43. Luis MONJAS MANSO, *La reforma eclesiàstica i religiosa...*, 2004, p. 303.

²³⁰ *Ens referim, per exemple, al Speculum al foderi.*

clergues, deixant de banda les faltes dels laics. El que sí que es pot copsar en llegir la documentació pastoral és que la moral al Pallars a inicis al segle XIV era força laxa, per la qual cosa suposem que tindria sentit la persecució eclesiàstica contra el concubinatge que es percep en aquests registres de visita.

Amb tot, seria interessant copsar si els resultats obtinguts al Pallars, es poden estrapol·lar a la resta del bisbat d'Urgell en els mateixos anys, a través de l'estudi de la resta de volums d'aquesta visita pastoral.

La nostra voluntat és analitzar des de tots els punts de vista possible aquests registres de visita en un futur treball, per tal de poder copsar la realitat del bisbat d'Urgell a inicis del segle XIV. Volem analitzar la distribució parroquial i fer un mapa de quin era el domini de bisbat, així com veure aquells indrets sota la potestat de senyors laics, de monestirs, etcètera. Volem també conèixer quin era l'estat de conservació dels edificis en aquells anys i comprovar quines parròquies han desaparegut i quines s'han mantingut dempeus. Volem conèixer tots els aspectes de la vida de clergues i laics en la mesura en què els documents ens ho permetin. En definitiva, volem fer una fotografia del bisbat d'Urgell entre els anys 1312 i 1315.

Amb aquesta voluntat presentem avui aquest treball, que esperem continuar, ampliar i finalitzar amb un estudi complet i aprofundit en la nostra futura tesi doctoral, en la qual presentarem també la transcripció completa dels vuit volums del *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell* conservats a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic.

7. BIBLIOGRAFIA²³¹

- ARXIU I BIBLIOTECA EPISCOPAL DE VIC, *Llibre de visites del Bisbat d'Urgell*, Calaix 31/41, llibre IV i llibre V.
- BAUCELLS REIG, José. *El sentimiento religioso popular en el obispado de Barcelona de 1229 a 1344*, tesi de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1970.
- BAUCELLS REIG, Josep. *Vida y práctica religiosa en el obispado de Barcelona de 1229 a 1344*, tesi doctoral inèdita (5 vols.), Universitat de Barcelona, 1998.
- BAUCELLS REIG, Josep «Visitas pastorales: siglos XIV y XV» a *Memoria Ecclesiae* [Oviedo] núm. XV (1999), p. 165-294. [Actas del XIII Congreso de la Asociación de Archiveros de la Iglesia en España celebrado en Sevilla (11 al 16 de septiembre de 1997)].
- BENITO I MONCLÚS, Pere. *Les parròquies del Maresme a la baixa edat mitjana. Una aproximació des de les visites pastorals (1305-1447)*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1992.
- BERTRAN I ROIGÉ, Prim. «La dècima de la diòcesi d'Urgell, corresponent a l'any 1391». *Urgellia* [la Seu d'Urgell], núm. 2 (1979), p. 257-346.
- BOSCA CODINA, José Vicente. «Sortilegas, adivinas y conjuradoras: indicios de una religiosidad prohibida». *Revista d'Història Medieval* [València], núm. 2 (1991), p. 63-75.
- CÁRCEL ORTÍ, M. Milagros. «Las visitas pastorales». *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* [Castelló], núm. 58 (1982), p. 713-726.
- CÁRCEL ORTÍ, M. Milagros. «Tipología documental de las visitas pastorales: la *Purgatio visitationis*». *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* [Castelló], núm. 64 (1988), p. 445-492.
- CÁRCEL ORTÍ, M. Milagros. «Hacia un inventario de visitas pastorales en España de los siglos XVI-XX» a *Memoria Ecclesiae* [Oviedo] núm. XV (1999), p. 9-135. [Actas del XIII Congreso de la Asociación de Archiveros de la Iglesia en España celebrado en Sevilla (11 al 16 de septiembre de 1997)].

²³¹ Aquelles obres i articles que només hem emprat puntualment es troben referenciats a nota de peu de pàgina al llarg del treball.

- CÁRCEL ORTÍ, M. Milagros; BOSCA CODINA, José Vicente. *Visitas pastorales de Valencia (siglos XIV-XV)*. València: Facultad de Teología San Vicente Ferrer, 1996.
- GARCÍA EGEA, M. Teresa. *La visita pastoral a la diócesis de Tortosa del Obispo Pabolac. 1314*. Castelló de la Plana: Diputació de Castelló, 1993.
- GARRIGÓS I CABEZAS, Helena; BENITO I MONCLÚS, Pere. «La moral sexual de clergues i laics a les parròquies del Maresme a partir de les visites pastorals (1305-1447)», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*. [Barcelona], vol. 11-12 (1990-1991), p. 345-400.
- GRÉVY-PONS, Nicole. *Célibat et nature, une controverse médiévale. A propos d'un traité du début du XVe siècle*. París: Centre National de la Recherche Scientifique, 1975.
- GUILLERÉ, Christian. «Les visites pastorales en Tarraconaise à la fin du Moyen-Âge (XIVe-XVe s.). L'exemple du diocèse de Gerone», a *Mélanges de la Casa Velázquez*, 19/1 (1983), p. 125-167.
- MOLINÉ, Enric. «Organitzacions eclesiàstiques autònomes al Pirineu durant l'antic règim: les valls d'Àneu, Boí i Aran», *Urgellia* [la Seu d'Urgell], núm. 5 (1982), p. 331-442.
- MONJAS MANSO, Luis. *La reforma eclesiàstica i religiosa de les diòcesis de la Tarraconense al llarg de la baixa edat mitjana (a través dels qüestionaris de visita pastoral)*. Tesi doctoral inèdita, Universitat Pompeu Fabra, 2004. Consultable en línia a: http://www.tdx.cesca.es/TESIS_UPF/AVAILABLE/TDX-0630105-134236//t1mm1de1.pdf
- NOGUER I MUSQUERAS, T.; PONS GURI, J.M. «Constitucions sinodals de Girona de la primera compilació», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, vol XI (1966-1967), p. 49-212.
- ORDEIG I MATA, Ramon. *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*. Vol. I-1. Vic: s.n., 1993.
- PLADEVALL I FONT, Antoni. «Conflictes entre les exempcions monàstiques i els drets episcopals dels segles XII al XIV». A: *I Col·loqui d'història del monaquisme català*. Santes Creus: 1967, p. 263-295.
- PLADEVALL I FONT, Antoni. «El deganat de Cerdanya. El panorama religiós de la Cerdanya a principis del segle XIV». A: *1r Congrés Internacional d'Història. 8è Centenari de la*

- Fundació de Puigcerdà (1177-1977)*. Puigcerdà: Institut d'Estudis Ceretans, 1983, p. 134-144.
- PONS I GURI, Josep M. «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)» a *Analecta Sacra Tarraconensia*, XLVII (1974), p. 65-128.
- PONS I GURI, Josep M. «Constitucions Conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)», a *Analecta Sacra Tarraconensia*, XLVIII (1975), p. 241-363.
- PUIG I FERRETÉ, Ignasi M. «Testaments comtals del Pallars Sobirà. La casa de Comenge (1256-1327)». *Urgellia* [La Seu d'Urgell], vol. IV (1981), p. 293-333.
- PUIG I FERRETÉ, Ignasi M. *El monestir de Santa Maria de Gerri (segles XI-XV)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1991.
- PUIGVERT, Joaquim M. [ed.]; MONJAS, Lluís; SOLÀ, Xavier; PEREA, Eugeni. *Les visites pastorals. Dels orígens medievals a l'època contemporània*. Girona: Biblioteca d'Història Rural, 2003.
- RIUS I SERRA, Josep [ed.] *Rationes decimarum Hispaniae (1279-1280)*. Vol. 1 (*Cataluña, Mallorca y Valencia*). Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1946.
- TRENCHS ÒDENA, Josep; CÀRCEL ORTÍ, M. Milagros. «Les visites pastorals: Metodologia d'estudi». *Quaderns de Sueca*. [Sueca], núm. 7 (1984), p. 9-30.
- VALLS I TABERNER, Ferran. «Els orígens dels comtats de Pallars i Ribagorça». *Estudis Universitaris Catalans* [Barcelona], vol. IX (1915-1916), p. 1-101.
- VELA PALOMARES, Susanna. «Visites pastorals a la diòcesi d'Urgell. L'exemple de les valls d'Andorra (1312-1314)», *Annals de l'Institut d'Estudis Andorrans*. Barcelona: s.n., 1990, p. 59-103.
- VILLANUEVA, Jaime. *Viage literario a las iglesias de España*. Vol. 5: *Tortosa*. Madrid: Imprenta Real, 1806.
- VILLANUEVA, Jaime. *Viage literario a las iglesias de España*. Vol. 20: *Tarragona*. Madrid: Real Academia de la Historia, 1851.
- VIVES, José [ed.]. *Concilios visigóticos e hispano-romanos*. Barcelona-Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1963.

8. TRANSCRIPCIÓ I EDICIÓ DEL TEXT

8.1. Presentació del text

A l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic es conserva un lligall de documents que sota el títol de *Llibre de visites al bisbat d'Urgell* conté vuit petits volums en paper de mida foli, alguns més ben conservats i d'altres més fragmentaris. No estan foliats, per bé que al marge superior esquerre presenten una foliació en xifres aràbigues, a llapis, moderna. Actualment estan enquadernats en pergami i restaurats²³² i en el procés de restauració s'intercalà la documentació que hi havia solta a dins donant-li també una numeració en la foliació. El tipus de lletra emprada és la gòtica catalana cursiva.

Els volums que ens ocupen, el IV i el V, inclouen les visites pastorals que l'arquebisbe de Tarragona, Guillem de Rocabertí (1309-1315), delegà en el canonge d'Urgell, Galceran Sacosta. Aquest darrer, al seu torn, les delegà en Nicolau de n'Elies i Joan d'Encés.

El volum IV presenta un estat de conservació força bo. La part inferior dreta dels folis presenta una pèrdua de paper, però no interfereix en la lectura del document. Tan sols hi ha problemes en la lectura del *recto* del primer foli, on el paper s'ha deteriorat. Amb la numeració moderna —que compta els materials solts adjuntats al volum en la restauració— consta de quaranta-vuit folis, dels quals, només trenta-quatre conformen el volum pròpiament. Dels folis propis del volum, els que avui dia presenten la numeració 28, 35v, 36, 41, 42 i 43r, estan en blanc. La resta, es tracta bàsicament de cartes (fols. 12, 16, 21, 29, 30, 31, 39, 44, 45 i 46) i de fulles amb anotacions dels capellans que havien pagat allò que devien al bisbat (fols. 17, 26, 47 i 48).

La visita al territori del Pallars ocupa els folis 1-11, 13-15, 17-20, 22-27. Els folis següents inclouen la visita a la part nord de l'actual comarca de la Noguera. Així, els folis 32-37r contenen la visita al monestir de Meià i en els folis 37v-38, 40-41 i 43v hi trobem les esglésies

²³² Antoni PLADEVALL I FONT, «Conflictes entre les exempcions monàstiques...», 1967, p. 290: «A l'Arxiu Capitular de Vic hi ha un lligall de documents que, sotat el títol genèric de *Visita, Bisbat d'Urgell*, conté vuit lleugers manuals en foli, alguns de sencers i d'altres de fragmentats, amb molta documentació solta a dins, gairebé tot cartes amb el segell del vistador Sacosta, que s'estenen entre els anys 1312 i 1314»; Antoni PLADEVALL I FONT, «El deganat de Cerdanya. El panorama...», 1983, p. 134: «A l'Arxiu Capitular de la catedral de Vic, caclaix 31, es guarda un lligall de documentació, sota el títol genèric de *Visites, Bisbat d'Urgell*, que conté vuit petits manuals en foli, enquadernats i restaurats fa un parell d'anys».

de Vilanova de Meià, Argentera, Fabregada, la Vall d'Ariet, Castelló de Meià, Figuerola de Meià, Orença, Mont-roig, Fontllonga, Santa Eufèmia, Cabrera i Santa Maria de Gualter.

El volum V, per contra, es troba en un estat de conservació dolent. La part inferior esquerra dels folis ha desaparegut, cosa que dificulta la lectura i interpretació del text. Amb la numeració moderna aquest volum consta de vint folis, dels quals, únicament catorze formen part del volum. En aquest manual no hi ha folis en blanc. A diferència del llibre anterior, en aquest no hi ha cartes inserides, però sí que hi trobem comptes (fols. 1, 2, 3, 16, 19 i 20).

Com ja hem comentat anteriorment, pensem que a aquest volum li manquen folis, ja que comença i acaba abruptament. La primera església visitada és la de Santa Engràcia i s'inicia amb els mots «Eadem die et anno», cosa que ens suggereix que aquesta no era la primera parròquia de l'opuscle, sinó que continuava la visita.²³³ També a l'últim dels folis propis del volum, en què hi ha la visita a l'església d'Ainet de Cardós, aquesta finalitza abruptament, fet que ens fa pensar que també continuava. A diferència del llibre IV, en aquest, totes les esglésies visitades corresponen al territori del Pallars.

Fetes aquestes observacions, hem de notar que per al nostre treball hem deixat de banda les cartes i els comptes, perquè no aportaven informació rellevant a l'estudi que preteníem realitzar. Això no obstant, en la nostra futura tesi doctoral, transcriurem íntegrament els volums per tal de poder abordar aquest text des de tots els aspectes possibles.

²³³ A l'annex 9.1, consistent en la relació comparativa de parròquies visitades els anys 1314 i 1315, es pot observar la diferència entre ambdós anys pel que fa a l'ardiaconat de Tremp. Pensem que l'opuscle complet comprenia les parròquies que manquen a la visita de 1315.

Castro sup **100**
 debet xxv. pat.
 Solu xx. pat.
 10. v. pat.

Indag die et ano p[ro]p[ri]o ep[iscop]o h[er]ed[ic]o v[er]ificavit eccl[esi]am p[ro] g[ra]t[ia] d[omi]ni
 sup[er] aliis ad d[omi]n[u]m recipit
 et p[ro]p[ri]o v[er]ificavit
 testes videlicet p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o et p[ro]p[ri]o b[er]n[ard]o de p[ro]p[ri]o
 sup[er] p[ro]p[ri]o eccl[esi]e p[ro]p[ri]o et b[er]n[ard]o de p[ro]p[ri]o d[omi]ni v[er]ificavit
 p[ro]p[ri]o et cognovit tunc cocubuit p[ro] modo no[m]i[n]e in ip[s]o
 in p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o in com[un]i. nec in aliis. dixerunt b[er]n[ard]o de
 v[er]ificavit p[ro]p[ri]o una cu[m] cap[itu]lo p[ro]p[ri]o in am[er]ic[is] b[er]n[ard]o de
 xxv. pat. p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o
 eccl[esi]am eccl[esi]astico p[ro]p[ri]o. et p[ro]p[ri]o cap[itu]lo p[ro]p[ri]o v[er]ificavit p[ro]p[ri]o
 p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o. ex. in. pat.

Castro
100
 10. viii. pat.
 p[ro]p[ri]o

Indag die et ano p[ro]p[ri]o ep[iscop]o h[er]ed[ic]o v[er]ificavit eccl[esi]am p[ro] g[ra]t[ia] d[omi]ni
 d[omi]ni et p[ro]p[ri]o eccl[esi]am no[n] b[er]n[ard]o amata p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o
 cl[er]ico p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o et p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o no[n] p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o sup[er] aliis
 d[omi]ni recipit. r. p[ro]p[ri]o b[er]n[ard]o p[ro]p[ri]o et b[er]n[ard]o de p[ro]p[ri]o
 et p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o eccl[esi]e p[ro]p[ri]o et b[er]n[ard]o de p[ro]p[ri]o d[omi]ni v[er]ificavit
 p[ro]p[ri]o et cap[itu]lo tunc p[ro]p[ri]o tunc. et celebravit missam cu[m]
 p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o d[omi]ni v[er]ificavit p[ro]p[ri]o una cu[m] cap[itu]lo p[ro]p[ri]o
 am[er]ic[is] b[er]n[ard]o de p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o
 et p[ro]p[ri]o cap[itu]lo p[ro]p[ri]o ad d[omi]n[u]m p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o
 andrea amat[er] p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o
 d[omi]ni et p[ro]p[ri]o. h[er]ed[ic]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o eccl[esi]astico p[ro]p[ri]o
 d[omi]ni. et d[omi]ni cap[itu]lo p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o

Castro
100
 Solu xxx. pat.

Indag die et ano p[ro]p[ri]o ep[iscop]o h[er]ed[ic]o v[er]ificavit eccl[esi]am p[ro] vincencio d[omi]ni
 et cu[m] eccl[esi]a p[ro]p[ri]o no[n] p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o eccl[esi]am p[ro]p[ri]o cap[itu]lo p[ro]p[ri]o et
 cap[itu]lo p[ro]p[ri]o sup[er] aliis recipit testes videlicet b[er]n[ard]o de p[ro]p[ri]o
 b[er]n[ard]o de p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o eccl[esi]e p[ro]p[ri]o et b[er]n[ard]o de p[ro]p[ri]o d[omi]ni v[er]ificavit
 eccl[esi]am p[ro]p[ri]o et b[er]n[ard]o de p[ro]p[ri]o d[omi]ni v[er]ificavit p[ro]p[ri]o una cu[m] eccl[esi]a d[omi]ni
 et am[er]ic[is] b[er]n[ard]o de p[ro]p[ri]o et d[omi]ni ep[iscop]o v[er]ificavit eccl[esi]am ut p[ro]p[ri]o
 d[omi]ni et b[er]n[ard]o de p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o d[omi]ni et p[ro]p[ri]o

l[er]a. cu[m] p[ro]p[ri]o
 p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o

Mostra del foli 2r del llibre IV.

8.2. Normes de transcripció i edició

La transcripció i l'edició s'han realitzat tot seguint les normes internacionals per a l'edició de documents medievals establertes per la Comissió Internacional de Diplomàtica.²³⁴ Tanmateix, per tal de fer el text més intel·ligible i de facilitar-ne la lectura, s'han adoptat les normes següents:

En els documents en llengua llatina s'ha transcrit la *i* llarga com a *i*; en els escrits en català, emperò, s'ha normalitzat l'ús d'ambdues. Tant en els textos llatins com en els catalans s'ha normalitzat l'ús de *u* i *v*. S'han mantingut les consonants dobles a l'inici, al mig i a final de paraula, excepte la doble *f* inicial, que l'hem considerada com a indicació de majúscula. En aquells mots clarament catalanitzats que hem trobat inserits en un text llatí, hem seguit els criteris emprats per als documents en català que citem a continuació.

En els documents en català s'ha regularitzat la separació de paraules segons els criteris actuals. El punt volat s'ha emprat per indicar les elisions que actualment no tenen representació gràfica i aquelles aglutinacions de paraules en que s'ha perdut un element de la segona. En aquells casos en que l'element elidit s'adiu a les normes ortogràfiques actuals, s'ha emprat l'apòstrof. Quant a l'accentuació i a l'ús de la dièresi, s'han seguit els criteris actuals. S'ha emprat la *l* geminada.

La partícula *den* d'alguns antronpònims l'hem transcrita com a *d·en* o *de n·* en els documents en llatí i com a *d'en* o *de n'* en els documents en català. De la mateixa manera hem emprat *d·* en els documents en llatí i *d'* en els documents en català per indicar l'elisió de la *e* de la preposició *de*.

S'ha usat el claudàtor [] per indicar mots o lletres de lectura dubtosa o il·legible. També s'han emprat els claudàtors per senyalar les lletres, les síl·labes, les paraules o les xifres que hem interpretat. Quan el text no s'ha pogut restituir, s'ha indicat mitjançant punts suspensius entre claudàtors. Aquelles lletres o mots que manquen per oblit o error de l'escrivà s'han restituït entre parèntesis ().

En l'aparell crític s'assenyalen els interliniats, els ratllats, els espais en blanc, les anotacions marginals, les correccions, les cancel·lacions, etc.

²³⁴ COMISSIÓ INTERNACIONAL DE DIPLOMÀTICA, «Normes internationales pour l'édition des documents médiévaux», *Folia Caesaragustana*, 1, Saragossa, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1984, p. 15-93.

Els errors constants de l'escrivà s'han mantingut en la transcripció per tal d'evitar un excès de notes crítiques. En aquest sentit cal esmentar *silicet* per *scilicet* i *parrocchia* i tots els seus derivats per *parrochia*.

En aquelles esglésies en què el visitador indica al marge superior dret de les descripcions *concupinatu* s'ha indicat al costat del nom de l'església en claudàtors [co] per alliberar el text de notes excessives.

8.3. Transcripció de la visita pastoral al Pallars de 1314²³⁵

Fol. 1r

Tremp²³⁶

Kalendas [octobris anno domini] M^o [CCC^o] XIII°,²³⁷ venerabi[[lis Galcerandus] ç[a Costa ... visitavit ecclesiam] Sancte Marie [de] Tremp et invenit [ecclesiam com]petenter paratam. Super aliis, [re]cepit testes A[ndream] Amati, [...] de Meyans, Nicholaum [de n·]Elies, presbiteros et canonicos [eiusdem] ecclesie [qui, iurati et interrogati super] servicio [ecclesie], responderunt quod bene fi[er]it. Interrogati de vita [clericorum], responderunt quod [...]us de Peçonada consuevit tenere publice concubinam et credunt quod modo habet rem cum ipsa et mutuat apud suam ecclesiam ad usuram peccunias suas. Item Guillelmus de la Carera, presbiter, tenet in domo patris sui concubinam. Interrogati de vita laycorum, responderunt quod Guillelmus Abeló, uxoratus, tenet concubinam nomine Balagariam. Item Arnaldus de Berga, uxoratus, tenet publice concubinam nomine Arsenetam. Super aliis, dixerunt omne bonum tam in clero quam in populo.

Limiyana²³⁸

Anno qua supra nonas octobris, Nicholaus de n·Elies, canonicus Trempi, gerens vices venerabili Galcerandi ça Costa priori,²³⁹ visitatoris deputatus a reverendo patre domino Archiepiscopo Terrachone in civitate et diocese Urgellensis secundum gratiam factam a Sede Apostolica domino Archiepiscopo [supra]dicto, visitavit ecclesiam Sancte Marie de Limiyana et invenit ecclesiam competenter paratam quantum intus ecclesiam. [Super] aliis articulis, recepit testes, videlicet, Bernardum Comela, Arnaldum de Cortibus et Raymundus [de] Payerols, parrochianos ipsius ecclesie, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt que bene vivunt,

²³⁵ ABEV, *Llibre de visites del bisbat d'Urgell*, volum IV, Calaix 31/41.

²³⁶ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota el títol de Tremp, hi figura Debet XVII libras, solvit Andree.*

²³⁷ *Segueix d·epermo cancel·lat.*

²³⁸ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota el títol de Limiyana, hi figura Debet VII libras, solvit L solidos.*

²³⁹ *Segueix gerens vices cancel·lat.*

excepto quod Bernardus Iohannis tenet concubinam set credunt quod non habet rem cum ipsa, cum quilibet sit in magna sen[e]ctu[te]. Interrogati de vita parrochianorum, una cum vicario responderunt in omnibus bene. Et [dictus] Nicholaus mandavit Guillelmo Franch, unico vicario ipsius ecclesie, ut infra X dies, satisfaciat vel faciat satisfaceri de procuratione debita ratione visitoris in dicta ecclesia impense que²⁴⁰ est VII libras barchinonenses. Debet²⁴¹ X solidos anni preteriti qui remanserunt ad solvendum quem (*Fol. Iv*) terminum eidem pro perhemptorio asignavit cum periculum sit in mora. Alias extunc in hiis scriptis, autoritate qua fungitur, subposuit dictam ecclesiam ecclesiastio interdicto et personam rectoris excomunionis sententia innodavit.

Arençís²⁴²

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Petri d·Arençís et invenit ipsam competenter paratam. Super aliis articulis, recepit testes, silicet, Bernardum de Castilione, Arnaldum Çabater et Iacobum Magaró et Guillelmum Çabater qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt, excepto quod Raymundus, scolaris, consuevit tenere immo tenet publice concubinam et eam stetit in sententia excomunionis per annum. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene.

Castayó Iusà²⁴³

Anno quo supra VIII° idus octobris, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Michaelis de Castilione Inferior et invenit ecclesiam competenter²⁴⁴ paratam. Super aliis articulis, recepit testes, silicet, Bernardum de Salavert et Raymundum Tartera qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod consuevit tenere concubinam ex qua habet prolem set credunt quod non habet rem cum ipsa nec cum ipsa moratur. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt una cum

²⁴⁰ *Segueix su[nt] cancel·lat.*

²⁴¹ *Segueix Debet cancel·lat.*

²⁴² *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota el títol de Arençís, hi figura Debet XL solidos et de anno preterito XXX^{ta} solituros in festo Omnium Sanctorum sub pena excomunionis et interdicti ecclesie. Solvit XXX solidos. [Cancel·lat: Item XXX solidos per anno preterito]. Item X solidos.*

²⁴³ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota el títol de Castayó Iusà, hi figura Debet XVIII libras. Solvit nobis.*

²⁴⁴ *Al text compenter.*

capellano²⁴⁵ in omnibus bene esse. Debet capellanus XVIII solidos solituros in festo Omnium Sanctorum proxime quem terminum sibi peremptorio assignavit. Alias extunc, subposuit dictam ecclesiam ecclesiastico interdicto et personam capellani excomunionis sententia innodavit.

Fol. 2r

Castayó Superior²⁴⁶

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Castilione et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis²⁴⁷ articulis, recepit testes videlicet Petrum de Roda et Salvatorem Breschó et Iacobum Textoris²⁴⁸ qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod consuevit tenere concubinam sed modo non moratur cum ipso nec satisfaciat sibi in comestione nec in aliis. (Alias) dixerunt bene. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse. Debet XXV solidos solituros in festo sancti Martini proxime. Alias extunc, subposuit dictam ecclesiam ecclesiastico interdicto et predictum capellanum excomunionis vinculo innodavit.²⁴⁹

Muntlor²⁵⁰

Eadem die et anno, predictus Nicholaus de n:Alies visitavit ecclesiam Sancte Marie de Muntlor et invenit ecclesiam non bene ornatam: pannos immundos, Corpus Domini sine clave, fontes discohopertas et sanctum²⁵¹ crisma non sub fideli custodia. Super aliis articulis, recepit testes, silicet, Bartholomeum Paschual et Guillelmum Mahassén qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clerici,²⁵² responderunt quod capellanus tenet publice concubinam et celebrat missam cum filio suo

²⁴⁵ *Segueix* responderunt *sense cancel·lar*.

²⁴⁶ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota el títol de Castayó Superior, hi figura* Debet XXV solidos. Solvit XX solidos. Item V solidos.

²⁴⁷ *Segueix* al. *cancel·lat*

²⁴⁸ et Iacobum Textoris *interlineat*.

²⁴⁹ *Segueix, amb lletra de cos més petit*, et preter XXV solidos predictos ex III solidos.

²⁵⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota el títol de Muntlor, hi figura* Debet VIII solidos. Solvit.

²⁵¹ *Segueix* crist *cancel·lat*

²⁵² *Al text* clericorum *corregit* per clericum.

solo. Interrogati de vita parrocchianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse. Debet VIII solidos pro procuratione solituros in festo Omnium Sanctorum et quod dictus capellanus, hinc ad dictum festum, compareat in villa Trempi coram Andrea Amati, compositurus vel peraccaturus cum ipso de suo publico concubinatus²⁵³ crimine. Alias extunc in hiis scriptis, dictam ecclesiam subposuit ecclesiastico interdicto et dictum capellanum excommunicationis sententia innodavit.

Toló²⁵⁴

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Vincencii de Toló et, cum ecclesia sit incastellata, non potuimus intrare ecclesiam, set dixit capellanus quod erat competenter paratam. Super aliis, recepit testes, videlicet, Bernardum Bigorra et Bartholomeum d·Orchau qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt. Interrogati de vita parrocchianorum, una cum rectore dixerunt in omnibus bene esse. Et dictus Nicholaus mandavit rectori ut satisfaciat de procuratione debita ratione visitationis in supradicto termino. Alias extunc *et cetera*.

Fol. 2v

Benavent²⁵⁵

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Margarite de Benavent et invenit ecclesiam bene paratam.²⁵⁶ Super aliis articulis, recepit testes, vid[elic]et,²⁵⁷ Ferrarium Dominicum Centiyà, Bonafonat Soler et Arnaldum de Centiyà qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod tenet publice concubinam. Interrogati de vita parrocchianorum, responderunt in omnibus bene esse, excepto quod est quedam mulier que vocatur Tolosa, divinatrix. Debet LX solidus solituros in festo Omnium Sanctorum sub pena predicta.

²⁵³ *Al text concubina.*

²⁵⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota el títol de Toló, hi figura Solvit XXXV solidos*

²⁵⁵ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota el títol de Benavent, hi figura Debet LX solidos. Solvit.*

²⁵⁶ *Segueix competenter sense cancel·lar.*

²⁵⁷ *Segueix Balagarium de cancel·lat.*

Covet

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Coveto et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis, non potuit inquirere, cum non essent parrochiani nec capellani noluerunt facere testes et ita non potuimus facere inquisitionem. Et dictus Nicholaus mandavit procuratori dicte ecclesie et aliis capellanis ipsius ecclesie ut infra III dies solvant sibi vel Andree Amati XXI^a libras barchinonenses quas debent pro duobus annis preteritis et presenti. *Alias et cetera.*

Conques²⁵⁸

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Saturnini²⁵⁹ de Conques et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, recepit testes, videlicet, canonicos eiusdem ecclesie et plures laycos qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt in omnibus bene. Interrogati de vita clericorum et laycorum responderunt in omnibus bene. Et cum rector nollet convenire de procuratione, dictus Nicholaus mandavit ipsi rectori ut hinc ad festum sancti Martini satisfaciat sive solvat Andree Amati, vicario Trempi, VII libras barchinonenses quem terminum eidem pro perhemptorio assignavit. *Alias ex tunc et cetera.*

Fol. 3r

Figuerola²⁶⁰

[co]

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Figuerola et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, recepit testes, videlicet, Bernardum de Castelló et Ferrarium Traheres qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati [de] vita clericorum²⁶¹ responderunt quod rector et Guillelmus²⁶² Orumir et Bernardus de na Merita, presbiteri, tenent publice concubinas.²⁶³ Interrogati de vita

²⁵⁸ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota el títol de Conques, hi figura Debet LXX solidos. Solvit nobis in Sede.*

²⁵⁹ *Al text Saturni.*

²⁶⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota el títol de Figuerola, hi figura Debet Gillelmus Oromir XII solidos et Bernardus de Merita VIII solidos solituros in festo (Om)niun Sanctorum. Alias extunc et cetera. Solvit nobis.*

²⁶¹ *Al text clericorum.*

²⁶² *Segueix d-en cancel-lat.*

²⁶³ *Al text concubinam correxit per concubinas.*

parrocchianorum, responderunt quod Borra mutuat ad usuras. In aliis, responderunt bene esse. Et dictus Nicholaus mandavit dicto rectori ut in crastinum apud Orchau compareat coram ipso compositurus cum ipso de procuratione et de suo publico concubinatus crimine in quo publice laborat, et nichilominus, ex parte sua, citet predictos Guillemum et Bernardum, presbiteros, ut similiter compareant coram ipso Nicholao composituri de eorum publico concubinatus crimine. Alias ex tunc cum sit terminus perhemptorius assignatus in hiis scriptis *et cetera*.

Isona²⁶⁴

Eadem die et anno, predictus Nicholaus²⁶⁵ accessit ad ecclesiam de Isona et cum capellanus nollet dictum visitatorem recipere, allegans quod erat exemptus et quod faceret quod monasterium Agerensis faceret. Et dictus²⁶⁶ Nicholaus requisivit baiulum ipsius loci ut faceret ipsum admitti ad officium visitationis et quod faceret satisfaceri de procuratione debita ratione visitationis quod dictus baiulus omnino facere recusavit. Et dictus Nicholaus subposuit ipsam ecclesiam ecclesiastico interdicto quamvis iam esset interdicta.

Besturç²⁶⁷

[co]

Eadem die et anno, predictus Nicholaus, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti Iuliani de Besturç et invenit ecclesiam satis bene paratam. Super aliis articulis, recepit testes, silicet, Guillelmum Rog et Petrum de Comela qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod non bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod tenet publice concubinam. Interrogati de vita parrocchianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene. Et dictus Nicholaus mandavit dicto rectori ut in crastinum compareat coram ipso in ecclesia d-Orchau satisfactorius sibi de procuratione et de suo publico concubinato. Alias extunc *et cetera* qui capellanus noluit convenire et dictus Nicholaus subposuit suam ecclesiam ecclesiastico interdicto et ipsum [excomunion]is sententia innodavit.

²⁶⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i damunt del títol d'Isona, hi figura Agerense.*

²⁶⁵ *Segueix visi cancel·lat*

²⁶⁶ *Segueix rector cancel·lat*

²⁶⁷ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Besturç, hi figura Solvit XXV solidos. Item XXXV solidos.*

Orchau²⁶⁸

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie d-Orchau et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, recepit testes Arnaldum Ledós et Guillelmum Caral, presbiteros, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse. Debet C solidos solituros in festo sancti Martini. Alias extunc *et cetera*.

Pug Falconer²⁶⁹

Anno quo supra VI° idus octobris, dictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Saturnini de Pug Falconer et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis, testes recepit, silicet, Petrum Myet et Bernardum d-Alen[er] qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt bene. Interrogati de vita capellani, responderunt quod²⁷⁰ tenebat concubinam publice set decessit introitu messium. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene. Et cum capellanus non esset ibi, dictus Nicholaus dimisit literam super corporalia, in qua mandabat dicto capellano quod infra VIII° dies solveret pro procuracione vicario Trempi XXX^{ta} solidos et pro concubinato quamvis dicta concubina decesserit X aureos. Alias extunc *et cetera*. Debet XXII solidos solituros in crastinum Omnium Sanctorum sub pena predicta *et cetera*.

Terraça²⁷¹

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Terraça et invenit ecclesiam bene secundum facultates ecclesie. Super aliis, testes recepit, videlicet, Bartholomeum Besturç et Raymundum de Montlor qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod bene

²⁶⁸ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Orchau, hi figura Debet C solidos. Solvit.*

²⁶⁹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Pug Falconer, hi figura Debet XXII solidos. Solvit nobis.*

²⁷⁰ *Segueix tel cancel-lat.*

²⁷¹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Terraça, hi figura Debet XIII solidos. Solvit XI solidos. Item XII denarios.*

vivit. Interrogati de vita²⁷² parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene. Debet XIII solidos solituros in crastinum Omnium Sanctorum sub pena excomunionis et interdicti ecclesie.

Fol. 4r

Vilamiyana²⁷³

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Vilamiyana et non invenit capellanum nec aliquem parrochianum cum quibus posset inquirere cum ecclesiam esset in contentione inter rectorem de Galliners et prepositum de Tercuy.

Galliners²⁷⁴

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Vincencii de Galliners et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis, recepit testes, silicet, Iohannem Guillelmi, presbiterum, qui, iuratus et interrogatus, dixit tam super servicio ecclesie, de vita clericorum et de vita parrochianorum,²⁷⁵ respondit in omnibus bene esse. Et dictus Nicholaus cum non inveniret capellanum, mandavit dicto Iohanni Guillelmi, presbitero, quod hinc in crastinum Omnium Sanctorum solvat pro procuratione dicte ecclesie venerabili Andree Amati, vicario Trempi, VII libras barchinonenses et nihilominus satisfaciatur²⁷⁶ de²⁷⁷ procuratione ecclesie de Muntsequiu. Alias ex tunc in scriptis subposuit dictas ecclesias ecclesiastico interdicto et eius persona excomunionis vinculo innodavit.

Montesquiu²⁷⁸

Eadem die et anno, predictus Nicholaus volens accedere ad ecclesiam de Muntsequiu et fuit sibi dictum quod non erat capellanus nec aliquem qui apperiret ecclesiam et fecit vocari

²⁷² *Segueix parrochiorum cancel-lat.*

²⁷³ *Al marge esquerre, fora del cos del text i damunt del titol de Vilaminyana, hi figura nihil.*

²⁷⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Galliners, hi figura + Debet VII libras. Solvit I solidum.*

²⁷⁵ *Segueix responderunt cancel-lat.*

²⁷⁶ *Segueix pro cancel-lat.*

²⁷⁷ *de interlineat.*

²⁷⁸ *Al marge esquerre, fora del cos del text i damunt del titol de Montesquiu, hi figura nihil.*

capellanum ipsius ecclesie²⁷⁹ qui comparuit et, iuratus et interrogatus super servicio ecclesie, dixit quod bene fit. Interrogatus de vita sua et parrochianorum, dixit in omnibus bene esse. Et dictus Nicholaus mandavit Raymundum de la Serra, capellano ipsius ecclesie, quod hinc in crastinum Omnium Sanctorum satisfaciat de procuracione debita ratione visitationis in dicta ecclesia impense. Alias extunc *et cetera*.

Fol. 4v

Eramunt²⁸⁰

Anno quo supra v^o idus octobris, dictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Fructuosi d'Eramunt et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, recepit testes, silicet, Raymundum Meló, Petrum de Rivo, Petrum d-en Balaguer et Raymundum de Gradu qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse. Debet XXXII solidos solituros VIII° die post festum sancti Martini sub pena dicta.

Peçonada²⁸¹

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte (Marie)²⁸² de Peçonada et invenit ecclesiam in omnibus male paratam: fontes discohopertas. Super aliis, recepit testes, videlicet, Petrum Bonet, Andream Aguasça et Guillelmum d-Orteu, presbiterum et vicarium ipsius ecclesie, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod male fit cum deberent ibi esse duo presbiteri et non moratur nec unicus presbiter. Et predictus rector vendidit ecclesiam layco, videlicet, militi et domino ipsius loci. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector tenet apud Trempum concubinam cum qua moratur. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene esse. Et dictus Nicholaus mandavit dicto vicario ut hinc in crastinum Omnium Sanctorum satisfaciat vel faciat satisferi de

²⁷⁹ *Segueix quod cancel-lat.*

²⁸⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol d'Eramunt, hi figura Debet XXXII solidos. Solvit XXX solidos. Item II solidos.*

²⁸¹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i al costat esquerre del títol de Peçonada, hi figura tacxata XLVI solidos. Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Peçonada, hi figura Solvit XLVI solidos.*

²⁸² *Oblit de l'escrivà. És l'advocació actual.*

procuracione debita ratione visitationis in dicta ecclesia impense. Alias extunc in hiis scriptis subposuit dictam ecclesiam²⁸³ ecclesiastico interdicto et dictum rectorem excomunionis sententia innodavit.

Ortoneda²⁸⁴

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Ortoneda et invenit ecclesiam in omnibus paratam bene. Et nichilominus receptis testibus, invenit tam in clero quam in populo omne bonum. Et cum rector non esset ibi mandavit canonicis eiusdem ecclesie ut dicant rectori ut hinc ad festum sancti Martini proxime instantis solvat pro procuracione vicario Trempi VII libras barchinonenses quem terminum eidem pro perhemptorio asignavit. Alias extunc, autoritate qua fungitur, in hiis scriptis subposuit dictam ecclesiam ecclesiastico interdicto et ipsum rectore excomunionis sententia innodavit.

Fol. 5r

Claverol²⁸⁵

[co]

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Christofforii de Claverol et invenit ecclesiam competenter ornatam. Super aliis, testes recepit et invenit quod capellanus tenet publice concubinam. Et dictus capellanus dixit quod non debebat solvere procuracionem domino Archiepiscopo cum ecclesia sua erat submissa ecclesie de Ortoneda et contribuebat²⁸⁶ in procuracionibus episcobalibus cum dicta ecclesia. Et dictus Nicholaus, nolens alieni iniuriari, mandavit predicto rectori ut hinc ad festum sancti Martini proxime hostendat causam quia ad predictam procuracionem contribuere minime tenantur quem terminum eidem *et cetera*. Alias extunc *et cetera*. Debet X solidos pro concubinato solituros in festo Omnium Sanctorum vel in festo sancti Martini sub pena excomunionis sua persona.

²⁸³ ecclesiam *interlineat*.

²⁸⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol d'Ortoneda, hi figura Debet CX solidos iaccenses. Solvit.*

²⁸⁵ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Claverol, hi figura Debet X solidos pro concubinato. Solvit nobis.*

²⁸⁶ *Segueix cum sense cancel·lar.*

Anno quo supra III° idus octobris, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Michaelis de Segú et invenit ecclesiam competenter paratam excepto quod fontes non erant ydonei nec calicem habebant competenter²⁸⁸ nec psalterium. Super aliis, testes recepit, videlicet, Guillelmum Talada, Raymundum de Remenda et Guillelmum Navara qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector vendidit quoddam tercium terre cuidam parrochiano ipsius ecclesie nomine Ferrario de Ponles. Item dixerunt quod Guillelmus d·Orteu, presbiter ac porcionarius dicte ecclesie, tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene. Debet rector pro procuracione XL solidos aliud expendimus solituros in festo sancti Martini. Alias ex tunc *et cetera*. Item Guillelmus d·Orteu pro concubinato v^c solidos solituros ut supra. Alias extunc ipsum excomunione sententia innodavit.

Eadem die et anno, predictus Nicholaus, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti Staphani d·Ariyà et invenit ecclesiam non bene: Corpus Domini sine clavi²⁹⁰ et fontes discohopertas et²⁹¹ aram cuiusdam altaris nimis ydonea. Super aliis, recepit testes, silicet, Ferrarium Dalmacii et Raymundum de Merint, parrochianos ipsius ecclesie, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector, qui vocatur Raymundus d·Ortoneda, (*Fol. 5v*) Guillelmus Bomffil, porcionarius, et Raymundus Cortit, nunc vicarius ipsius ecclesie, tenet publice concubinam quilibet. Interrogati de vita parrochianorum, una cum predicto Guillelmo Bomfil responderunt in omnibus bene esse. Et dictus Nicholaus mandavit prefato Guillelmo Bomfil ut hinc ad festum Omnium Sanctorum proxime conveniat cum venerabili vicario Trempi de suo publico concubinatus crimine in quo secundum famam publice laborat et nichilominus

²⁸⁷ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Segú, hi figura + Debet XL solidos rector. Solvit. Item Guillelmus d·Orteu pro concubinato V solidos. + Solvit XXXV solidos.*

²⁸⁸ *Segueix s cancel·lat.*

²⁸⁹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i damunt del títol d'Eriyà, indicat amb una línia hi figura ho Banayl. Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol d'Eriyà, hi figura Debet XLV solidos. Solvit.*

²⁹⁰ *Al text clave corregit per clavi.*

²⁹¹ *Segueix aream cancel·lat.*

citet predictum Raymundum Cortit quod similiter faciat ut de se ipse et citet rectorem satisfaciat de procuracione debita ratione visitationis in dicta ecclesia impense in termino predicto et conveniat cum antedicto vicario de suo publico concubinatus vicio in quo ipsum publice laborat. Alias extunc monitione premissa dictos Guillelmum et Raymundum in hiis scriptis excomunionis vinculo innodavit et dictum rectorem et eius ecclesiam subposuit ecclesiastico interdicto. Debet XLV solidos solituros ut supra. Alias ex tunc *et cetera*.

Torala²⁹²

[co]

Eadem die et anno, predictus Nicholaus, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancte Marie Macdalene et invenit ecclesiam in omnibus²⁹³ male paratam tam in hostis super altaribus quam in omnibus ecclesie ornamentis. Super aliis articulis, recepit testes, silicet, Ferrarium de Sérvola, Bernardum de Sanola et Bernardum, baiulus de Torala, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod Guillelmum d·Orteu, rector ipsius ecclesie, tenet publice concubinam, suam parrochianam, et vadit ad divinatorem et specialiter ivit ad divinatricem de Benavent et non facit bene servicium nec tenet ydoneum scolarem et stetit per annum in sententia excomunionis celebrando divinum officium in dicta ecclesia ut prius in despectu clavium ecclesie et Omnipotentis Dey. Generaliter omne malum responderunt in persona dicti capellani. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano quamvis excomunicato responderunt in omnibus bene esse.

Fol. 6r

Rivert²⁹⁴

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Martini de Rivert et invenit ecclesiam²⁹⁵ paratam male in omnibus.²⁹⁶ Non est ibi rector nec audet ibi morari immo rector vulneratus fuit ibi per aliquos. Et cum non esset aliquis qui satisfaceret de procuracione, mandavit Salvatori Badia et Arnaldo de Gurp, canonicis eiusdem ecclesie, ut hinc ad festum

²⁹² *Al marge esquerre, fora del cos del text i damunt del titol de Torala, hi figura nihil.*

²⁹³ *Segueix bene cancel-lat.*

²⁹⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i damunt del titol de Rivert, hi figura nihil.*

²⁹⁵ *Segueix bene cancel-lat.*

²⁹⁶ *Segueix bene cancel-lat.*

Omnium Sanctorum satisfaciant vel faciant satisfaceri de procuracione debita ratione visitationis in dicta ecclesia impense alias extunc in hiis scriptis, autoritate qua fungitur, subposuit dictam ecclesiam ecclesiastico interdicto.

Salàs²⁹⁷

Anno quo supra III° idus octobris, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Petri de Salàs et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis articulis, recepit testes, videlicet, Guillelmum Çerola, Iacobum de Rochafort et Bernardum de Sent Pere qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivit. Interrogati de vita²⁹⁸ parrochianorum, una cum capellanis responderunt in omnibus bene esse. Et dictus Nicholaus mandavit²⁹⁹ rectori ipsius ecclesie ut hinc ad festum Omnium Sanctorum vel sancti Martini satisfaciat de procuracione debita ratione visitationis in dicta ecclesia impense alias extunc in hiis scriptis subposuit dictam ecclesiam ecclesiastico interdicto.

Sancta Gratia³⁰⁰

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Gratie et invenit ecclesiam non bene paratam nec hostias competentes nec sufficienciam super altarium nec Fontes cohoptas. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Bernardum de Claverol et Berengarium de Solerio qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod tenet publice concubinam cui providet (**Fol. 6v**) in comestione et moratur cum ipso capellano in hospicio³⁰¹suo sed credunt quod non habet rem cum ipsa, silicet, quod ipsam cognoscat carnaliter et de benis ecclesie hemit³⁰² possessionis Filiis suis. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano

²⁹⁷ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Salàs, hi figura Solvit nobis LXXX solidos. Aliud ad instanciam sacriste fuit dimissum ei.*

²⁹⁸ *Segueix cle[ricorum] cancel-lat.*

²⁹⁹ *Segueix de cancel-lat.*

³⁰⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Sancta Gratia, hi figura Debet XXVI solidos et IIII solidos anni preteriti. Solvit nobis.*

³⁰¹ *Al text hospocio.*

³⁰² *Segueix possessionibus cancel-lat.*

(responderunt) in omnibus bene esse. Debet XXX^{ta} solidos solituros in crastinum Omnium Sanctorum sub pena predicta.

Gurp³⁰³

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Saturnini de Gurp et invenit ecclesiam in omnibus male paratam. Super aliis, receptis testibus, invenit tam in populo quam in capellano non multum beni. Debet XXII solidos solituros in festo sancti Martini sub pena predicta *et cetera*.

Eroles³⁰⁴

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Eroles et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis, recepit testes, videlicet, Bernardum Colom, Guillelmum de Sancto Michaeli et Guillelmum Montaner qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt que bene vivit et etiam alii clerici excepto quod Arnaldus de Cerch³⁰⁵ ludit publice ad taxillos. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse. Et dictus Nicholaus mandavit dicto rectori ut hinc ad festum Omnium Sanctorum sive in crastinum solvat pro procuratione vicario Trempi XL solidos. Alias extunc in hiis scriptis cum terminus sit peremptorius subposuit dictam ecclesiam ecclesiastico interdicto et persona dicti rectoris excomunionis vinculo innodavit.

Tenrui³⁰⁶

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Staphani de Tanrui et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis,³⁰⁷ receptis testibus, invenit tam in rectore quam in populo omne bonum. Et dictus Nicholaus mandavit Bernardum Guila, vicario ipsius ecclesie, ut hinc ad crastinum Omnium (*Fol. 7r*) Sanctorum satisfaciat vel faciat satisferi de procuratione debita ratione visitatione in dicta ecclesia impense alias extunc *et cetera*.

³⁰³ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Gurp, hi figura* Debet XXII solidos. Solvit.

³⁰⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol d'Eroles, hi figura* + Debet XL solidos. Solvit VIII solidos.

³⁰⁵ *Segeix s[...] cancel.lat.*

³⁰⁶ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Tenrui, hi figura* Debet XXX solidos.

³⁰⁷ *Al text alii.*

Sotz Teres³⁰⁸

Anno quo supra II idus octobris, dictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Sotz Teres et invenit ecclesiam bene³⁰⁹ paratam. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Arnaldum de Gulp et Bernardum Sentiu qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie et aliarum ecclesiarum, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod Arnaldus de la Font tenet publice concubinam apud Talart. Item Alegretus tenet, ut dicitur, concubinam in loco de Subtus Terras. Interrogatus prior de vita clericorum, dixit ut supra proximi testi et addit quod Bernardus Guila, nunc vicarius de Tenruy, tenet publice concubinam apud Talart ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum prior responderunt in omnibus bene esse. Et dictus Nicholaus mandavit priori predicto ut hinc ad festum sancti Martini proxime satisfaciat de procuratione debita ratione visitationis in dicta ecclesia impense que est VII libras barchinonenses. Alias extunc in hiis scriptis subposuit ecclesias de Sotz Terres, de Talarn et de Palacio ecclesiastico interdicto et dictum priorem excomunionis vinculo innodavit et nichilominus solvat quod remansit ad solvendum de ecclesias de Talarn et de Palacio supradictis.

Claret³¹⁰

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Claret et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, testibus³¹¹ receptis, tam capellano quam³¹² parrochianis, invenit omne bonum excepto quod Arnaldus de na Salass, uxoratus, tenet publice concubinam nomine Dolcetam. Item Raymundus et Raymundetus de Vivers tenent publice concubinas. Debet XII solidos solituros in crastinum Omnium Sanctorum sub pena predicta.

³⁰⁸ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Sotz Teres, hi figura + Debet VII libras. Solvit XIII solidos.*

³⁰⁹ *Segueix p cancel-lat.*

³¹⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Claret, hi figura Debet XII solidos.*

³¹¹ *Segueix receptibus cancel-lat.*

³¹² *Al text tam.*

Cusp³¹³

Eadem die et anno predictus Nicholaus fecit citari capellanum de Cusp, qui citatus per nuncium domini Galcerandi ça Costa, vocatum Bernardum Petri, noluit comparere.

Alta Riba³¹⁴

Anno³¹⁵ quo supra idus octobris, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Martini de Alta Riba et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, testes recepit et, ipsis receptis, invenit tam in capellano quam in populo omne bonum. Debet XII solidos solituros in crastinum Omnium Sanctorum sub pena excomunionis et interdicti ecclesie.

Selers³¹⁶

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Selers et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis, non potuit inquirere cum non essent capellanus nec parrochiani et dimisit literam super altare ut hinc in crastinum Omnium Sanctorum solvat pro procuracione vicario Trempi X³¹⁷ solidos. Alias extunc *et cetera*.

ça Sarga³¹⁸

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Staphani de la Sarga et invenit ecclesiam in omnibus bene paratam non tamen secundum facultates ecclesie: Corpus Domini sine clavi et etiam sanctum crisma. Super aliis, recepit testes, silicet, Petrum d'Alberol et Petrum de Soldevila qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod non bene fit cum debeant esse duo presbiteri et modo non moratur nisi unicus vicarius. Item

³¹³ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Cusp, hi figura Solvit VIII solidos.*

³¹⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol d'Alta Riba, hi figura Debet XII solidos. Solvit [cancel-lat VIII solidos] nobis XII solidos.*

³¹⁵ *A la línia superior Eadem cancel-lat.*

³¹⁶ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Selers, hi figura Solvit nobis X solidos.*

³¹⁷ *Cancel-lat XII.*

³¹⁸ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de ça Sarga, hi figura Solvit Guillemo de Avencho LXX solidos.*

debent comburi III lampades et non³¹⁹ ardent modo quia vix non ardet nec unica. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt. Interrogati de vita parrochianorum, una cum Bernardo de la Moha, nunc vicario ipsius ecclesie, responderunt in omnibus bene esse. Et cum ecclesia esset interdicta pro procuratione anni preteriti quia remanebat ad solvendum aliqua quantitas fecerunt nobiscum compositionem quod solverent pro anno isto LXX solidos iaccenses quos solverunt incontinenti et pro anno preterito X solidos solituros in festo sancti Martini nisi invenirent gratiam cum venerabile Galcerando ça Costa ad quem miserant alias extunc *et cetera* et etiam iuravit capellanus de Alçamora.

Girveta³²⁰

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Michaelis de Girveta et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis non potuit inquirere, cum non essent parrochiani nec aliis cum quibus posset facere inquisitionem et mandavit rectori ipsius ecclesie ut in crastinum compareat coram ipso in villa de Muntayana, qui capellano nec eius procurator non³²¹ comparuit quam expectatus longe tempore. Et dictus Nicholaus dimisit quandam literam priori de Muntayana in qua mandabat sibi quod³²² citaret³²³ abbatem seu rectorem predictum³²⁴ ut hinc in crastinum Omnium Sanctorum solvat vicario Trempi XLVI solidos iaccenses quem terminum eidem pro perhemptorio assignavit alias extunc in hiis scriptis subposuit prefactam ecclesiam ecclesiastico interdicto et dictum rectorem excomunionis sententia innodavit.

³¹⁹ *Segueix m[odo] cancel-lat.*

³²⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i damunt del titol de Girveta, hi figura nihil. Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Girveta, hi figura Debet XLVI solidos.*

³²¹ *non interlineat.*

³²² *quod interlineat.*

³²³ *Segueix quod cancel-lat.*

³²⁴ *Al text predictem.*

Muntayana³²⁵

[co]

Anno quo supra XVII kalendas novembris, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Muntayana et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Petrum Pich, Arnaldum de Coll, Bernardum Deyt, Petrum de Berga, Guillelmum de Sancto Petro et Arnaldum Piquer qui, iurati et interrogati super servicio³²⁶ ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod Petrus Borrell portat botonos et est rixosus. Item Guillelmus de la Serra ludit publice ad taxilos. Item Dominicus de Falç et Petrus Arnaldus de Emprelans tenent publice concubinas. Item Iohannes de Pugaçons tenet, ut dicitur, et consuevit tenere concubinam. Interrogati de vita parrochianorum, una cum priore et vicario responderunt quod Guillelmus, filius Raimundi de la Pena, mutuat ad usuras publice. Super aliis responderunt in omnibus bene esse. Dictus Nicholaus dimisit quandam literam priori predicto quod citet ex parte sua dictos clericos concubinarios ut hinc in crastinum Omnium Sanctorum compareant coram vicario Trempi solituri quilibet ratione³²⁷ concubinatus X aureas³²⁸ quod dimittant cum effectu suas publicas concubinas alias extunc. Debet VI libras barchinonenses solituras in festo sancti Martini proxime alias extunc *et cetera*. Aliud fuit sibi dimissum pro comestione et de gratia speciali.

Colls³²⁹

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Petri de Collibus et invenit ecclesiam non bene paratam: Corpus Domini sine clavi et sanctum crisma non erat in ecclesia. Super aliis articulis, recepit testes, silicet, Arnaldum Buru et Dominicum Gili qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod bene vivit. Interrogati de vita parrochianorum,³³⁰ una cum capellano

³²⁵ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Muntayana, hi figura Debet VI libras barchinonenses. Solvit L solidos. Item XLV solidos iaccenses.*

³²⁶ *Al text sercivicio corregit per servicio.*

³²⁷ *Segueix procurationis cancel·lar.*

³²⁸ *Segueix et cancel·lar.*

³²⁹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Colls, hi figura Debet XV solidos. Solvit nobis.*

³³⁰ *Segueix responderunt sense cancel·lar.*

responderunt in omnibus bene esse. Debet XV solidos solituros in festo sancti Martini sub pena predicta.

Fol. 9r

Areny³³¹

Anno quo supra XVI kalendas novembris, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Martini d·Areny et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, testes recepit, silicet,³³² Guillelmum Ferrarii et Petrum d·Òrit qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt in omnibus bene. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt, excepto quod abbas sive rector tenet in domo propria quandam mulierem quam cognovit carnaliter et habuit prolem set credunt quod postquam fuit vulneratus in villa Trempi non habuit rem, nec ipsam cognovit carnaliter et sunt bene IIII^{or} vel v^c anni elapsi. Interrogati de vita parrochianorum, una cum abbate seu rectore responderunt in omnibus bene esse. Debet CX solidos iaccenses vel VI libras barchinonenses solituros VIII^a die post festum³³³ sancti Martini alias extunc in hiis scriptis subposuit dictam ecclesiam ecclesiastico interdicto.

ça Rocha³³⁴

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Iohannis de ça Rocha et invenit ecclesiam non bene paratam nec pannos bene albos. Super aliis, recepit testes, silicet, capellanum ecclesie qui, iuratus et interrogatus super servicio ecclesie, dixit quod bene fit. Interrogatus de vita sua, dixit quod bene vivit. Interrogatus de vita parrochianorum, dixit omne bonum. Debet preter comestionem XV solidos solituros in festo sancti Andree sub pena predicta.

³³¹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol d'Areny, hi figura Debet preter comestionem XV solidos.*

³³² *Segueix Ferrarium cancel·lat.*

³³³ *Segueix Omnium cancel·lat.*

³³⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i damunt del títol de ça Rocha, hi figura nihil. Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de ça Rocha, hi figura Debet CX solidos iaccenses.*

Castellner³³⁵

Anno quo supra XV kalendas novembris, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Castellner vel de Ribera et non invenit ecclesiam bene paratam: pannos inmundos, nec est capellanum nec parrochianum et non potuit inquirere. Postmodum venit capellanus qui, iuratus et interrogatus super servicio ecclesie, respondit quod bene fit. Interrogatus de vita sua, dixit quod tenet in domo publice concubinam ex qua habet prolem set modo non habet rem cum ipsa bene sunt duo anni elapsi. Interrogatus de vita parrochianorum, dixit quod bene vivunt. Debet XIII solidos pro procuratione. Item IIII° solidos pro concubinato solituros in festo sancti Andree (*Fol. 9v*) sub pena excomunionis et interdicti ecclesie. Et nichilominus mandavit dicto rectori ut dimitat³³⁶ cum effectu concubinam quam tenet publice. Alias ipsum excomunionis sententia innodavit.

Nohals³³⁷

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Nohals et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Petrum de Sent Gervàs, Iacobum de Podio et Dominicum de Plano qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod bene vivit.³³⁸ Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene esse. Debet XII solidos solituros ut supra alias ex tunc.

Bevils³³⁹

Eadem die et anno, predictus Nicholaus de n-Elies fecit citari capellanum de Bevils qui, iuratus et interrogatus super omnibus articulis, dixit in omne bonum. Debet VII solidos solituros ut supra alias extunc.

³³⁵ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Castellner, hi figura Debet XIII solidos pro procurationem. Item pro concubinatum IIII solidos.*

³³⁶ *Al text dimitant.*

³³⁷ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Nohals, hi figura Debet XII solidos.*

³³⁸ *Vivit es presenta interlineat. En línia trobem fit cancel-lat.*

³³⁹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Bevils, hi figura Debet VII solidos. Solvit Guillelmo.*

Escaner³⁴⁰

Eadem die et anno predictus Nicholaus fecit ad se vocari capellanum d·Escaner qui, iuratus et interrogatus³⁴¹ super omnibus articulis, dixit omne bonum. Debet IIII solidos solituros ut supra alias ex tunc.

Fol. 10r

Valseniu³⁴²

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Petri de Valseniu et invenit (ecclesiam) competenter paratam. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Iacobum de Podiolo et Bernardum de la Mora qui, iurati et interrogati super³⁴³ servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene³⁴⁴ vivunt. Interrogati (de vita) parrochianorum, una cum rectore responderunt in omnibus bene esse. Debet XXV solidos solituros in festo sancti Andree sub pena predicta.

Castanera³⁴⁵

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti³⁴⁶ Martini de Castanera et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, testes recepit, silicet, Bernardum Sañç, Guillelmus de Cahóss et Guillelmum Carnicer qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt. Interrogati de vita parrochianorum, una cum rectore responderunt in omnibus bene esse. Debet XXV solidos ultra quod expendimus³⁴⁷ solidos solituros ut supra alias extunc *et cetera*.

³⁴⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol d'Escaner, hi figura Debet IIII solidos.*

³⁴¹ *Segueix dixit sense cancel·lar.*

³⁴² *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Valseniu, hi figura Debet XXV solidos ex III solidos. Solvit.*

³⁴³ *super interlineat.*

³⁴⁴ *Segueix fit cancel·lat.*

³⁴⁵ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Castanera, hi figura Debet XXV solidos. Solvit.*

³⁴⁶ *Segueix una lletra cancel·lada.*

³⁴⁷ *Segueix solidos sense cancel·lar.*

Valle de Boy³⁴⁸

Anno quo supra XII kalendas novembris, predictus Nicholaus visitavit ecclesias Valle de Boy et, ad instanciam nobile Guillelmi d-Eril, fecerunt capellani dicte valle pactum et dederunt inter omnes quinquaginta solidos. Aliud fuit dictis capellanis dimissum de gratia speciali ad instanciam predicti venerabili Guillelmi d-Eril.

Sérvoles³⁴⁹

Anno quo supra XI kalendas novembris, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Eulalie de Sérvoles et invenit ecclesiam³⁵⁰ male paratam: Corpus Domini sine clavi et pannos inmundos, fontes discohopertas³⁵¹ et deffectum librorum. Super aliis, testes recepit, silicet, capellanum de Bahanuyl et Raymundum de Ortoneda qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de (*Fol. 10v*) vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene esse. Et cum rector non esset in dicta ecclesia, predictus Nicholaus mandavit Raymundo de Ortoneda, rectori ecclesie de Banayl, ut citet an(te)dictum capellanum ut hinc ad festum sancti Martini proxime solvat Trempi vicario pro procuratione XLVI solidos et pro concubinato quinquaginta solidos alias ex tunc *et cetera* et est dimisit literam apud Sanctam Aradam capellano. Debet XX solidos solituros in festo sancti Andree alias extunc *et cetera*.

Sancta Arada³⁵²

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam de Sancta Arada et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis articulis, recepit testes, silicet, Raymundum Ricol et Bernardum de Ponte et Guillelmum Andreu qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt.

³⁴⁸ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Valle de Boy, hi figura* Solverunt L solidos inter omnes ecclesias.

³⁴⁹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Sérvoles, hi figura* Debet XX solidos. Solvit XVI solidos et IIII denarios iaccenses ad XV denarios.

³⁵⁰ *Segueix comp[etenter] cancel-lat.*

³⁵¹ *Al text, erròniament, cohopertas.*

³⁵² *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Sancta Arada, hi figura* + Debet XXXV solidos. Solvit XXX solidos.

Interrogati de vita parrocchianorum, responderunt una cum dechano quod Ferrarius Cunil, uxoratus, tenet publice concubinam. Item Guillelmus de Ecclesia tenet publice concubinam maritatam nomine Berengariam Ricolff. Super aliis, dixerunt in omnibus bene. Debet XXXV solidos solituros ut supra alias extunc *et cetera*.

Perabruna³⁵³

Eadem die et anno, predictus Nicholaus volens accedere ad ecclesiam de Pera Bruna et fuit sibi dictum quod capellanus non erat ibi et misit nuncium suum ut capellanus compareat coram ipso³⁵⁴ apud Sanctam Aradam qui capellanus non erat ibi. Et capellanus in crastinum comparuit qui, iuratus et interrogatus super servicio ecclesie, respondit quod bene fit. Interrogatus de vita sua, dixit bene. Interrogatus de vita parrocchianorum, dixit omne bonum. Debet XVIII solidos solituros ut supra alias extunc *et cetera*.

Sent Genís³⁵⁵

Anno quo supra X^o kalendas novembris, predictus Nicholaus accessit ad ecclesiam Sancti Genesi volens ibi visitationis officium exercere, et prior sive rector noluit ipsum recipere, allegans quod erat exemptus et etiam fecerat mandatum abbas de Lavax quod non reciperet aliquem visitatorem dominorum episcopi sive archiepiscopi et dictus Nicholaus, autoritate qua fungiter,³⁵⁶

Fol. 11r

ça Bastida³⁵⁷

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Sebestiani de ça Bastida et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis articulis, non potuit inquirere cum non essent parrocchiani, set in deffectum ipsorum recepit in testem capellatum ipsius ecclesie qui, iuratus et interrogatus super servicio ecclesie, dixit quod bene fit. Interrogatus de vita sua, dixit

³⁵³ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Perabruna, hi figura + Debet XVIII solidos. Solvit.*

³⁵⁴ *Segueix ad cancel·lat.*

³⁵⁵ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sobre el titol de Sent Genís, hi figura Lavax est.*

³⁵⁶ *El text no està complert.*

³⁵⁷ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de ça Bastida, hi figura Debet XX solidos.*

quod bene vivit. Interrogatus de vita³⁵⁸ parrocchianorum,³⁵⁹ dixit omne bonum. Debet XX solidos solituros in festo sancti Martini proxime quem terminum *et cetera*. Alias extunc *et cetera* et nichilominus mandavit dicto capellano ut hinc ad predictum terminum componat cum venerabili Andrea Amati, vicario Trempi, de suo publico concubinato. Alias extunc.

ça Rocha³⁶⁰

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Felicis de ça Rocha de Belera et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, receptis testibus tam in populo quam in clero, (invenit) omne bonum. Debet XXVI solidos solituros in festo sancti Martini. Alias extunc *et cetera*.

Sancta Columba³⁶¹

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Columbe et invenit ecclesiam comptenter paratam. Super aliis articulis, testes recepit, silicet, Guillelmum de Sancta Columba qui, iuratus et interrogatus super servicio ecclesie, dixit quod non bene fit nec rector³⁶² moratur ibi immo facit continuam residenciam apud Sanctum Genisium. Interrogatus de vita capellani, dixit quod bene vivit. Interrogatus de vita parrocchianorum, dixit omne bonum.

Fol. 11v

d·Alareny

[co]

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie d·Alareny et invenit ecclesiam bene paratam, excepto quod Corpus Domini non est in³⁶³ ecclesia.³⁶⁴ Super aliis, testes recepit, videlicet, Petrum de Barany et capellanum ipsius ecclesie qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani

³⁵⁸ *Segueix clericorum de cancel-lat.*

³⁵⁹ *Al text parrocchiani corregit per parrocchianorum.*

³⁶⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de ça Rocha, hi figura Debet XXVI solidos.*

³⁶¹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Sancta Columba, hi figura Debet X solidos.*

³⁶² *Segueix non cancel-lat.*

³⁶³ *in interlineat.*

³⁶⁴ *Al text ecclesiam corregit per ecclesia.*

responderunt quod tenet publice concubinam ex qua habet prolem, videlicet, III filios par(v)ulinos. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene esse. Et dictus Nicholaus mandavit dicto capellano ut in crastinum compareat coram ipso, compositurus cum ipso de procuratione et de concubinato ac de aliis. Alias extunc *et cetera*. Qui capellanus non comparuit.

Castellviy³⁶⁵

[co]

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Saturnini de Castellviy et invenit ecclesiam competenter paratam, excepto quod sanctum crisma non erat in dicta ecclesia. Super aliis, testes recepit, silicet, Guillelmum de Rialp et Guillelmum de la Panela qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod capellanus exercet officium domini terre et ita non potest nec facit compelere officium divinum. Interrogati de vita capellani, responderunt quod tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse. Debet VIII solidos. Aliud dimisimus pro comestione et cum nollet capellanus convenire de suo concubinato, predictus Nicholaus mandavit ipsi ut hinc ad festum sancti Andree proxime dimitat suam publicam concubinam et conveniat cum vicario Trempi. Alias extunc et solvat dictos denarios.

Castellnou³⁶⁶

Eadem die et³⁶⁷ anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam de Castro Novo et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, testibus receptis, invenit tam in populo quam in clero omne bonum. Debet XIII solidos solituros ut supra. Alias extunc *et cetera*.

³⁶⁵ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Castellviy, hi figura Debet XIII solidos. Solvit in comestione VI solidos.*

³⁶⁶ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Castellnou, hi figura Debet XIII solidos.*

³⁶⁷ *Segueix et sense cancel·lar.*

Avelanes³⁶⁸

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam d·Avelanes et invenit tam in³⁶⁹ ecclesia quam in aliis omne bonum. Debet XVI solidos IIII^{or} denarios solituros ut supra. Alias extunc *et cetera*.

Fol. 13r

Buyre³⁷⁰

Eadem die et anno, predictus Nicholaus volens accedere ad ecclesiam de Buyre et fuit sibi dictum quod non erat capellanus nec aliquis quo sibi daret clavem ecclesie et fecit inquisitionem in ecclesia de Castellviyl et, testibus receptis, invenit omne bonum tam in ecclesia quam in aliis. Et dimisit quandam literam capellano de Castellviyl citationis in qua mandavit rectori ipsius ecclesie ut hinc ad festum sancti Martini proxime solvat vicario Trempi pro predictam procuracionem XII solidos quem terminum *et cetera*. Alias extunc in hiis scriptis sua culpa et mora precedentibus subposuit dictam ecclesiam ecclesiastico interdicto et ipsum capellanum excomunionis sententia innodavit.

Castell Astohol³⁷¹

Anno quo supra IX° kalendas novembris, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam de Castell Astohol et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, recepit testes, quibus receptis, invenit tam in populo quam in clero omne bonum. Debet XII solidos solituros in festo sancti Andree. Alias extunc *et cetera*.

Antist³⁷²

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam d·Antist et invenit tam in populo quam in clero omne bonum. Debet XX solidos solituros ut supra. Alias extunc *et cetera*.

³⁶⁸ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol d'Avelanes, hi figura + Debet XVI solidos IIII denarios. Solvit XIII solidos minus III denarios.*

³⁶⁹ *Segueix ec cancel·lat.*

³⁷⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Buyre, hi figura Debet XII solidos.*

³⁷¹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Castell Astohol, hi figura Debet XII solidos. Solvit.*

³⁷² *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol d'Antist, hi figura Debet XX solidos.*

Estavill³⁷³

Eadem die et anno, predictus Nicholaus fecit citari capellanum d·Estavill, cum ad eius ecclesiam bono modo accedere non posset. Qui capellanus iacens in infirmitate, misit capellanum procuratorem d·Antist qui, iuratus et interrogatus, super omnibus articulis dixit tam in populo quam in clero omne bonum. Debet XIII solidos solituros ut supra. Alias extunc *et cetera*.

Eridor³⁷⁴

Eadem die et anno, predictus Nicholaus volens accedere ad ecclesiam de Eridor et invenit capellanum, qui dixit quod erat exemptus et quod non reciperet ipsum sine voluntate abbatis de Lavax et prioris Sancti Genisi. Et dictus Nicholaus, autoritate qua fungitur, dictam ecclesiam ecclesiastico interdicto et ipsum capellanum excomunionis sententia innodavit.

Fol. 13v

Ovex

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam de Ovex et non invenit ecclesiam bene paratam nec erat capellanus quia erat defunc(t)us³⁷⁵ et non erat adhuc positus rector per dominum episcopum Urgellensis. Et ita non potuit inquirere plene, set quidam capellanus porcionarius ipsius ecclesie fecit compositionem cum dicto Nicholauo expectans ecclesiam ita quod si ipsa habeat predictam ecclesiam quod solvat pro procuracione xxv solidos. Alias taxavit dictam³⁷⁶ ecclesiam ipse Nicholaus quod solvat xxx^{ta} solidos. Aliud fuit dimissum propter grandinem.

d·Astell

Eadem die et anno, predictus Nicholaus accessit ad ecclesiam d·Astell et non invenit ibi capellanum quia decesserat et nondum positus erat per dominum episcopum Urgellensis. Et

³⁷³ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol d'Estavill, hi figura Debet XIII solidos.*

³⁷⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sobre del titol d'Eridor, hi figura ex[emptus].*

³⁷⁵ *Al text defunus. La c està interlineada.*

³⁷⁶ *dictam repetit al text.*

dictus Nicholaus mandavit et dixit quibusdam parrochianis ut hinc ad festum sancti Martini proxime satisfaciant de procuratione. Alias ex tunc *et cetera*.

Fol. 14r

Capdela³⁷⁷

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Vincencii de Capdela et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, testes recepit, silicet, Petrum d-Espot, vicarium, et Bernardum des Serrat et Petrum Martini qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt quod Bernardus de Marchó, diaconus, tenet publice concubinam nomine Berengueram, maritatam. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod Guillelmus Bernardus, Iacobus Saurí, Raymundus deç Romeu et Raymundus Iohannes tenent publice concubinas.³⁷⁸ Debet XV solidos pro procuratione. Item inter Guillelmus Bernardus, Iacobus Saurí et Raymundus deç Romeu, XV solidos pro concubinato solituros ut supra. Alias extunc.

Pug de Capdela³⁷⁹

Anno quo supra VIII° kalendas novembris, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Iuliani de Podio de Capdela et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis articulis, recepit testes, silicet, Vinestavyl et Bernardum Ester et Guillelmum Ermengou qui, iurati et interrogati super servicio³⁸⁰ ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod Raymundus³⁸¹ de Soldevila, vicarius ecclesie,³⁸² tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellanis responderunt in omnibus bene esse. Debet XV solidos ut supra. Alias extunc *et cetera*.

³⁷⁷ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Capdela, hi figura* Debet XV solidos pro procuratione. Item Guillelmus Bernardi V solidos pro concubinato. Item Iacobus Saurí V solidos. Item Raymundus deç Romeu V solidos pro concubinato. Solverunt omnes.

³⁷⁸ *Al text concubinam corregit per concubinas.*

³⁷⁹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Pug de Capdela, hi figura* Debet XV solidos. Solvit.

³⁸⁰ *Segueix* ecclesie *cancel·lar*.

³⁸¹ *pregavit se interlineat.*

³⁸² *Segueix* responderunt quod *sense cancel·lar*.

Sent Martí de Bahamol³⁸³

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Martini de Bahamol et invenit ecclesiam in omnibus male paratam tam in vestimentis quam in omnibus intus ecclesie. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Genalerium Baiulum, Petrum de Senaler, presbiterum, Petrum deç Barri, Bernardum deç Coll, Bernardum Alegret, Raymundum de la Ribera, Petrum Delurt et Ferrarium Cortès qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod male fit cum debent esse III presbiteri et modo non moratur aliquis nec quia³⁸⁴ parrochiani tenent unum tantum. Interrogati si rector habet literam a suo Episcopo de ordine et ecclesia dixerunt quod credunt quod non habet. Interrogati si ibi tenetur hospitalitas, dixerunt quod non. Interrogati si rector alienaverit (*Fol. 14v*) aliqua bona ecclesie responderunt quod sic, redditus quos ecclesia habebat in Solano de la Sorda et possessiones que erant iuxta ecclesiam et hoc fecit sine consensu domini Episcopi. Interrogati si rector est periurus et excommunicatus, dixerunt quod sic pluribus de causis. Interrogati³⁸⁵ si tenet publice concubinam, dixerunt quod vadit tanquam instrio sive guliardus cum meretricibus per universum orbem. Interrogati si rector habuit ecclesiam per simoniacham³⁸⁶ pravitatem, dixerunt quod sic. Interrogati si est promotus sicut decet, dixerunt quod credunt quod³⁸⁷ non nec a suo Episcopo. Interrogati si vadit rector in habitu clericali responderunt quod non immo vadit pluries in habitu seculari. Interrogati si ludit publice ad taxillos dixerunt quod sic et vadit per tabernas cum guliardis. Interrogati si celebrat missam solus cum filio suo, dixerunt quod sic. Interrogati generaliter de vita rectoris et servicio ecclesie, responderunt in omnibus male. Ita quod receptis fructibus ipsius ecclesie recessit de dicta ecclesia et dimitit penitus ecclesiam in omnibus desolatam. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene. Et dictus Nicholaus atendens quod servicium Dey non fiebat in dicta ecclesia et quod rector acceptus in messibus redditibus omnibus ipsius ecclesie dimitit sine aliquo pastore ipsam ecclesiam. Comisit omnes redditus, exitus et provendus dicte ecclesie Raymundo de Ribera, Petro Delurt et predicto Petro Senaler.

³⁸³ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Sent Martí de Bahamol, hi figura + Solvit XLV solidos.*

³⁸⁴ *Segueix capellanus cancel-lat.*

³⁸⁵ *Segueix de vi[ta] cancel-lat.*

³⁸⁶ *Segueix per cancel-lat.*

³⁸⁷ *quod interlineat.*

Montross³⁸⁸

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Munt Ross et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, recepit testes, silicet, Bernardum na Ramona,³⁸⁹ Martinum de Cosel, Bernardum Textoris et Guillemum del Lomay qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod Petrus Andree, presbiter, tenet publice concubinam. Interrogati de vita parrochianorum, una cum rectore responderunt in omnibus bene esse. Debet Petrus Andreas pro concubinato VI solidos solituros ut supra alias extunc. Et dictus Nicholaus mandavit dicto rectori ut hinc ad festum sancti Martini proxime satisfaciat domino Galcerando ça Costa de procuratione alias extunc *et cetera*.

Gremanet³⁹⁰

Anno quo supra VII° kalendas novembris, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Saturnini de Gremanet et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, testes recepit, silicet, Staphanum de Gremanet et Bernardum de Mirayes qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse. Debet pro procuratione XIII solidos et pro concubinato VI solidos ut supra alias extunc *et cetera*.

Baranuyl³⁹¹

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Iohannis de Baranuyl et non potuit accedere set fecit vocari capellanum ipsius ecclesie qui, iuratus et interrogatus super servicio ecclesie, responderunt una cum capellano de Gremanet omne bonum tam in populo quam in clero. Debet XI solidos II denarios solituros ut supra alias extunc *et cetera*.

³⁸⁸ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Montross, hi figura Debet Petrus Andreas pro concubinato VI solidos.*

³⁸⁹ *Segueix Bernardum cancel-lat.*

³⁹⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Gremanet, hi figura Debet XX solidos. Solvit.*

³⁹¹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Baranuyl, hi figura Debet XI solidos et II denarios.*

Dechanatus de Muntanartó

Erboló

[co]

Anno quo supra VI kalendas novembris,³⁹² predictus Nicholaus, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancte³⁹³ Marie de Erboló et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, recepit testes, silicet, Guillelmum de Calp et Iacobum Martini, parrochianos ipsius ecclesie, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod Petrus Alater tenet publice concubinam set modo non moratur in dicto loco cum sit pauperima et vadit ut dicitur ostiatim. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse. Et dictus Nicholaus mandavit capellano ipsius ecclesie ut hinc ad diem mercuri proximam conveniat secum de procuratione alias extunc *et cetera*.

Estach

[co]

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Martialis d·Estach et invenit ecclesiam non bene paratam: fontes discohopertas et pannos inmundos. Super aliis articulis, recepit testes, silicet, Iacobum Çaldua et Guillelmum de Maça qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector tenet concubinam apud Rialp.³⁹⁴ Item Bernardus de Area tenet similiter concubinam ex qua habet prolem et mutuat bladum ad usuras ita quod mutuat dictum bladum sicut valebat ad mayus precium hinc ad messes. Item dixerunt quod Iacobus Vitale qui moratur apud Sanctam Mariam de Pug Rog celebrat missam cum filio suo et celebrat in sententia excomunionis. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse.

³⁹² VI kalendas novembris *interlineat*.

³⁹³ Sancte *interlineat*

³⁹⁴ Segueix *et cancel*.lat.

Muncuy

[co]

Eadem die et anno, predictus Nicholaus, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancte Marie de Muncuy et non potuit personaliter accedere ad ipsam ecclesiam, set fecit ad se vocari vicarium ipsius ecclesie quia rector, qui vocatur Guillelmus Mora, non moratur ibi cum exiverit de parrochia sua propter adulterium quod comisit cum quadam muliere, parrochiana eiusdem, que vocatur Maria, filia Berengarii, baiuli d·Estach, et ipsam inde abstraxit itaquod propter dictum adulterium ubi ipsius comisit adulterium cum quadam alia muliere et moratur in Plana de Guissona, apud Belveher.³⁹⁵ Qui vicarius comparuit coram dicto Nicholao et iuratus et interrogatus super servicio ecclesie, dixit quod bene fit. Interrogatus de vita eiusdem, dixit quod bene vivit. Interrogatus de vita parrochianorum, dixit omne bonum esse. Et dictus Nicholaus mandavit predictis clericis ut supra dicitur *et cetera*.

Lartvén

[co]

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Columbe de Lartvén et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis in deffectum parrochianorum in testem, recepit capellanum ipsius ecclesie qui, iuratus et interrogatus super servicio ecclesie, dixit quod bene fit. Interrogatus de vita clericorum, respondit quod ipse et Raymundus de Muntardit tenent publice³⁹⁶ concubinas. Interrogatus de vita parrochianorum, respondit in omnibus bene. Et dictus Nicholaus mandavit rectori ut supra mandavit capellano de Erboló alias extunc *et cetera*.

Muntardit

[co]

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Cicilie de Muntardit et invenit bene ecclesiam paratam. Super aliis, testibus receptis, invenit³⁹⁷ quod capellanus tenet apud Sort publice concubinam ex qua habet prolem par(v)ulina que nata fuit anno presenti.

³⁹⁵ *Bellvet, municipi de Torrefeta i Florejacs.*

³⁹⁶ *Segueix concubinam cancel.lat.*

³⁹⁷ *Segueix ecc cancel.lat.*

Interrogati de vita parrocchianorum, responderunt in omnibus bene. Et dictus Nicholaus mandavit rectori ut supra alias extunc.

Fol. 18v

Envey

[co]

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie d·Envey et invenit ecclesiam in omnibus bene paratam. Super aliis, testes (recepit), silicet, Michaellem Exut, Bernardum Talada, Bernardum Macip et Bernardum Daytes, parrocchianos ipsius ecclesie, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, dixerunt quod bene fit³⁹⁸ excepto quod capellanus non surgit debita hora ad matutinos et etiam³⁹⁹ cantat⁴⁰⁰ aliam ecclesiam⁴⁰¹ in diebus die lune et dimitit suam matricem ecclesiam. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector tenet publice concubinam et iurat cotidie per Corpus Domini Iesu Christi et etiam indicit festa suis parrocchianis et ipse negotiatur in illis festis et mutuatur super terras et vineas ad usuras et facit sepiissime contractus usurarios, dicens quod concubina eiusdem facit. Item dixerunt quod Arnaldus⁴⁰² de la Font,⁴⁰³ presbiter, tenet concubinam publice. Interrogati de vita parrocchianorum, una cum Arnaldo de la Font, presbitero predicto, responderunt quod Petrus de Castello, uxoratus, tenet publice concubinam nomine Er. d·Archalís. Item Bernardus de Caliç, uxoratus, tenet publice concubinam nomine Galinam, maritatam. Item Petrus de Muntardit tenet publice concubinam maritatam nomine Elicendam de Torala. Item Saurina, soror baiuli, maritata, cognoscitur carnaliter a Iacobus d·Altron. Super aliis responderunt in omnibus bene esse. Et dictos Nicholaus mandavit rectori et dicto presbitero ut supra alias extunc.

³⁹⁸ *Segueix interrogati cancel-lat.*

³⁹⁹ *Segueix tenet cancel-lat.*

⁴⁰⁰ *cantat interlineat.*

⁴⁰¹ *Segueix ad cantandum cancel-lat.*

⁴⁰² *Arnaldus interlineat.*

⁴⁰³ *Font interlineat, substitueix Vila cancel-lat.*

Pug Alt

Anno qua supra IIII⁴⁰⁴ kalendas novembris, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Petri de Pug Alt et non potuit intrare ecclesiam quia non erat ibi capellanus nec eius locum tenens set recepit testes, silicet, Petrum Noguera, Raymundum d·Aléss, Guillelmum Galí, Bernardum d·Anx qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod male fit quia rector non moratur ibi nec ille qui tenet suum locum non moratur ibi continue immo moratur apud Vilamflor ubi habet laborationes. Interrogati de vita clericorum,⁴⁰⁵ responderunt quod rector bene vivit, set Raymundus de Muntcuy, qui tenet ecclesiam, tenet in dicto loco de Vilamflor⁴⁰⁶ publice concubinam. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt (quod) Bartholomeus de Saurí non moratur cum uxore sua. In aliis⁴⁰⁷ responderunt bene. Et dictus Nicholaus dimisit in mandatis capellano ut supra alias extunc.

Fol. 19r

Olp

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie d·Olp et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, testes recepit, quibus receptis, iurati et interrogati, dixerunt quod servicium bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt una cum capellano (quod) Guillelmus Esquerré, uxoratus, tenet publice concubinam, nomine Asturgam. Item Petrus Sibilda, uxoratus, tenet publice concubinam, nomine Mariam Guera. Item Raymundus d·Oveix tenet concubinam, nomine Burguesam, maritatam. Item dixerunt quod Beronet mutuatur ad usuras. Et dictus Nicholaus mandavit dicto rectori ut supra alias extunc *et cetera*.

Muri

Eadem die et anno, dictus Nicholaus volens visitare ecclesiam de Muri et fuit dictum sibi quod non erat capellanus nec aliquis parrochianus et fecit inquisitionem in ecclesia d·Olp per testes predictos receptos in dicta ecclesia d·Olp qui, iurati et interrogati, dixerunt tam de populo

⁴⁰⁴ *Segueix Nonas cancel·lar.*

⁴⁰⁵ *Al text parrochianorum.*

⁴⁰⁶ *Segueix tenet sense cancel·lar.*

⁴⁰⁷ *Segueix dix[erunt] sense cancel·lar.*

quam de clerico omne bonum. Et dictus Nicholaus mandavit rectori d·Olp ex parte sua citet capellanum antedictae ecclesie ut in crastinum compareat coram ipso in villa de Sort compositurus cum ipso de procuratione alias extunc *et cetera*.

Laçuy

[co]

Eadem die et anno, predictus Nicholaus, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti Petri de Laçuy et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, recepit testes, videlicet, Bernardum d·Aleger et Raymundo Ferrarii qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, dixerunt quod Guillelmus Blanch, Vital Ferrarii et Bernardus de Ponte, presbiteri,⁴⁰⁸ tenent concubinas publice. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellanis responderunt in omnibus bene.

Fol. 19v

Saurí

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Victoris de Saurí et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, recepit testes, in deffectum parrochianorum, clericos eiusdem ecclesie qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod Bernardus de Veta, vicarius, et Vitalis de Maus, tenent publice concubinas. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene. Et dictus Nicholaus mandavit ut supra alias extunc *et cetera*.

Altron

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Saturnini d·Eltron et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis, testes recepit, videlicet, Iacobus de Maça et Guillelmus d·en Guiu qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod rector tenet publice concubinam maritatam et eius parrochianam. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano

⁴⁰⁸ presbiteri *interlineat*.

responderunt quod Iacobus Guiu, uxoratus, tenet publice concubinam et mutuat publice ad usuras. In aliis dixerunt bene. Et dictus Nicholaus mandavit ut supra alias extunc *et cetera*.

Carega

Eadem⁴⁰⁹ die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Martini de Carega et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, recepit testes, videlicet, Vitalem Ermengou (et ... de) Carega qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, dixerunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt. Interrogati de vita parrochianorum, dixerunt quod Bernardus Boneti, uxoratus, tenet concubinam (nomine) Arssendem Ferrer. Item Martinus Guialart, uxoratus, tenet publice concubinam (nomine) Guillelmam d-Escort. (*Fol. 20r*) Super aliis dixerunt in omnibus bene. Et dictus Nicholaus mandavit rectori ipsius ecclesie ut supra alias extunc *et cetera*.

Surp

Anno quo supra III° kalendas novembris, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Aciscli de Surp et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis⁴¹⁰ recepit testes, silicet, Petrum de Aragay, Tamerit de Surp et Petrum d-Aran qui, iurati et interrogati super omnibus articulis, responderunt in omnibus bene, excepto quod Petrus Colombarii tenet publice concubinam. Et dictus Nicholaus mandavit ut supra alias extunc *et cetera*.

Sorra

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Staphani de Sorra et invenit bene ecclesiam paratam. Super aliis, testibus receptis tam in populo quam in clero, invenit omne bonum. Et dictus Nicholaus mandavit ut supra alias extunc *et cetera*.

Aléss

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Martini d-Aléss et invenit ecclesiam non bene paratam. Super aliis articulis, testibus receptis, invenit quod rector tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Super aliis, responderunt in omnibus bene. Et

⁴⁰⁹ *Sobre la línia de text, Anno quo supra III° cancel-lat.*

⁴¹⁰ *Segueix responde[runt] cancel-lat.*

dictus Nicholaus non invenit ibi capellanum seu rectorem et ita non potuit ipsam ecclesiam taxare. Credens quod inveniret apud Sort ipsum capellanum.

Fol. 20v

Rialp

Anno quo supra II kalendas novembris, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancte Marie de Rialp et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Petrum d·Olp et Iohannem de n·Arnau qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt. Interrogati de vita parochianorum, una cum priore sive rectore, responderunt in omnibus bene esse.

Oveç

[co]

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Vincencii d·Oveç et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, testes recepit, vicarium ipsius ecclesie qui, iuratus et interrogatus super servicio ecclesie, (dixit) quod bene fit. Interrogatus de vita clericorum, respondit⁴¹¹ quod Raymundus Ricart tenet publice concubinam et dixit quod⁴¹² iste, qui habet ecclesiam, habet inmediate post [patrem]. Interrogatus si est legitimus, dixit quod sic. Interrogatus de⁴¹³ vita parochianorum, dixit quod⁴¹⁴ Bernardus d·Estephania non moratur cum uxore⁴¹⁵ sua immo tenet publice concubinam. In aliis dixit omne bonum. Et cum rector allegaret quod non tenebat solvere procuracionem habens privilegium set non habet in promptu. Et predictus Nicholaus, autoritate qua fungitur, ad convincendam maliciam ipsius abbatis seu prioris, assignavit sibi terminum peremptorium ut hinc ad festum sancti Andree proxime, instans compareat coram visitatore domini Archiepiscopi, hostensurus sibi dictum privilegium si quod habeat alias extunc *et cetera*.

⁴¹¹ *Al text responderunt.*

⁴¹² *Segueix f cancel·lat.*

⁴¹³ *Segueix de cancel·lat.*

⁴¹⁴ *Segueix ben[e] cancel·lat.*

⁴¹⁵ *Al text xore.*

Sort

[co]

Eadem die et anno, predictus Nicholaus visitavit ecclesiam Sancti Felicis de Sort et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Guillelmum Scolari, Guillelmus⁴¹⁶ Alenyat et Iacobus de na Raymunda qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector tenet publice concubinam. Item Raymundus Riba tenet publice concubinam et facit contractus⁴¹⁷ usurarios sepissime et mercatur mercimonia sua ut laycus. Item Petrus Çalerer tenet publice concubinam. Item Bernardus Saurí qui modo moratur a Perrameya tenet publice concubinam maritatum. Item Bartholomeus de la Saya tenet publice concubinam maritatum. Interrogati de vita parrochianorum, una cum rectore responderunt in omnibus bene esse.

Postea capellani predicti decanatus fecerunt compositionem cum predicto Nicholao quod darent inter omnes dimissis sibi usque ad presentem diem omnibus criminibus tamen criminibus exceptis XLV libras barchinonensis quod fuit episcopo ex parte predicti Nicholay concessum solituras predictas XLV libras in festo sancte Luce instanti proxime sub pena dupli alias extunc *et cetera*.

Misit mihi, capellanus de Sort, de predicta pecunia – XIX libras⁴¹⁸ minus IIII denarios.

Item habui a capellano de Rubió eiusdem decanatus – XVIII solidos.

Item misit per Petrum de Canturi VIII idus februarii – XC solidos.

Item misit mihi capellanus de Sort de dicta pecunia CII solidos VI denarios qui fuit depredatus in terra de vicecomitatus de Vilamur et per homines eiusdem et vulneratus ad mortem.

Item dedit mihi Guillelmus Sale dictus capellanus – XLV solidos.

Item deditur Guillelmo de Avenchó LIIII solidos quando fuit cum Ferrario de Curtibus.

⁴¹⁶ Guillelmus *interlineat*.

⁴¹⁷ *Segueix usura[...] cancel-lat*.

⁴¹⁸ *Interlineat*: de quibus recepit a capellano de Masons X solidos, aliud a capellano de Sort.

Vilanega⁴¹⁹

Anno quo supra pridie nonas novembris, Frater Iohannes d·Ençés, monachus de Gerra, autoritate sibi comissa a venerabili Galcerando ça Costa, canonico Urgellensis, visitatore deputato a domino Archiepiscopo Terrachone in diocese Urgellensis, visitavit monasterium Sancti Petri de Vilanega et invenit ecclesiam seu monasterium bene paratum. Super aliis, testibus receptis, invenit tam in priore, clericis quam in populo omne bonum. Et quia predictus prior non erat in dicto monasterio, dictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, mandavit Raymundo Ferrarii, presbitero ac procuratori dicti prioris in eius absentia, ut hinc ad festum sancti Andree proxime satisfaciatur vel faciat satisfaceri de procuracione debita ratione visitationis in ipso monasterio impense et etiam anni preteriti quem terminum sibi et dicto priori quod primo secundo tercio ac perhemptorio assignavit cum periculum sit in mora alias extunc. Culpa et mora predicti prioris in hiis scriptis subposuit antedictum monasterium ecclesiastico interdicto et eius persona excomunionis sententia innodavit.

(Dechanatus de) Cardós

Ribera

Anno quo supra nonas novembris, predictus Frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancte Marie de Ribera et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, recepit testes, videlicet, Raymundum de Surri, presbiterum, et Bernardum de Sagarer qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod solebant esse III^{or} presbiteri cum rectore et modo non moratur nisi III^{os}. Interrogati de vita rectoris et aliorum clericorum, responderunt quod bene vivunt excepto quod est fama quod rector habuit ecclesiam per simonyacham pravitatem et quod dedit magnam peccunie quantitatem ut haberet ecclesiam archidiacono de Erill. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene esse.

⁴¹⁹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Vilanega, hi figura Debet XL solidos et per duobus annis preteritis LXXX solidos.*

d·Estahon[co]⁴²⁰

Eadem die et anno, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Eulalie d·Estahon et invenit ecclesiam bene paratam quantum ad intus ecclesie. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Iohannem Marquès, Peruchaç et Peruchaç qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod Raymundus Marquès, Arnaldus Baiuli et Guillelmus d·en Iohan tenent publice concubinas. Item Guillelmus Lau, rector d·Enàss, tenet publice concubinam in dicta villa d·Astahon. Interrogati de vita parrochianorum, una cum rectore responderunt in omnibus bene, excepto quod male dantur comuniter decime.

Anàss

[co]

Anno quo supra VIII° idus novembris, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Romani d·Anàss et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Petrum Ricart et Guillelmum Thome qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod est fama quod Guillelmus Lau habuit ecclesiam per simoniam et tenet apud Estahon publice concubinam. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellanis responderunt in omnibus bene.

*Fol. 23v***Bonestarri**

Eadem die et anno, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Vincencii de Bonestarri et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Bernardum de Bonestarri et Bernardum de Sancto Martino, parrochianos ipsius ecclesie, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod bene vivit. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt quod bene vivunt.

⁴²⁰ *Sobre la indicació de concubinatus, hi figura III.*

Aynet

[co]

Eadem die et anno, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Eugenie d·Aynet et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, testes recepit, videlicet, Bernardum d·Aynet et Petrum d·Abrich qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita⁴²¹ clericorum, responderunt quod Arnaldus Paschalis de Benant tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt quod Grayda, fil(i)a Guillelmi Vitalis d·Aróss, non moratur cum viro suo immo dictus vir comisit a(d)ulterium et moratur ipsa apud Tavaschan. In aliis, responderunt in omnibus bene. Et dictus Frater Iohannes mandavit rectori ut die lune proxima compareat coram ipso apud Riberam compositurus cum ipso de procuratione et quod citet ex parte sua predictum Arnaldum Paschalem ut conveniat de suo publico concubinitus vicio alias extunc *et cetera*.

Arróss

[co]

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Iuliani d·Arróss et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Rocbau et Arnaldum Paschu, parrochianos ipsius ecclesie, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, (responderunt) quod Iohannes d·en Gloriona, porcionarius ipsius ecclesie, tenet publice concubinam. Interrogati de vita parrochianorum, una cum Martino d·Arróss, presbitero, responderunt omnibus bene esse.

Fol. 24r**Esterri**

Anno quo supra VII° idus novembris, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Pauli d·Esterri et non potuit intrare ecclesiam cum non potuerit clavem ecclesie habere set recepit testes, silicet, Petrum d·Esterri, Muntanerium d·Esterri et Petrum de Soldevila qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, dixerunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum,

⁴²¹ *Segueix eccl[esiasticorum] cancel·lat.*

responderunt quod Iohannes d-en Gloriona, nunc vicarius antedictae, tenet publice concubinam et vendunt ipse et rector⁴²² bladum sicut carius venditur infra annum. Interrogati de vita parrocchianorum, responderunt quod Petrus Dolça et quidam alii iuvenes mutuunt ad usuras bladum et denarios. Item dixerunt quod sunt multi qui nolunt complere voluntatem defunctorum. Super aliis, responderunt in omnibus bene.

Genestarri

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Marie de Genestarri et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, recepit testes, silicet, Bernardum Beneti et Petrum Quare qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod bene⁴²³ vivit. Interrogati de vita parrocchianorum,⁴²⁴ una cum capellano responderunt in omnibus bene.

Buldís

Eadem die et anno, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Fructuosi de Buldís et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis articulis, recepit testes, videlicet, Guillelmum de Ladrós et Guillelmum de Riu qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita cappellani responderunt⁴²⁵ quod consuevit tenere concubinam set modo non moratur cum ipso. In aliis, dixerunt in omnibus bene. Interrogati de vita parrocchianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse.

Fol. 24v

Buldís Inferior

Anno quo supra VI idus novembris, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Christofforii de Buldís Inferior et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis, recepit testes, videlicet, Guillelmum Garssia et Iohannem Staphani, parrocchianos ipsius ecclesie, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita

⁴²² *Segueix* vendunt *cancel-lat.*

⁴²³ *Segueix* vivunt *cancel-lat.*

⁴²⁴ *Segueix* dixerunt *cancel-lat.*

⁴²⁵ quod bene fit. Interrogati de vita cappellani responderunt *interlineat.*

clericorum, responderunt quod bene vivunt. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse.

Serra

Eadem die et anno, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Eulalie de Serra et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Bernardum d-en Surri et Berengarium d-en Surri qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod bene vivit. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse.

Ribera Aygua

[co]⁴²⁶

Eadem die et anno, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Martini de Ribera Aygua et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, recepit testes, videlicet, Raymundum de Castayer et Bernardum Riu qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, dixerunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector tenet publice concubinam. Item Bernardus Iseren, presbiter, tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene.

Fol. 25r

Sanctus Adrianus

[co]⁴²⁷

Eadem die et anno, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Adriani et invenit ecclesiam competenter paratam excepto quod Corpus Domini erat sine clavi. Super aliis articulis, recepit testes, videlicet, in deffectum testium,⁴²⁸ capellanum ipsius ecclesie et capellanum de Ribera Aygua qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, dixerunt quod

⁴²⁶ *Sobre la indicació de concubinus, hi figura II.*

⁴²⁷ *Sobre la indicació de concubinus, hi figura I.*

⁴²⁸ *Segueix et cancel·lat*

bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod bene vivit, excepto quod tenet concubinam.⁴²⁹ Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene esse.

Tavaschan

[co]⁴³⁰

Anno quo supra v^o idus novembris, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Simonis de Tavaschan et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, recepit testes, silicet, Petrum Gilter et Guillelmum Resso qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod⁴³¹ rector tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Item Arnaldus Resso, rector d·Ayet facit idem. Interrogati de vita parrochianorum una cum capellano responderunt in omnibus bene esse.

Ayet

Eadem⁴³² die et anno, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Romani d·Ayet et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, testibus receptis, invenit ut supra in ecclesia de Taveschan. Super aliis, invenit omne bonum tam in populo quam in clero.

Ladrons

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Petri de Ladrons et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Petrum Oliva et Bernardum Bertrandi qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod male fit quia Petrus de Tavaschan, medius epdomedarius ipsius ecclesie, non facit continuam residenciam in ipsa ecclesia immo moratur apud Tirviam et comitit locum suum aliteri epdomedario socio eiusdem de quo multum conqueruntur parrochiani. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano, responderunt quod Petrus Piyana bene su[nt d]uo anni elapsi quod non dedit decimam ecclesie (**Fol. 25v**) de aliquibus terris quas habet in parrochia predicta. Super aliis, dixerunt in omnibus bene.

⁴²⁹ excepto quod tenet concubinam *interlineat*.

⁴³⁰ *Sobre la indicació de concubinatus, hi figura II.*

⁴³¹ *Al text, erròniament, quia.*

⁴³² *Sobre la línia de text, Anno cancel·lat.*

Leseret[co]⁴³³

Eadem die et anno, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Cornelii de Leseret et non potuit bono modo accedere personaliter ad ipsam ecclesiam set fecit ad se vocari capellanum ipsius ecclesie cum duobus parrochianis qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene.

Benant[co]⁴³⁴

Eadem die et anno, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Laserii de Benant⁴³⁵ et non invenit ibi capellanum set recepit testes, videlicet, Iohannem Pascalis et Raymundum Mironis qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, dixerunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene esse.

Carcibrós

[co]

Anno quo supra III° idus novembris, predictus Frater Iohannis visitavit ecclesiam Sancti Andree de Carcibrós et invenit ecclesiam bene et competenter paratam. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Iohannem de Peruqués et Bernardum de Sancto Michaelo qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum rectore responderunt in omnibus bene esse.

Fol. 27r**Surri**[co]⁴³⁶

Anno quo supra III° idus novembris, predictus Frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Columbe de Surri et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis articulis, testes

⁴³³ *Sobre la indicació de concubinitus, hi figura I.*

⁴³⁴ *Sobre la indicació de concubinitus, hi figura I.*

⁴³⁵ de Benant *interlineat.*

⁴³⁶ *Sobre la indicació de concubinitus, hi figura I.*

recepit, silicet, Estahon d·Elçamira et Raymundum de Mora, ipsius ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit quo ad presens per vicarium, set ecclesiam est Iohannis d·Esterra qui tenet ecclesiam de facto cum de iure vacet cum non sit ordinatus ad sacros ordines sive ad ordinem presbiteratus et etiam pluribus aliis de causis dicta ecclesia vacat et etiam tenet publice concubinam maritatum. Interrogati de vita parrochianorum, una cum vicario responderunt in omnibus bene esse.

Pro capellanis de Cardós solvit Bernardum Bons CIX solidos. Item solvit pro eis, capellanus de Ribera – LXXI solidos.

Fol. 27v

Tírvia⁴³⁷

Anno quo supra II idus novembris, predictus Frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti Felicis de Tírvia et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis articulis, testes recepit, videlicet, Arnaldum de Guerau et Iacobum de Mayolins qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit per vicarios, set rector non moratur ibi cum sit in Colis. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene esse. Et dictus frater Iohannes volens visitare ecclesias circumvicinas, dictum fuit sibi quod non visitaret⁴³⁸ predictas ecclesias cum periculum eminent evidenter et, convocatis omnibus clericis, convenerunt ipsi capellani cum dicto Fratre Iohanne de procuratione debita ratione visitationis predictarum ecclesiarum et promisserunt dare inter omnes XII libras et mediam.

⁴³⁷ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Tírvia, hi figura* Solvit Petrus de Soldevila, presbiter, LXVI solidos. Item solvit pro eis Bernardus Bons CLVI solidos.

⁴³⁸ *Segueix cum cancel·lat.*

8.4. Transcripció de la visita pastoral al Pallars de 1315⁴³⁹

Fol. 4r

Sancta Gratia⁴⁴⁰

[co]

Eadem die et anno, antedictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam de Sancta Gracia et invenit ecclesiam competenter paratam excepto quod [Cor]pus Domini stat sine clave. Super aliis recepi[t] testes, silicet, Petrum Vitale et Perixol de Claverel, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita⁴⁴¹ capellani, responderunt quod tenet publice concubinam in domo set credunt quod non habet rem cum ipsa nec audiverunt dici a predicto capellano, et dicit missam cum filio suo solus et non tenet alium scolarem preter filium suum. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus et per omnia bene esse. Et dictus visitator man[da]vit predicto capellano ut hinc ad festum sancti Luce proxime compareat coram disc[reto] Andrea Amati recepturus et conventurus cum ipso de predictis crimi(ni)bus, alias extunc.

Gurp⁴⁴²

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Saturnini de Gurp et non invenit ibi capellanum nec aliquem parrochianum cum quibus posset facere inquisitionem et dimisit inter corporalia quandam literam in qua mandabat sibi ut hinc ad festum Omnium Sanctorum solvat pro procuratione venerabili Andree Amati XXV solidos, alias extunc.

[Arróss]⁴⁴³

[Eadem die] et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Michaelis d'Arróss et [invenit eccles]iam competenter paratam secundum facultatem ecclesie. Super aliis, recepit

⁴³⁹ ABEV, *Llibre de visites del bisbat d'Urgell*, volum V, Calaix 31/41.

⁴⁴⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Sancta Gratia, hi figura* Debet pro procuratione XXV solidos. Item pro concubinato xv solidos. Solvit Andree.

⁴⁴¹ *Segueix* parrochianorum *cancel-lat.*

⁴⁴² *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Gurp, hi figura* Debet XXII solidos. Solvit Andree.

⁴⁴³ *És l'església de Sant Miquel, isolada al costat de les Bordes de la Figuera, entre Gurp i Eroles.*

testes, [silicet, ...] de Fox et Petrum Iohannis, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super [servicio ecclesie], responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, dixerunt quod bene vivit. [Interrogati de vita par]rocchianorum, responderunt in omnibus bene esse.

Fol. 4v

Eroles⁴⁴⁴

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit Sancte Marie d·Eroles (et) invenit ecclesiam minus bene paratam, cum Corpus Domini et sanctum crisma sine clave. Super aliis, recepit testes, silicet, Iacobum Ross et Guillelmum Montaner, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, dixerunt quod male fit una cum Rocgerio d·Eroles, domino ipsius loci, quia capellanus est insuficiens omnino cum habeat infirmitate caducam et ipse capellanus non tenet scolarem. Et celebrat excommunicatus bene sunt duo anni elapsi et etiam in ecclesiam interdicta. Interrogati de vita capellani, responderunt quod facit et facit instrumenta falsa et specialiter fecit ipse capellanus quoddam instrumentum debitorium rectori de Gavet et assignavit sibi fideiussores Petrum Montaner et Arnaldum de Muntsequiu, dicte ecclesie parrochianos, et hoc fecit sine consensu et voluntate predictorum et etiam non vocati ut sibi facerent fideiussionem. Est penitus ignorans nec facit servicium ut deberet. Dimisit etiam ipse capellanus des[...] domos penitus ecclesie. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse. Dixerunt etiam quod capellanus nescit facere instrumenta immo recepit dicta instrumenta solummodo in palma non inscriptis et postmodum in capite VIII° dierum⁴⁴⁵ dicit capellano de Gulp faciatis tale instrumentum talium de quo multum conqueruntur parrochiani cum multa mala ex hoc venire aliquibus de dicta parrochia quia capellano non redunt ad memoriam sicut fuit conventum.

⁴⁴⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol d'Eroles, hi figura Debet XXXV solidos.*

⁴⁴⁵ *Segueix dixit cancel·lat.*

Tenruyl⁴⁴⁶

Anno quo supra V nonas octobris, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Staphani de Tranruyl et invenit eam competenter paratam. Super aliis, recepit testes, videlicet, Arnaldum Colom et Arnaldum de la Pena, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit per vicarium set rector non moratur ibi nec tenetur ibi hospitalitas. Interrogati de vita clericorum, dixerunt quod Bernardus Guila, nunc vicarius, tenet, ut dicitur, concubinam apud Talarn ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum predicto vicario dixerunt omne bonum. Et dictus visitator mandavit dicto vicario ut hinc ad festum sancti Luce satisfaciat vel faciat satisferi de procuratione debita ratione visitationis in dicta ecclesia impense alias extunc *et cetera*.

Claret⁴⁴⁷

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Marie de Claret et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis, testibus receptis tam super vita capellani, servicio ecclesie quam vita parrochianorum,⁴⁴⁸ invenit omne bonum. Debet⁴⁴⁹ XII⁴⁵⁰ solidos solituros in festo Omnium Sanctorum, alias extunc *et cetera*.

Vilamiyana⁴⁵¹

Anno quo supra IIII° nonas octobris, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Marie de Villa Mediana et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis non⁴⁵² recepit testes⁴⁵³ cum non sint. Et dimisit quandam literam scolari ut hinc ad festum sancti Luce proxime solvat pro procurationibus IIII^{or} annorum preteritorum octuaginta solidos iaccenses, alias extunc ut

⁴⁴⁶ *Al marge esquerre, fora del cos del text i al costat esquere del titol de Tenruyl, hi figura + (una creu). Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Tenruyl, hi figura Debet XXXV solidos. Solvit XX solidos Andree.*

⁴⁴⁷ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Claret, hi figura Debet XII solidos. Solvit Andree.*

⁴⁴⁸ *Segueix de cancel-lat.*

⁴⁴⁹ *Segueix XXXV cancel-lat.*

⁴⁵⁰ *XII Interlineat.*

⁴⁵¹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i damunt del titol de Vilamiyana, hi figura nihil.*

⁴⁵² *non interlineat.*

⁴⁵³ *Segueix silicet cancel-lat.*

exnunc monitione permissa et termino pro tribus edictis et peremptorio assignato cum sit periculum in mora, subposuit dictam ecclesiam ecclesiastico interdicto et in persona ipsius capellani excomunionis sententia fulmigavit.

[Palacio]

[Eadem] die et anno, predictus visitator, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti [Iohanni] de Palacio et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, testes recepit Petrum de Sancti [...] et Guillelmum de Sancto Fructuosio, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati [super servicio] ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene [vivit. Interrogati de] vita parrochianorum, responderunt una cum vicario quia ecclesia predicta est [...] de Substerra. In omnibus bene esse.

Fol. 5v

Alta Riba⁴⁵⁴

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Martini de Alta Riba et invenit ipsam minus bene paratam. Super aliis, non potuit inquirere plene cum non essent parrochiani, set recepit in testem capellanum ipsius ecclesie, qui, iuratus et interrogatus super omnibus articulis, respondit in omnibus bene tam in servicio ecclesie, vita sua quam vita parrochianorum excepto quod dicit missam quandoque cum filio suo.

Selers⁴⁵⁵

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam de Selers et invenit eam minus bene paratam. Non invenit ibi capellanum immo iverat celebratum apud ecclesiam de la Gardia interdictam per dominos archiepiscopum Terrachone et episcopum Urgellensis. Et parrochiani aliqui vocati noluerunt facere testimonium. Et dictus visitator dimisit inter

⁴⁵⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol d'Alta Riba, hi figura* Debet XII solidos. Solvit Andree.

⁴⁵⁵ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Selers, hi figura* + Debet XII solidos. Solvit XI solidos Andree.

corporalia quandam literam in qua mandabat capellano ut hinc ad festum sancti Luce proxime solvat pro procuracione vicario Trempi XII solidos alias extunc ut exnunc *et cetera*.

Çasarga⁴⁵⁶

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Staphani de la Sarga et invenit ecclesiam minus bene paratam. Super aliis recepit testes silicet Ferrarium Malautí, presbiterum, et Petrum Malautí, dicte ecclesie parrochianum, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod fit minus bene, cum debeant esse duo presbiteri et modo non moratur nisi unus. Interrogati de vita vicarii, cum rector non moratur ibi, responderunt quod bene vivit. Interrogati⁴⁵⁷ de vita parrochianorum, una cum vicario responderunt in omnibus bene esse.

Girvita⁴⁵⁸

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit [ecclesiam] Sancti Michaelis de Girveta et invenit ecclesiam competen[ter paratam. Super aliis,] recepit testes, silicet, Petrum Maxo et Bernardum de la Selva, dicte par[rochianos ecclesie qui, iurati et] interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod fit minus bene [...] presbiteri et rector assidue non tenet nec providet [...]. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector tenet [...]. Item Bernardus de la [...], presbiter, qui nunc moratur cum Acard[...] concubinam in dicto loco. Interrogati de vita clericorum [...] (**Fol. 6r**) subiectorum ecclesie predicte tenet publice concubinas. Item Guillelmus, capellanus de Castro Novo, tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum rectore responderunt quod sunt multi⁴⁵⁹ qui⁴⁶⁰ mutant ad usuras. In aliis responderunt in omnibus bene esse. Fuit citatus literatorie predictus Guillelmus capellanus per capellanum de Collibus.

⁴⁵⁶ *A la línia superior, Çagar cancel-lat. Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Çasarga, hi figura Debet LXX solidos. Item XII denarios pro quadam litera. Solvit Andree.*

⁴⁵⁷ *Al text Item.*

⁴⁵⁸ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Girvita, hi figura Debet XLV solidos. Debet X solidos pro concubinato.*

⁴⁵⁹ *Segueix quod cancel-lat.*

⁴⁶⁰ *Segueix [il·legible] cancel-lat.*

Muntayana⁴⁶¹

Anno quo supra III° nonas octobris, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Marie de Muntayana, autoritate qua fungitur, et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, testes recepit, silicet, Guillelmum de Collibus, Alegretum de Apilia, Bernardum de Lobera et Raymundum de Sanctas Masses, presbiteros, cum non posset habere laycos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector de Collibus, qui vocatur Raymundus de Roda, tenet⁴⁶² quandam parrochianam suam Anglesiam, filiam Salvatoris de n-Astruch, consanguiniam suam ut dicitur que erat in IIII° gradum cum ipso publice concubinam. Et cum dicta mulier esset pregnans et infirmaretur dixit antedicto capellano ut faceret venire sibi confessarem et ipse dixit quod non oportebat set ipse conficeretur eam et sic mortua fuit sine confessione et Corporis Domini receptione et de hoc est fama publica in loco de Muntayana. Item dixerunt quod Guillelmus de Sancto Petro, Petrus Arnaldi d-en Prulans et Dominicus de Falç, presbiteri, tenent publice concubinas set credunt quod habent absolutionem ab officiali domini episcopi cum audivissent quod visitator domini archiepiscopi debebat venire. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene esse. Et dictus visitator mandavit predictis presbiteris concubinariis ut hinc ad festum Omnium Sanctorum proximum compareant coram venerabili Andrea Amati, vicario Trempi, composituri cum ipso de ipsorum concubinato⁴⁶³ secundum constitutiones ecclesie Urgellensis vel alias excusaturi secundum quod iura dicunt in posse dicti Andree Amati quem terminum eisdem pro primo, secundo, tercio ac perhemptorio assignamus cum sit periculum ipsorum animabus alias extunc⁴⁶⁴ ut exnunc, exnunc ut extunc ipsos in hiis scriptis excomunione sententia innodavit vel quemlibet ipsorum qui in predictis [...]ligens fuerit ad impelere quod mandatur.

⁴⁶¹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Muntayana, hi figura Debet VI libras et media barchinonenses. Solvit Andree LXXX solidos.*

⁴⁶² *Al text tenit.*

⁴⁶³ *Segueix s[...] cancel-lat.*

⁴⁶⁴ *Al text extuc.*

Colls⁴⁶⁵

[co]

Anno quo supra II nonas octobris, dictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti Petri de Collibus et invenit eam in omnibus minus bene paratam: Corpus Domini sine clave, fontes immundas. Super aliis, recepit testes, videlicet, Guillelmum Gili et Bonetum de Colle, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod fit competenter excepto quod est capellanus vagabundus et moratur cotidie in Muntayana. Interrogati de vita capellani, responderunt quod non sunt III epdomade transacte quod fuit quedam mulier⁴⁶⁶ mortua inconfessa et sine Corporis Domini receptione cum esset publice concubina⁴⁶⁷ ipsius capellani et erat cum eo in III° vel IIII° gradu et hoc est fama publica in dicta parrochia et in loco de Muntayana et aliis locis convicinis. Vocabatur dicta mulier Anglesia, filia Salvatoris de Colle, et erat dicta Anglesia parrochiana antedicti capellani. Et sunt multum tristes parrochiani cum dicta mulier sit mortua inconfessa et quod fieret per dictum capellanum rem detestabilem [celus]. Et pater⁴⁶⁸ ipsius mulieris etiam conquestus fuit de dicto capellano cum ipsa abstraxisset aliqua utensilia de domo patris que tenet occupata ipse capellanus et suplicavit dicto visitatori ut si[bi] faceret restitui antedicta utensilia et valent bene XL solidos. Interrogati de vita parrochianorum dixerunt in omnibus bene. Postmodum fuit citatus dictus capellanus per antedictum fratrem Iohannem, qui, interrogatus super predictis, dixit ut proximi testi excepto quod dixit quod posteaquam audivit quod dicta mulier erat cum ipso in gradu consanguinitatis non congnovit eam carnaliter set tenuit ipsam in sua domo et dixit etiam quod confessus fuit eam quia vidit ipsam in articulo mortis. Et dictus frater Iohannes cum non haberet in promptu qualiter erat procedendum contra dictum capellanum nec plene deliberaverat, mandavit ipsi ut hinc in crastinum festi Simonis et Iude proxime compareat in villa Trempi coram venerabili Andrea Amati, vicario Trempi gerente vices venerabile Galcerandi ça Costa, visitoris domini Archiepiscopi Terrachone in diocese Urgellensis, recepturus ab ipso Andrea⁴⁶⁹ de suis ineritis

⁴⁶⁵ *Al marge esquerra, fora del cos del text i sota del titol de Colls, hi figura Solvit inter omnia LXXV solidos Andree.*

⁴⁶⁶ *Al text muliere corregit per mulier.*

⁴⁶⁷ *Al text concubinam corregit per concubina.*

⁴⁶⁸ *Al text perater.*

⁴⁶⁹ *Segueix pro cancel.lat.*

ut ius et iusticia sua debunt et sua culpa requirit quem terminum *et cetera* alias extunc. Monitione promissa in hiis scriptis antedictum capellanum excomunionis sententia innodavit et nisi solverit sibi [...] ratione visitationis dictam ecclesia, ecclesiastico⁴⁷⁰ (interdicto) subposuit.

Fol. 7r

Torcuyl⁴⁷¹

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam seu monasterium Sancti Petri de Torcuyl et invenit monasterium bene paratum. Et receptis testibus super omnibus articulis tam in servicio ecclesie, quam vita prepositus et clericorum et etiam parrochianorum, invenit laudabile testimonium.

Areny⁴⁷²

Anno quo supra nonas octobris, predictus⁴⁷³ frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti Martini d·Areny et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, recepit testes, silicet, Raymundum⁴⁷⁴ d·Areny, Benetum d·Areny, Arnaldum d·Aguilar, en Monçí d·Areny, n·Algarre et Petrum Maça et plures alios,⁴⁷⁵ dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit excepto in ecclesia Sancti Romani. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt excepto quod non tenetur hospitalitas in abbacia sive in domo capellani. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt quod predictus Raymundus d·Areny, uxoratus, tenet publice concubinam. Debet VI libras et mediam barchinonenses solituras ut supra alias extunc *et cetera*.

⁴⁷⁰ *Segueix subp cancel·lat.*

⁴⁷¹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Torcuyl, hi figura Solvit nobis pro III^{or} annis C solidos.*

⁴⁷² *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol d'Areny, hi figura Debet VI libras et mediam barchinonenses. Solvit Andree.*

⁴⁷³ *Segueix una taca.*

⁴⁷⁴ *Segueix d·en sense cancel·lar.*

⁴⁷⁵ *Al text alios.*

Castellner⁴⁷⁶

Anno quo supra VIII° idus octobris, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancte Marie de la Ribera de Castellner et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis non potuit plene inquirere. Debet X solidos et anni preteriti XIII solidos. Aliud fuit dimissum propter grandinem.

[Noals]

[Eadem] die et anno, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancte Marie [de Noals et] invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, testes recepit, silicet, Burdum de Sancto Genisio [et ...] de Sancto Genisio, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, [responderunt quod] bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod bene vivit. Interrogati de vita parrochia[norum, responderun]t quod Bernardus Ferrarii, uxoratus, tenet publice concubinam nomine Sançam. Item Berengarius Frexe [tenet pu]blice concubinam nomine Berengariam Torreçana. Dixerunt quod Arnaldus Delobigo [mutuat a]d usuras publice⁴⁷⁷ et mutuat IIII^{or} denarios pro V^c. Item dixerunt quod [...]at, uxoratus, tenet publice concubinam nomine Arsendem d·Eçcaner. Et dictus [...] dictum capellanum rebellem et quod non solverit procurationem anni preteriti (*Fol. 7v*) [m]andavit omnibus clericis convicinis ut ipsum in eorum ecclesiis publice excommunicatum nunciarent et eius ecclesiam interdictam et faciant eum vicari ab aliis ut excommunicatum. Debet VIII solidos et XII anni preteriti. Aliud fuit sibi dimissum propter grandinem.

Valseniu

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Petri de Valseniu et invenit eam minus bene paratam. Super aliis, testes recepit, silicet Martinum⁴⁷⁸ de Ribera et Guillelmum de Gavaret qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod non fit bene cum debent esse duo presbiteri et modo non moratur nisi duo, set dicunt quod fit propter grandinem. Interrogati de vita clericorum, dixerunt quod bene vivunt, excepto

⁴⁷⁶ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Castellner, hi figura Debet X solidos.*

⁴⁷⁷ *Segueix concubinam cancel.lat.*

⁴⁷⁸ *Al text Martinus.*

capellano quod est homo male vice, ut dicitur.⁴⁷⁹ Interrogati de vita parrochianorum, dixerunt in omnibus bene. Et dictus visitator, audita infamia creb(r)a de Petro de Palacio, rectore ipsius ecclesie, mandavit sibi sub pena beneficii et officii ut in crastinum Simonis et Iude proxime compareat in villa Trempi coram venerabili Andrea Amati, vicario ipsius loci, responsurus super hiis que fuerunt denunciata contra eum et nichilominus satisfactorius de procuracione debita ratione visitationis in dicta sua ecclesia impense alias extunc procederet contra eum ad privationem beneficiorum ut ius et iusticia sua debunt.

Castanera⁴⁸⁰

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Martini de Castanera et invenit eam bene paratam. Super aliis, testibus receptis, videlicet, Bernardo Sanç et capellano ipsius ecclesie, invenit omne bonum.

Bevils⁴⁸¹

Eadem die et anno, dictus visitator fecit visitari ecclesiam [de Bevils per capellanum]⁴⁸² de Castelner et invenit omne bonum secundum facultates e[cclesie].

Fol. 8r

Escaner⁴⁸³

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam d'Eçcaner et ipsam invenit in omnibus male paratam cum sit pauperrima. Super aliis, invenit omne bonum. Debet VIII solidos et IIII solidos anni preteriti.

⁴⁷⁹ *Segueix Interrogati sense cancel·lar.*

⁴⁸⁰ *Al marge esquerra, fora del cos del text i sota del títol de Castanera, hi figura Debet XXV solidos. Solvit XV solidos.*

⁴⁸¹ *Al marge esquerra, fora del cos del text i sota del títol de Bevils, hi figura Solvit V^c solidos nobis.*

⁴⁸² *Restitueixo en base als altres exemples de visita aquelles parts que han desaparegut.*

⁴⁸³ *Al marge esquerra, fora del cos del text i sota del títol d'Escaner, hi figura Debet VIII solidos.*

ça Rocha⁴⁸⁴

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam de ça Rocha et invenit omne bonum tam intus quam extra secundum facultates ecclesie, tam in vita capellani quam parrochianorum. Debet X solidos et XVI solidos anni preteriti. Aliud fuit sibi dimissum propter grandinem.

Sérvoles⁴⁸⁵

[co]

Anno⁴⁸⁶ quo supra VI° idus octobris, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam de Sérvoles et invenit ecclesiam minus bene paratam: Corpus Domini et sanctum crisma sine clave, fontes discohopertas, vestimenta⁴⁸⁷ inmundum, libros deligatos et altare inmundum. Super aliis, testes recepit, silicet, Berengarium de Burget et Guillelmum d·Espluga qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, dixerunt quod sit competenter. Interrogati de vita clericorum, dixerunt quod Bernardus Scriva, rector ipsius ecclesie, tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Item Raymundus d·Ortoneda, rector d·Ariyà, tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, dixerunt in omnibus bene esse.

Perabruna⁴⁸⁸

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Staphani de Perabruna et invenit ipsam minus bene paratam. Super aliis, recepit testes, silicet, Arnaldum de Clusa, cum non posset habere plures, qui, iuratus et interrogatus super servicio ecclesie, dixit quod bene fit. Interrogatus⁴⁸⁹ de vita capellani,⁴⁹⁰ dixit quod filius suus mutuatur ad usuram et credit [quod mu]tuatur de bonis ipsius capellani. Interrogati de vita parrochianorum, dixit omne bonum.

⁴⁸⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de ça Rocha, hi figura Debet X solidos.*

⁴⁸⁵ *Al marge esquerre, fora del cos del text i al costat esquere del títol de Sérvoles, hi figura + (una creu).*

⁴⁸⁶ *Sobre la línia de text, amb una lletra de cos més petit hi figura Solvit non pro toto mihi Guillelmo d·Avenchó XV solidos IIII^{or} et obolo iaccenses et II solidos barchinonenses.*

⁴⁸⁷ *Al text festimenta.*

⁴⁸⁸ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Perabruna, hi figura Debet XVIII solidos [...].*

⁴⁸⁹ *Segueix de vita parrochianorum cancel·lat.*

⁴⁹⁰ *Segueix responderunt cancel·lat.*

[**Sancta Arada**]

[Eadem die] et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Marie de Sancta Arada et [invenit ips]am minus bene paratam: Corpus Domini et sanctum crisma sine clave, fontes dischoper[as. Super aliis,] testibus receptis, invenit omne bonum.

Fol. 8v

ça Bastida⁴⁹¹

A[nn]o quo supra v^o idus octobris, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Staphani de la Bastida et invenit eam in omnibus male paratam cum sit locus pauperrimus. Super aliis, testes non potuit recipere cum non posset inquirere cum parrochiani vocati nollent venire. Et dictus visitator mandavit⁴⁹² rectori ipsius ecclesie ut hinc ad festum Omnium Sanctorum proximum satisfaciat vel faciat satisfaceri de procuratione anni presentis et preteriti alias extunc *et cetera*.

Sancta Columba⁴⁹³

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Columbe et invenit eam minus bene paratam. Super aliis, non potuit invenire parrochianos nec invenit ibi capellanum cum quibus posset inquirere. Et mandavit capellano de Buyre ut dicat predicto capellano ut hinc ad festum Omnium Sanctorum proximum satisfaciat de procurationibus anni presentis et duorum preteritorum alias extunc *et cetera*.

ça Rocha⁴⁹⁴

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam de ça Rocha de Belera et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, testibus receptis, invenit omne bonum. Et dictus visitator mandavit Ferrario Dordey, medio rectore ipsius ecclesie ut hinc ad festum Omnium Sanctorum satisfaciat de procurationibus anni presentis et preteriti alias extunc *et cetera*.

⁴⁹¹ *En la línia superior, ça Rocha cancel-lat. Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de ça Bastida, hi figura Debet XX solidos.*

⁴⁹² *Segueix Ferrario Dordey medio cancel-lat.*

⁴⁹³ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Sancta Columba, hi figura Debet XX solidos.*

⁴⁹⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de ça Rocha, hi figura Debet XXVI solidos.*

Alareny⁴⁹⁵

[co]

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancte Marie de⁴⁹⁶ Alareny et invenit eam competenter paratam secundum facultatem ecclesie et modum terre. Super aliis, testes recepit, videlicet, Guillelmum Maça, Raymundum de Guillelmo Raymundi et Bernardo de la Tor, dicte (ecclesie) parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, dixerunt quod bene fit excepto quod capellanus debet tenere unam lampadem quam non tenet. Interrogati de vita capellani, responderunt quod tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano dixerunt in omnibus [bene esse]. Et dictus visitator mandavit dicto rectori ut hinc ad fest[um Omnium Sanctorum] proximum satisfaciat de procuratione et conveniat de⁴⁹⁷ [... alias] extunc *et cetera*.

Fol. 9r

Habuit episcopus de expletis CC solidos.⁴⁹⁸

Avelanes⁴⁹⁹

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Marie deç Avelanes⁵⁰⁰ et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis, testibus receptis, invenit omne bonum tam in servicio ecclesie quam (in) vita parrochianorum et clericorum. Et dictus visitator mandavit Guillelmo de Ribera, rectori ecclesie predicte, ut hinc ad festum Omnium Sanctorum proximum satisfaciat de procurationibus anni presentis et preteriti II solidos III denarios alias extunc *et cetera*.

⁴⁹⁵ *A la línia superior, Buyre cancel-lat. Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol d'Alareny, hi figura Debet L solidos.*

⁴⁹⁶ *Segueix Buyre cancel-lat.*

⁴⁹⁷ *Segueix procuratio[ne] cancel-lat.*

⁴⁹⁸ *Escrit a la part superior del foli, al centre, amb lletra de cos més petit.*

⁴⁹⁹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol d'Avelanes, hi figura Debet XXXV solidos.*

⁵⁰⁰ *Al text de çà Velanes.*

Castellviyl⁵⁰¹**[co]**

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Saturnini deç Castellviyl,⁵⁰² et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis, recepit testes, silicet, Guillelmum Calbet et Bernardum de la Fexa, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod capellanus est vagabundus et non facit servicium assidue. Interrogati de vita capellani, responderunt quod capellanus tenet publice concubinam set modo ambo rixati sunt et est unus mensis elapsus quod dicta concubina⁵⁰³ non fuit cum dicto capellano. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene esse.

Buyre⁵⁰⁴

Eadem die et anno, predictus visitator volens accedere ad ecclesiam de Buyre, fuit sibi dictum quod non erat capellanus nec morabatur ibi. Et mandavit capellano de Castellviyl ut visitaret pro ipso dictam ecclesiam et quod mandaret sibi ut hinc ad festum Omnium Sanctorum satisfaciat de procuratione alias extunc *et cetera*.

[Caste]ll[no]vo

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Petri de Castell Nou et, testibus receptis, invenit omne bonum tam in servicio ecclesie et vita ca[pellani] ac etiam parrochianorum, excepto quod capellanus cantat excommunicatus bene sunt duo [anni elap]si. Et dictus visitator mandavit predicto capellano ut hinc ad festum [Omnium Sanc]torum proximum satisfaciat de procurationibus anni presentis et duorum annorum [preteritorum] alias extunc cum sit terminus sibi pro perhemptorio assignatus⁵⁰⁵ sibi in hiis [scriptis ... dictu]m capellanum excommunicationis sententia innodavit et dictam ecclesiam ecclesiastico (interdicto) subpo[suit ...].

⁵⁰¹ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Castellviyl, hi figura Debet XXIII solidos.*

⁵⁰² *Al text Castellyl.*

⁵⁰³ *Al text concubinam correxit per concubina.*

⁵⁰⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Buyre, hi figura Debet VIII solidos.*

⁵⁰⁵ *Al text assignavit correxit per assignatus.*

Estaviyl⁵⁰⁶

[co]

Anno quo supra III° idus octobris, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Locaye d·Estavyl et invenit ecclesiam competenter paratam excepto quod Corpus Domini et sanctum crisma non tenetur sub clave. Super aliis, testes recepit, silicet, Berengarium Maça, Raymundum Gibert et Bernardum de Palau, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod sit bene. Interrogati de vita capellani, responderunt quod tenet in domo quandam mulierem ex qua habet prolem et dicit missam cum filio suo de quo multum conqueruntur parrochiani cum non debant feri. Interrogati de vita parrochianorum, dixerunt omne bonum.

Antist⁵⁰⁷[co]⁵⁰⁸

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Staphani d·Antist et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis, testes recepit, silicet, Petrum d·Alerén, Salvatorem et Bernardum de la Badia, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio⁵⁰⁹ ecclesie, dixerunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, dixerunt quod nihil sciunt de vita sua cum sit novus in ipsa ecclesia, set dicitur quod tenet concubinam apud Galiners, ibi fuerit longo tempore. Interrogati de vita parrochianorum, dixerunt quod Petrus Roval tenet publice concubinam nomine Guillelmam de Grememet. In aliis dixerunt omne bonum. Et dictus visitator mandavit rectori d·Estavyl gerenti vices rectoris ipsius ecclesie ut sibi dicat quod hinc ad festum Omnium Sanctorum proximum solvat procuraciones anni presentis et preteriti et etiam solvat II solidos qui remanserunt ad solvendum de anno primo quo ad nos alias extunc *et cetera*.

⁵⁰⁶ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol d'Estaviyl, hi figura Debet XV solidos.*

⁵⁰⁷ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol d'Antist, hi figura Debet XXX solidos.*

⁵⁰⁸ *Al costat dret de la indicació de concubinitas, hi figura L solidos.*

⁵⁰⁹ *Al text serviunt corregit per servicio.*

Ovex⁵¹⁰

Eadem die et anno predictus visitator visitavit ecclesiam Sancte Marie d.[Ovex et] invenit ecclesiam minus bene paratam: Corpus Domini sine clave [...] perhibere testimonium. Et dictus visitator atendens malicia[m ...] omne⁵¹¹ subposuit ipsam ecclesiam ecclesiastico interdicto et [...]vit Guillelmo Palera, presbitero, gerenti vices dicti rectori [ut hinc ad festum Omnium] Sanctorum satisfaciat de procurationibus anni presentis et preteriti [...] III qui remanserunt ad solvendum alias extunc autoritate [...].

Fol. 10r

Astell⁵¹²

[co]⁵¹³

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Andree d.Astell et invenit ecclesiam satis bene paratam. Super aliis, testes recepit, silicet, Iachobum Oliver et Bernardum de Munt-ross,⁵¹⁴ dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, dixerunt in omnibus bene esse.

Castellastohon⁵¹⁵

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam de Castellastohon et, testibus receptis,⁵¹⁶ invenit omne bonum tam in servicio ecclesie, vita capellani quam parrochianorum omne bonum.

⁵¹⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol d'Ovex, hi figura* Debet XXXV solidos.

⁵¹¹ *Precedeix ome cancel·lat.*

⁵¹² *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol d'Astell, hi figura* Debet XXXV solidos.

⁵¹³ *Al costat esquerre de la indicació de concubinatus, hi figura* L solidos.

⁵¹⁴ *Al text* Munt Ross.

⁵¹⁵ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Castellastohon, hi figura* Debet XII solidos.

⁵¹⁶ *Al text* recepitis.

Pug de Capdela⁵¹⁷

[co]

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Iuliani de Podio Capdele et invenit ipsam bene paratam. Super aliis, testes recepit, silicet, Guillelmum Ermengou et Bernardum Astell, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, dixerunt quod bene fit secundum consuetudinem terre cum sit ecclesiam vicinale. Interrogati de vita clericorum, dixerunt quod Raymundus de Soldevila, nunc vicarius, tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, dixerunt in omnibus bene esse.

[Capdela]

[co]

Anno quo supra III° idus octobris, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit [ecclesiam] Sancti Vincencii de Capdela et invenit ipsam competenter paratam. Super aliis, [testes recepit], silicet, Berengarium de Buyre et Bernardum Baiuli, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati [et interrogati super] servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt [quod ...] Ramon, Raymundus Do, filius de n·Alegret et Iacobus de Saurí et Guillelmus Bernardi tenent [...] concubinas. Interrogati de vita parrochianorum, una cum vicario, respon[derunt in omnibus] bene esse excepto quod dicitur quod est⁵¹⁸ quedam matrimonium celebratum [...]atrem Iacobum de Pratis, predicatorem, quod est positum in III° et IIII° gradu [...] et Mariam, filiam d·Alegret, et Guillelmum Peger et filiam Raymundi [...].

Fol. 10v

Solvit XLV solidos in quadam vacca, sed non habui nisi XXX solidos.⁵¹⁹

⁵¹⁷ *Al marge esquerre, fora del cos del text i al costat esquere del títol de Puig de Capdela, hi figura + (una creu). Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Puig de Capdela, hi figura Debet XV solidos. Solvit XII solidos Andree.*

⁵¹⁸ *Segueix quoddam cancel·lat, quedam interlineat.*

⁵¹⁹ *Escrit a la part superior del foli, a prop del marge esquerre, amb lletra de cos més petit.*

Bahamol⁵²⁰

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti Martini de Bahamol et invenit ipsam in omnibus male paratam, excepto de libris. Non invenit ibi rectorem nec aliquem, immo invenit ipsam desertam ex toto, et capellanus quando scivit quod⁵²¹ dictus visitator veniebat abscondit se. Est homo male vite penitus et de hoc est fama publica per totam terram. Celebrat excommunicatus bene⁵²² sunt IIII^{or} anni elapsi et etiam⁵²³ excommunicatus per decimam non solutam per visitatorem domini Archiepiscopi per dominum Episcopum Urgellensem. Et dictus visitator recepit in solutione annorum⁵²⁴ preteritorum non tamen pro toto unam vacam pro XLV solidos.

Munt-ross⁵²⁵

Anno quo supra II idus octobris, dictus frater Iohannes visitavit ecclesiam (Sancte Marie de Munt-ross et invenit ecclesiam) competenter paratam. Super aliis, testes recepit, silicet, Guillelmum Barbay et Bernardum de Molines, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod Bernardus Saurí,⁵²⁶ presbiter, tenet publice concubinam maritatam ex qua habet prolem. Item Petrus Andree, presbiter, tenet publice concubinam. Item dixerunt (quod) En[ricus] Daviu et Petrus de Palacio, presbiteri, ludunt publice ad taxillos. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt quod Ferrarius de Mal[...] tenet publice concubinam. In aliis dixerunt omne bonum. Et d[ictus visitator mandavit] ipsi rectori ut hinc ad festum Sancti Martini proximum satisf[aciatur de procurationibus anni] presentis et preteriti et tercii quo ad nos venerabili Galcerando ça Co[sta ...] alias extunc *et cetera*.

⁵²⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Bahamol, hi figura Debet LV solidos.*

⁵²¹ *Segueix rector dictus cancel·lat.*

⁵²² *Segueix f cancel·lat.*

⁵²³ *etiam interlineat.*

⁵²⁴ *Al text anno.*

⁵²⁵ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Munt-ross, hi figura Debet XLVI solidos. Solvit XX solidos Andree. Debet III solidos.*

⁵²⁶ *Segueix et P[etrus] cancel·lat.*

Gremanet⁵²⁷

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti Saturnini de Gremanet et invenit ipsam bene paratam. Super aliis, recepit in testem capellanum de Baranuyl qui, iurati et interrogati super omnibus articulis, dixit omne bonum excepto quod capellanus consuevit tenere concubinam set modo rixati sunt⁵²⁸ ambo et non moratur cum dicto capellano a festo Pentecostes citra.

Baranuyl⁵²⁹

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Iohannis de Baranuyl et, testibus receptis, tam in servicio ecclesie, vita capellani quam parrochianorum (invenit) omne bonum.

Dechanatus de Montanartó

Erboló

[co]

Anno quo supra idus octobris, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancte Marie d'Erboló et invenit ecclesiam satis bene paratam. Super aliis, non⁵³⁰ recepit testes cum non essent, set recepit in testem capellanum ipsius ecclesie et Petrum Alacer, presbiterum, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, dixerunt quod debent esse III presbiteri et modo non sunt nisi duo, cum sit annus sterelis. Interrogati de vita capellani, dixerunt quod rector tenet publice concubinam apud Gerram ex qua habet prolem de novo.⁵³¹ Interrogati de vita parrochianorum, dixerunt omne bonum. Et dictus visitator mandavit

⁵²⁷ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Gremanet, hi figura Debet XV solidos. Solvit XIII solidos Andree.*

⁵²⁸ *Segueix abo cancel-lat.*

⁵²⁹ *A la línia superior, Barany cancel-lat. Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Baranuyl, hi figura Debet XII solidos.*

⁵³⁰ *non interlineat.*

⁵³¹ *ex ... novo interlineat.*

dicto rectori ut hinc ad diem dominicam proximam satisfaciatur de procuracione et conveniat cum ipso de⁵³² suo publico concubinato, alias extunc *et cetera*.

Estach

[co]

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Marcialis d'Estach et invenit ipsam competenter paratam. Super aliis, recepit testes, silicet, Berengarium Çaldua, Petrum de Maça, dicte (ecclesie) parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit per Arnaldum de Molines [...] rectorem et Bernardum de Era fit male cum magis intendunt scolaribus negociis quam servicio [ecclesie]. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector et Bernardus de Era quilibet tenet⁵³³ publice [concubinam] ex quibus habent prolem et mutuam ad usuras ut dicitur et capellanus maritat [...]avit plures filios quibus dedit cuilibet mille solidos vel DCCC ad minus de bonis [...]. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene esse.⁵³⁴ Item dixere quod capellanus de Pug Rog tenet publice concubinam ex qua habet prolem.

Fol. 11v

Muntcuyl

Eadem die et anno,⁵³⁵ predictus visitator visitavit ecclesiam Sancte Marie de Muntcuyl et invenit ipsam bene paratam. Super aliis, testes recepit Berengarium Çaldua et Raymundum de Tornafort, vicarium ipsius ecclesie, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit per dictum vicarium cum rector non moratur ibi propter adulterium quod comisit cum Maria, uxore Bernardi de Tornafort, consanguinis ipsius, videlicet, erat cum dicto⁵³⁶ Bernardo in secundo gradu et duxit ipsam secum de quo multum mali provenit et speratur venire in ipsa parrochia et etiam omicidia et etiam vir ipsius mulieris tenet publice concubinam. Morabatur dictus capellanus qui vocatur Guillelmus Mora

⁵³² *Segueix p cancel-lat.*

⁵³³ *Al text tenent corregit per tenet.*

⁵³⁴ *Segueix Interrogati de vita cancel-lat.*

⁵³⁵ *A damunt del cos del text hi ha dibuixada una manícula seguida d'una anotació emmarcada dins d'un requadre que no hem pogut interpretar.*

⁵³⁶ *Segueix viro cancel-lat.*

apud⁵³⁷ Belveher⁵³⁸ iuxta Guissonam. Interrogati de vita vicarii, responderunt quod bene vivit. Interrogati de vita parrochianorum, dixerunt omne bonum.

Envey

[co]

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancte Marie d·Envey et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, testes recepit, videlicet, Petrum de Muntardit, Benedictum Scriptorem et Raymundum Mir, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, dixerunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod Guillelmus d·en Berro ludit publice ad taxillos. Dixerunt etiam quod rector tenet publice concubinam ex qua habet prolem et dicit missam cum filio suo. Item Arnaldus de la Font, presbiter, tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt una cum capellano in omnibus bene esse excepto quod sunt aliqui⁵³⁹ adulteri. Dixerunt etiam predicti testes quod rector de Muntardit tenet publice concubinam apud Sort ex qua habet prolem. Item rector de⁵⁴⁰ Lartvén tenet concubinam publice ex qua habet prolem et modo iacebat in lecto cum esset abortiva. Item Raymundus de Muntardit, presbiter, et rector Sancti Iohannis tenet publice concubinam.

Muntardit

[co]

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Cicilie de Muntardit et non invenit ibi capellanum. Et mandavit capellano⁵⁴¹ d·Envey u[t citet] capellanum ipsius ecclesie ut infra VIII dies satisfaciatur de procuratione [...] nihilominus conveniat de suo publico concubinatu in ipsum invenit [...] alias] extunc *et cetera*.

⁵³⁷ *Segueix Behe cancel-lat.*

⁵³⁸ *Bellveí, municipi de Torrefeta i Florejacs.*

⁵³⁹ *Segueix aduler cancel-lat.*

⁵⁴⁰ *Segueix Larvet cancel-lat.*

⁵⁴¹ *Al text capellanum corregit per capellano.*

Lartvén

[co]

Eadem die et anno,⁵⁴² predictus visitator visitavit ecclesiam Sancte Columbe de Lartvén et invenit ecclesiam minus bene paratam, set testibus receptis, invenit quod capellanus tenet publice concubinam et modo iacebat in lecto et aburtiverat. Item Raymundus de Muntardit tenet publice concubinam et est presbiter. Et dictus visitator mandavit capellano d·Envey ut supra mandavat de capellano de Muntardit alias extunc *et cetera*.

Pugalt

[co]

Anno⁵⁴³ quo supra XVII kalendas novembris, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti Petri de Pugalt et non invenit capellanum nec parrochianum cum quibus posset inquirere. Et dictus visitator mandavit capellano de Olp ut citet ipsum capellanum ut infra VIII° dies continue numerandos satisfaciat de procuratione dicto visitatori alias extunc *et cetera*.

Olp

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancte Marie d·Olp et invenit ipsam in omnibus paratam bene. Super aliis, testibus receptis, invenit omne bonum tam in servicio ecclesie, vita clericorum quam parrochianorum, excepto quod invenit quod Guillelmus Esquerré, uxoratus, tenet publice concubinam nomine Asturgam. Item Periconus Sibilla, uxoratus, tenet publice concubinam (nomine) Mariam Guarreram. Et dictus visitator mandavit dicto capellano ut infra VIII° dies continue numerandos satisfaciat de procuratione debita ratione visitationis in dicta ecclesia impense, alias extunc *et cetera*.

[Altron]

[co]

[Eadem di]e et anno, predictus visitator, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti [Saturnini de A]ltron et invenit ipsam minus bene paratam quantum ad ornamenta ecclesie [...]^{bi} capellanum cum propter minas domini terre non audet ibi morari. Super [aliis, testes

⁵⁴² anno *interlineat*.

⁵⁴³ *Precedeix* Eadem die et anno pre[dictus] *cancel-lat*.

recep]it, silicet, Guillelmum Perdiger et Petrum Barduy, dicte ecclesie parrochianos, qui, [iurati et interrogati su]per servicio ecclesie, responderunt quod minus bene fit cum capellanus non [... co]missit adulterium et Guillelmus de Belera, propter dictum adulterium predictum [...] bona ipsius capellani et ac de causa dimisit ipsam ecclesiam. Interrogati de [vita clericorum respon]derunt quod tenet, ut dicitur supra, concubinam maritatam et est penitus [...]ns vocatur ipsa concubina Sancia. Interrogati de vita parrochianorum, (responderunt) (*Fol. 12v*) in omnibus (bene) esse.

Sorra

[co]

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Staphani de Sorra et invenit ipsam competenter paratam. Super aliis, testes recepit, silicet, Petrum Ferrarii et Bernardum Staphani, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod fit competenter. Interrogati de vita capellani, responderunt quod celebrat missam cum filio suo solus et facit divinationes et respicit in spatlis et facit insperimenta. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt quod Iacobum Sala tenet publice concubinam maritatam nomine Bartholomeam. In aliis dixerunt omne bonum. Et dictus visitator mandavit⁵⁴⁴ capellano de Laçuyt ut citet capellanum ipsius ecclesie ut infra VIII° dies satisfaciat de procuracione debita ratione visitationis in dicta ecclesia impense alias extunc *et cetera*.

Saurí

[co]

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Victoris de Saurí et invenit ecclesiam bene paratam secundum constitutionem ipsius ecclesie. Super aliis, testibus receptis,⁵⁴⁵ super servicio ecclesie responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, (responderunt) quod Bernardus Deveta, vicarius, tenet publice concubinam. Item Vitalis de Menori, porcionarius ipsius ecclesie, tenet similiter concubinam et est rixosus. Iterrogati de vita parrochianorum, una cum vicario responderunt (quod) Benetus Derboni, uxoratus, tenet publice concubinam nomine Ioveretam, maritatam. Item Martinus Alacer, uxoratus,

⁵⁴⁴ *Segueix mandavit sense cancel·lar.*

⁵⁴⁵ *Al text recitis.*

tenet publice concubinam nomine Guillelmmam Iordanam, maritatam. In aliis dixerunt omne bonum. Et dictus visitator mandavit⁵⁴⁶

Leçuy [co]

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Petri de Laçuy et invenit ecclesiam bene paratam. Super aliis, non potuit inquirere cum parr[occhiani] noluerunt facere testem, set recepit in testes Guillelmum Blanch [et ...] de Malavela,⁵⁴⁷ presbiteros, qui, iurati et interrogati in⁵⁴⁸ servicio ecclesie [...]. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod Vitalis Ferrarii, Bernardus de Po[... et ...] Blanch, presbiteri, tenent publice concubinas. Interrogati de vi[ta parrochianorum, dixerunt] omne bonum.

Fol. 13r

Surp [co]

Anno⁵⁴⁹ quo supra XVI kalendas novembris, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Aciscli de Surp et invenit ipsam competenter paratam. Super aliis, testibus receptis, super servicio ecclesie interrogati, dixerunt omne bonum. Interrogati de vita capellani, responderunt quod tenet publice concubinam⁵⁵⁰ ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene esse. Et dictus visitator mandavit dicto capellano ut infra VIII° dies continue numerandos satisficiat de⁵⁵¹ procuracione et conveniat de suo publico concubinato quem terminum *et cetera* alias extunc *et cetera*.

Carega [co]

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Martini de Carega et invenit ipsam bene paratam. Super aliis, testibus receptis, invenit omne bonum super servicio ecclesie. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector tenet quandam mulierem quam

⁵⁴⁶ *El text no continua.*

⁵⁴⁷ *Al text Mala Vela.*

⁵⁴⁸ *in interlineat.*

⁵⁴⁹ *Precedeix Eadem die cancel-lat.*

⁵⁵⁰ *concubina interlineat.*

⁵⁵¹ *Segueix procur cancel-lat.*

habuit in concubinam set credunt quod modo non habet rem cum ipsa cum sint⁵⁵² senes. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse. Et dictus visitator mandavit capellano⁵⁵³ predicto ut infra VIII° dies continue numerandos satisfaciat de procuratione debita ratione visitationis in dicta ecclesia impense quem terminum *et cetera* alias extunc *et cetera*.

Oveç⁵⁵⁴

[co]

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti Vincencii d'Oveç et invenit ipsam minus bene paratam. Super aliis, testes recepit, Petrum⁵⁵⁵ Lena et Bernardum de Area, presbiteros nunc deservientos in dicta ecclesia, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod fit minus bene cum debeant esse IIII^{or} presbiteri et modo non sunt nisi III. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector sive abbas tenet publice concubinam et non est promotus ad aliquem sacrum ordinem infra tempus a iure statum immo tenet ipsam ecclesiam de facto ocupatam pretera interfuit morti Barthalomei Perdiger in villa de Rialp et dedit ipse abbas dicto Bartholomeo et infra III dies dictus⁵⁵⁶ Bartholomeus fuit mortuus [de alio] homo male vite. Dixerunt etiam quod dictus rector habuit beneficium per simoniam [... ex]torsionem ac terrorem aliquorum amicorum suorum. Dixerunt etiam quod est excommunicatus et [...]rari in ecclesia interdicta per visitatores domini Archiepiscopi Terrachone. Dixerunt etiam [quod]ri presbiter qui modo moratur tenet publice concubinam maritatum et est exco[municatus ...] dictum visitatorem bene sunt duo anni elapsi et sicut excommunicatus ingerit [...]it prius. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene esse. Et [dictus visitator] mandavit dicto Bernardo de Era, vicario ipsius ecclesie, ut dicat rectori qui [...] satisfaciat de procuratione anni presentis et preteriti infra VIII° dies [... secun]dum pro tribus edictis et perhemptorio assignavit cum sit periculum in [mora ...] monitionem permissa in hiis scriptis

⁵⁵² *Segueix senex cancel-lat.*

⁵⁵³ *Segueix responderunt cancel-lat.*

⁵⁵⁴ *El titol d'Oveç està emmarcat per uns dibuixos que no hem pogut interpretar, que recorden una manicula.*

⁵⁵⁵ *Segueix de cancel-lat.*

⁵⁵⁶ *Segueix abbas cancel-lat.*

dictum rectorem excomunionis sententia (*Fol. 13v*) innodavit et⁵⁵⁷ dictam ecclesiam subposuit ecclesiastico interdicto.

Rialp

Anno quo supra XV° kalendas novembris, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancte Marie de Rialp et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis, testes recepit, Arnaldum Perdina et Petrum d'Olp, dicte (ecclesie) parrocchianos, qui, iurati et interrogati super servicio (ecclesie), dixerunt quod fit minus bene, cum debent esse duo presbiteri et modo non est nisi unus. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod bene vivunt. Interrogati de vita parrocchianorum, dixerunt in omnibus bene esse.

Muri

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam de Muri et invenit ipsam competenter paratam. Super aliis, testibus receptis, invenit omne bonum tam in servicio ecclesie, vita capellani quam vita parrocchianorum. Et dictus visitator mandavit capellano ipsius ecclesie ut infra VIII° dies continue numerandos satisfaciat de procuracione alias extunc *et cetera*.

Aléss

[co]

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Martini d'Aléss et invenit ipsam minus bene paratam. Super aliis, testibus receptis, invenit quod capellanus tenet publice concubinam.

Fol. 14r

Vilamur⁵⁵⁸

[co]

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancte Marie de Vilamur et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis, testes recepit, silicet, Raymundum Tixedor et

⁵⁵⁷ *Segeuix dictum cancel-lat.*

⁵⁵⁸ *Al marge esquerre, fora del cos del text i al costat esquere del titol de Vilamur, hi figura + (una creu). Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Vilamur, hi figura Solvit XL solidos nobis. Aliud debet. Debet X solidos solituros in festo Natalis Domini. Dedit fideiussorem Petrum de Fraxino et iuravit.*

Arnaldum Ferrarii, dicte (ecclesie) parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod Amatus, rector de Siarp, tenet publice concubinam. Interrogati de vita parrochianorum, dixerunt omne bonum. Postmodum invenit quod capellanus de Surigera tenet publice concubinam. Et dictus visitator mandavit dicto priori ut infra VIII° dies satisfaciatur de procuracione alias extunc *et cetera*. Item Bernardus Moltó, presbiter, tenet⁵⁵⁹ publice concubinam.

Siarp⁵⁶⁰ [co]

Anno quo supra XIII° kalendas novembris, dictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Saturnini de Siarp et invenit ipsam competenter paratam. Super aliis, testibus receptis, invenit omne bonum excepto quod capellanus tenet publice concubinam.

Surigera [co]

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancte Eulalie de Surigera et invenit ipsam in omnibus male paratam. Super aliis, testes recepit, silicet, Petrum de Bosil et Arnaldum de Solquet, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod fit minus bene cum capellanus non stet ibi nec⁵⁶¹ celebrat ibi nisi bis in epdomeda et capellanus facit continuam residenciam apud Vilamur. Interrogati de vita capellani, responderunt quod tenet publice concubinam apud Vilamur. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt in omnibus bene.

[Ru]bió

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti Sal[vator]is et invenit ipsam male paratam in omnibus. Super aliis, testibus recepits, invenit omne [bonum ta]m in servicio ecclesie, vita vicarii quam vita parrochianorum. Et

⁵⁵⁹ *Al text teneret.*

⁵⁶⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Siarp, hi figura Solvit nobis en Canturri pro ipso XV solidos pro anno isto. Debet de anno preterito.*

⁵⁶¹ *Segueix facit cancel·lat.*

dictus visitator mandavit [vicario] ipsius ecclesie ut infra VIII° dies satisfaciatur de procuratione alias extunc *et cetera*.

[Malvehí]⁵⁶²

[co]

[Eadem die et] anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Vincencii de Malvehí et invenit [ipsam male] paratam, videlicet, sine fontibus, Corpus Domini et sanctum crisma sine clave. Super aliis [non potuit] inquirere cum capellanus, sentiens venire dictum visitatorem, abscondit se [...]^s invenit antedictus visitator quod capellanus tenet publice concubinam ex qua [habet prolem ...] baiulam domini temporale et facit male servicium ipsius ecclesie [... tam] circa temporalia quam spiritualia. Et dictus visitator mandavit capellanis (*Fol. 14v*) de Masons et de Fraxino ut ex parte sua citent antedictum capellanum ut infra VIII dies compareat coram ipso satisfactorius de procuratione et de suo publico concubinato alias extunc *et cetera* et dimisit ipsis literam.

Masons

[co]

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancti Christoffori de Masons et invenit ipsam ecclesiam minus bene paratam. Super aliis, testibus receptis pluribus parrochianis, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod capellanus non moratur ibi immo facit continuam residenciam apud Castelàç et non celebrat nisi diebus dominicis in ipsa ecclesia, de quo multu⁵⁶³ conqueruntur predicti parrochiani, et supplicaverunt dicto visitatori quod capellanus moretur in dicta ecclesia. Interrogati de vita capellani, responderunt quod tenet apud Castelàç publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse. Et dictus visitator mandavit dicto capellano ut hinc ad festum Omnium Sanctorum proximum faciat in dicta ecclesia continuam residenciam et die martis proxima compareat coram ipso apud Sort compositurus cum ipso de procuratione et de suo publico concubinato quem terminum *et cetera* alias extunc *et cetera*.

⁵⁶² *Restitueixo en base als altres exemples de visita aquelles parts que han desaparegut.*

⁵⁶³ *Segueix conquerent cancel·lat.*

Frexe⁵⁶⁴

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Saturnini de Fraxino et invenit ipsam competenter paratam. Super aliis, testibus receptis, invenit omne bonum tam in servicio ecclesie, vita vicarii, cum capellanus non moratur ibi, quam vita parrochianorum. Et dictus visitator mandavit dicto capellano ut infra VIII° dies satisfaciat de procuratione alias extunc *et cetera*.

Tornafort⁵⁶⁵

Anno quo supra XIII° kalendas novembris, dictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Marie de Tornafort et invenit ipsam competenter paratam. Super aliis, recepit testes, silicet, Raymundum de Campo et Salvatorem Guitart, dicte ecclesie parrochianos, qui, super servicio ecclesie, iurati et interrogati, dixerunt omne bonum. Interrogati de vita capellani, dixe[runt omne bonum. Interrogati] de vita parrochianorum dixerunt omne bonum. Et dictus visitator [mandavit dicto ca]pellano ut supra satisfaciat de procuratione alias⁵⁶⁶ extunc *et cetera*.

Malmercat⁵⁶⁷

Eadem⁵⁶⁸ die et anno, predictus visitator visitavit eccle[siam Sancti Andree de Mal]mercat et invenit ipsam minus bene paratam. Super aliis, [testes recepit, silicet ...] d. Areyel et Arnaldum Alamay, dicte ecclesie parrochianos, [qui, iurati et interrogati super servicio] ecclesie, responderunt quod fit competenter. Interrogati de vita [capellani, responderunt quod] (**Fol. 15r**) tenet publice concubinam ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse. Et dictus visitator mandavit capellano antedicto ut infra VIII° dies satisfaciat de procuratione et de suo publico concubinato alias extunc *et cetera*.

⁵⁶⁴ *Al marge esquerre, fora del cos del text i al costat esquere del titol de Frexe, hi figura + (una creu). Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Frexe, hi figura Solvit XX solidos nobis.*

⁵⁶⁵ *Restitueixo en base als altres exemples de visita aquelles parts que han desaparegut.*

⁵⁶⁶ *Segueix et cetera cancel-lat.*

⁵⁶⁷ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del titol de Malmercat, hi figura Solvit nobis XXXV solidos et Petrus de Fraxino debet V solidos. Alii fuerunt dimissi.*

⁵⁶⁸ *Restitueixo en base als altres exemples de visita aquelles parts que han desaparegut.*

Çaverneda

[co]

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Iusti de Çaverneda⁵⁶⁹ et invenit ipsam minus bene paratam. Super aliis, testibus receptis, interrogati super servicio ecclesie, invenit quod vicarius, qui vocatur Bartholomeus de na Sala, est aliquando vagabundus. Interrogati de vita rectoris et vicarii, responderunt quod rector tenet publice concubinam set modo non est in dicto loco immo arendavit dictam ecclesiam. Item dictus⁵⁷⁰ vicarius tenet publice concubinam maritatam, et propter [adu]lterium ipsius vicarii hospicium dicte concubine est destructum, ex qua habet prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum vicario responderunt in omnibus bene esse. Et dictus visitator mandavit dicto vicario ut supra alias extunc *et cetera*.

Sort

[co]

Anno quo supra XII° kalendas novembris, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Felicis de Sort et invenit ipsam competenter paratam. Super aliis, testes recepit, silicet, Raymundum de Torena, Dominicum Baró et Bernardum Ferrarii, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod fit bene. Interrogati de vita clericorum, (responderunt) quod rector et Raymundus Riba tenent publice concubinas. Item Raymundus⁵⁷¹ Sag, rector de Muntardit, tenet ibi publice concubinam. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt quod Iacobus de Cavanés, uxoratus, tenet publice concubinam nomine Casteletam.

Vilamflor⁵⁷²

Eadem die (et anno), dictus frater Iohannes volens accedere ad ecclesiam de Vilamflor et propter frigus [non po]tuit ad ipsam accedere et comisit visitationem ipsius ecclesie venerabili capellano de Sort [...] ad [e]ius mandatum visitavit et invenit⁵⁷³ ipsam ut dixit dictus

⁵⁶⁹ *Al text ça Verneda.*

⁵⁷⁰ *Segueix vicaris cancel·lat.*

⁵⁷¹ *Segueix de cancel·lat.*

⁵⁷² *Restitueixo en base als altres exemples de visita aquelles parts que han desaparegut.*

⁵⁷³ *Segueix in cancel·lat.*

capellanus male in [omnibus par]atam et, receptis testibus, invenit quod capellanus tenet publice concubinam. In aliis [...] invenit quantum ad parrochianos.⁵⁷⁴

[Vilanega]⁵⁷⁵

[Anno quo supra] XI kalendas novembris, dictus frater Iohannis, autoritate qua fungitur, visitavit [monasterium Sancti Petri de]⁵⁷⁶ Vilanega et, testibus receptis tam in servicio ecclesie, vita prioris et aliorum [...]orum invenit omne bonum excepto quod Raymundus de la Pera, porcionarius, [tenet pub]lice concubinam maritatam apud Scaló. Et dictus visitator mandavit priori ipsius (*Fol. 15v*) loci quod mandet ex parte visitatoris ut dictus Raymundus cum effectu dimitat antedictam concubinam, alias non respondant sibi de porcione⁵⁷⁷ quam recipit in antedicto monasterio et nihilominus hinc ad kalendas novembris satisfaciat de procuratione alias extunc *et cetera*.

Muntanartó⁵⁷⁸

Anno quo supra X^o kalendas novembris, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Staphani de Muntanartó et invenit ipsam competenter paratam. Super aliis, testibus receptis, invenit quod servicium ecclesie fit minus bene. Interrogati de vita capellani, responderunt quod tenet publice concubinam. Interrogati de vita parrochianorum,⁵⁷⁹ responderunt omne bonum. Et dictus visitator mandavit predicto rectori ut satisfaciat de procuratione sicut capellanus de Sort sibi mandabit alias extunc *et cetera*.

Riumadriu⁵⁸⁰

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Martini de Riumadriu et invenit ecclesiam satis bene paratam. Super aliis, testes recepit, silicet, Guillelmum Cristina et Petrum d·Uliana, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie,

⁵⁷⁴ *Al text perarocchianos.*

⁵⁷⁵ *Restitueixo en base als altres exemples de visita aquelles parts que han desaparegut.*

⁵⁷⁶ *Hem restituït aquesta part com monasterium Sancti Petri de Vilanega en base a la visita al mateix indret duta a terme l'any anterior. Vegeu p. 107.*

⁵⁷⁷ *Segueix quod cancel-lat.*

⁵⁷⁸ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Muntanartó, hi figura Solvit nobis XXII solidos.*

⁵⁷⁹ *Segueix omne cancel-lat.*

⁵⁸⁰ *Al marge esquerre, fora del cos del text i sota del títol de Riumadriu, hi figura Solvit nobis XXV solidos.*

responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod rector tenet publice concubinam in domo set credunt quod non⁵⁸¹ habet rem cum ipsa. Interrogati de vita parrocchianorum, dixerunt omne bonum. Et dictus visitator mandavit capellano ut supra alias extunc *et cetera*.

Biuse

Eadem die et anno, predictus visitator volens accedere ad ecclesiam de Biuse et fuit sibi dictum quod capellanus non morabatur in dicta ecclesia cum exivisset propter gueram nec etiam populi stat ibi set capellanus stat in monasterio Sancte Cilie et moraturus conducticius cum domina abatissa et ita non potuit implere in ipsa ecclesia officium visitationis.

Serret

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam de Serret et non invenit ibi capellanum nec aliquem parrocchianum, set invenit quod capellanus non habet curam animarum nec episcopus cotulit ipsam ecclesiam nec habet potestatem absolvendi nec ligandi immo dictus capellanus celebrat in dicta ecclesia interdicta et non tenet sentenciam [...] nec etiam visitatoris domini Archiepiscopi Terrachoni. Et dictus visitat[or ...] Castel Arnau, scolari, ac fratri rectoris ipsius ecclesie [...] ipso rectori ut solvat quod debet de anno preterito al[ias extunc *et cetera*].

Capellanus de Sort solvit mihi in Sede VIII libras [...] X libras [si] et V libras. Item solvit in barchinonenses – XCV libras [...] pro capellanis decanatus de Montenartó. Item Guillelmus de Aven[chó ...]. Item dictus capellanus solvit in Sede nobis – XX libras. Item Iacobus et Barth[olomeus ...].

Item dedit Guillelmus⁵⁸² de Avenchó – XL solidos.

⁵⁸¹ *Segueix habent cancel-lat.*

⁵⁸² *Al text Guillelmo.*

Decanatus de Cardós⁵⁸³**Burch**

[co]

Anno quo supra IX° kalendas novembris, dictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Christoffori de⁵⁸⁴ Burch et invenit ecclesiam satis bene paratam. Super aliis, testes recepit, Petrum de Clos, Guillelmum de Tornafort et Petrum de Barrer, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod male fit cum debent esse duo presbiteri et duo epdomedarii et modo non moratur nisi unus. Et Petrus de na Catalana, in partem rector ipsius ecclesie, non facit continuam residenciam nec tenet aliquem servitorem immo facit deserviri pro Petrum del Cudel, in parte rectorem antedictum⁵⁸⁵ de quo multum conqueruntur parrochiani. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod predictus Petrus del Cudel tenet publice concubinam suam parrochianam. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt in omnibus bene esse. Et dictus visitator mandavit dicto capellano ut infra VIII dies satisfaciatur de procuratione debita ratione visitationis in dicta ecclesia impense quem terminum eiusdem pro primo, secundo, tercio et perhemptorio assignavit alias extunc monitione permissa in hiis scriptis dictam ecclesiam subposuit ecclesiastico interdicto et dictos rectores excomunionis sententia innodavit et etiam mandavit sub dicta⁵⁸⁶ pena ut infra dictum tempus dictus Petrus dimitat dictam concubinam et conveniat nichilominus cum⁵⁸⁷ eidem ut solvat dicto visitatori X aureos pro pena imposita publicis concubinariis clericis et alias extunc *et cetera*.

Farrera

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes visitavit ecclesiam Sancte Eulalie de Farrera et invenit ipsam competenter paratam. Super aliis, testibus receptis, invenit omne bonum tam in servicio ecclesie, vita clericorum quam vita parrochianorum, hoc excepto quod Bernardus de

⁵⁸³ *Enmarcat i amb uns dibuixos que recorden cards.*

⁵⁸⁴ *Segueix Burg cancel-lat.*

⁵⁸⁵ *Al text antedictem.*

⁵⁸⁶ *Segueix [...] cancel-lat.*

⁵⁸⁷ *cum intelineat.*

Mayolins iuravit super Sancta Dey III^{or} Evangelia satisfacere in victum et vestitum competenter Iohanni Colomer et non fecit.⁵⁸⁸ Et dictus visitator mandavit capellano ipsius ecclesie ut satisfaciat de procuratione infra predictum tempus sic mandavit capellano de Burch quem terminum *et cetera* alias extunc *et cetera*.

Sancta Maria de la Serra

[co]

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancte Marie de la Serra et non invenit capellanum cum, dimissa ipsa ecclesia, arendavit ecclesiam de Tírvia et moratur ibi set, facta inquisitionem in ecclesiam de Ferrera, invenit quod male fit servicium in ipsa ecclesia et quod capellanus [tenet] publice concubinam.

[...] ⁵⁸⁹

[co]

[Anno quo supra] VIII° kalendas novembris, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Staphani de [.... et] invenit ipsam competenter paratam, set non invenit ibi capellanum nec parrochianum [... in]quirere set dixit scolaris quod capellanus tenet extra domum suam concubinam. Postmodum [...] capellanum ipsius ecclesie in villa Tírvie et mandavit sibi quod infra VIII° dies [...] de procuratione debita ratione visitationis in eius ecclesia impense quem terminum [...]avit cum sit periculum in mora alias extunc in hiis scriptis dictum capellanum [...] eius ecclesiam subposuit ecclesiastico interdicto.

Fol. 17v

Tírvia

Eadem die et anno, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti Felicis de Tírvia et invenit ipsam competenter paratam. Super aliis, testes recepit, silicet, Petrum de Mayolins, Bartholomeum Formenti, Bartholomeum Domènech et Guillelmum de Soldevila, dicte (ecclesie) parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit excepto quod rector Sancte Marie de la Serra stat ibi pro

⁵⁸⁸ *Al text facit.*

⁵⁸⁹ *Es tracta de l'església de Sant Esteve de Montesclado, però ignorem la forma en què s'invocava aquesta parròquia en el text, conseqüència de què ha desaparegut una part del suport.*

capellano. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod en Selvay, vicarius ac rector de la Serra, tenet publice concubinam. Interrogati de vita parrochianorum, una cum vicario responderunt in omnibus bene esse. Et dictus visitator mandavit vicario ipsius ecclesie ut infra VIII° dies continue numerandos satisfaciat de procuratione alias extunc autoritate qua fungitur subposuit dictam ecclesiam ecclesiastico interdicto.

Arós

[co]

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Staphani d·Arahós et invenit ipsam⁵⁹⁰ satis bene paratam. Super aliis, testes recepit, videlicet, Biuse Amorosa et Petrum Diset, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod Petrus Donat, rector ipsius ecclesie, tenet quandam mulierem quam habuit in concubina⁵⁹¹ set credunt quod modo non habet rem cum ipsa cum sint senes et cuasi in decrepita etate. Interrogati de vita parrochianorum, una cum vicario responderunt in omnibus bene esse. Et dictus visitator mandavit ut supra rectori ipsius ecclesie quem terminum *et cetera* alias extunc in hiis scriptis autoritate qua fungitur subposuit dictam ecclesiam ecclesiastico interdicto et eius persona excommunicationis sententia innodavit.

Aynet⁵⁹²

[co]

Eadem⁵⁹³ die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Iuliani d·Aynet et invenit ipsam ecclesiam competenter paratam. Super aliis, testes recepit videlicet, Arnaldum [... et ...] Semilia, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio e[cclesie, dixerunt quod bene] fit. Interrogati de vita⁵⁹⁴ capellani, responderunt quod tenet publice [concubinam ex qua habet] prolem. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellano responderunt [in omnibus bene esse]. Et dictus visitator manda(vit) dicto capellano ut infra VIII° di[es ... di]mitat suam publicam concubinam et nichilominus solvat pro p[...] ac satisfaciat de⁵⁹⁵

⁵⁹⁰ *Segueix bene sense cancel·lar.*

⁵⁹¹ *Al text concubinam.*

⁵⁹² *A la línia superior d·Aynet cancel·lar.*

⁵⁹³ *Restitueixo en base als altres exemples de visita aquelles parts que han desaparegut.*

⁵⁹⁴ *Segueix parrocc[hianorum] cancel·lar.*

⁵⁹⁵ *de interlineat.*

procuracione debita ratione visitationis in eius [...] ipsum excomunionis sententia innodavit et dictam ecclesiam suam ecc[lesiastico interdico].

Fol. 18r

Elins⁵⁹⁶

[co]

Anno quo supra VII° kalendas novembris, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti Vincencii d·Alins et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis testes recepit, silicet, Raymundum de Narius et Arnaldum Guçida, dicte (ecclesie) parrochianos qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod fit competenter quamvis rectores sunt inscientes et iuvenes in officio. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod Bernardus Bons quandoque tenet concubinam, quandoque non. Quando sentiit quod dominus epicosupus debet visitare vel aliqui visitatores, dimitit ipsam et postea recepit ipsam in domo. Interrogati de vita parrochianorum, una cum capellanis responderunt in omnibus bene esse. Et dictus visitator mandavit rectoribus ipsius ecclesie ut infra VIII° dies continue numerandos, satisfaciat de procuracione debita ratione visitationis in eorum ecclesiis impense quem terminum *et cetera* alias extunc dictus visitator autoritate qua fungitur subposuit dictam ecclesiam ecclesiastico interdico et ipsos capellanos excomunionis sententia innodavit.

Anorís

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Saturnini d·Anorís et invenit ecclesiam competenter paratam. Super aliis testes recepit,⁵⁹⁷ silicet, Iacobum de Bernardo et Bartholomeum de Vives de Lavaneres, dicte ecclesie parrochianos qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellani, responderunt quod bene vivit. Interrogati de vita parrochianorum, responderunt una cum capellano omne bonum. Et dictus visitator mandavit dicto capellano ut⁵⁹⁸ infra VIII° dies satisfaciat de

⁵⁹⁶ *A la línia superior Al[ins] cancel·lat.*

⁵⁹⁷ *Al text, recepit corregit per recepit.*

⁵⁹⁸ *Segueix hinc cancel·lat.*

procuracione debita ratione visitationis in dicta ecclesia impense⁵⁹⁹ quem terminum *et cetera* alias extunc in hiis scriptis dictum capellanum excomunionis sententia innodavit et dictam ecclesiam subposuit ecclesiastico interdicto.

Àreu⁶⁰⁰

[co]

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancti Felicis d.Àreu et invenit ipsam bene paratam. Super aliis recepit testes, silicet, Petrum d.Araós et Iohannem de Clos, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et interrogati super servicio ecclesie, responderunt quod bene fit. Interrogati de vita capellanorum, responderunt quod Michaelis Bomfil, presbiter, tenet publice concubinam nomine Blancham [...] et est, ut dicitur, dicta concubina in III° vel IIII° gradu cum dicto Michaeli. Item [...] de na Blancha, rector ipsius ecclesie, tenet quandam mulierem in domo propria ex [qua habet pro]lem set sunt ambo adeo senes quod credunt quod non habet rem cum dicta muliere. [Interrogati de vita par]rochianorum, una cum dicto Raymundo responderunt in omnibus bene esse.

[ça Tor]

[Eadem die et ann]o, predictus visitator visitavit ecclesiam Sancte Marie de ça Tor et invenit [... mo]ratur⁶⁰¹ ibi. Et dictus visitator mandavit vicario ipsius ecclesie ut [...] satisfaciat de procuracione alias extunc *et cetera*.

Fol. 18v

Tor

[co]

Eadem die et (anno), predictus visitator volens accedere ad ecclesiam Sancti Petri de Tor et non potuit propter nives et glacies et viarum asperitatem et citav[i]t⁶⁰² capellanos per suam literam ut comparent coram ipso visitatore cum duobus vel tribus parrochianis. Et ipsi citati, non comparuerunt. Et dicto visitator misit eis aliam literam ut infra VIII° dies satisfaciant de procuracione alias extunc *et cetera*. Postea dicti rectores miserunt Iohanem de Buldís,

⁵⁹⁹ *Al text impese.*

⁶⁰⁰ *A la línia superior Àn[eu] cancel-lat.*

⁶⁰¹ *Segueix ill[uc] Cancel-lat.*

⁶⁰² *Segueix ep... cancel-lat.*

presbiterum, ipsorum procuratorem, qui, iuratus et interrogatus super omnibus articulis dixit omne bonum excepto quod ipse tenet publice concubinam ex qua habet prolem. [Interrogatus] quantum valent redditus ecclesie, dixit quod valent xxv libras. Et dictus visitator misit dictam literam ipsis capellanis per antedictum presbiterum.

Besant

Anno quo supra VI° kalendas novembris, dictus frater Iohannes⁶⁰³ volens accedere ad ecclesiam de Besant et fuit sibi dictum per⁶⁰⁴ Petrum Donat quod capellanus non erat ibi immo iverat Tirviam et quando fuit dictus visitator Tirvie mandavit dicto capellano ut sibi satisfaceret de procuratione et dixit quod faceret sicut alii clerici facient. Et dictus visitator videns rebellionem⁶⁰⁵ antedicti capellani in hiis scriptis excomunionis sententiam in dictum capellanum promulgavit et eius ecclesiam interdixit.

(Decanatus de) Cardós⁶⁰⁶

Calcibrós

[co]

Anno quo supra V^o kalendas novembris, predictus frater Iohannes, autoritate qua fungitur, visitavit ecclesiam Sancti Andree de Calcibrós et invenit eam competenter paratam. Super aliis, non potuit inquirere cum vocatus rector noluit comparere set loco ipsius comparuit Raymundus Ferrarii, vicarius ipsius ecclesie, qui dixit quod non reciperet dictum visitatorem cum tempus gratie domine archiepiscopi sit transacta, nec satisfaceret de procuratione cum sic habeat⁶⁰⁷ in mandatis a rectore ipsius ecclesie. Et dictus visitator videns maliciam ipsius vicarium ac etiam rectoris, dicta autoritate, excomunionis sententia ipsum rectorem innodavit [...] vicarium antedictum et dictam ecclesiam in hiis scriptis subpos[uit ecclesiastico inter]dicto.

⁶⁰³ *Segueix* visitavit *cancel-lat.*

⁶⁰⁴ *Segueix B...* *cancel-lat.*

⁶⁰⁵ *Segueix* suam *cancel-lat.*

⁶⁰⁶ *Enmarcat i amb uns dibuixos que recorden cards.*

⁶⁰⁷ *Segueix* in *sense cancel-lar.*

Aynet⁶⁰⁸

Eadem die et anno, predictus visitator visitavit ecclesiam [Sancte Eugenie d·Aynet] et invenit ecclesiam satis bene paratam. Super aliis testes [recepit, silicet, ... et] Raymundum Mir, dicte ecclesie parrochianos, qui, iurati et int[errogati super servicio ecclesie, dixerunt] quod bene fit. Interrogati de vita clericorum, responderunt quod [...], rector de⁶⁰⁹ Benant, tenet publice concubinam ex [qua habet prolem. Item dixerunt quod] rector ipsius ecclesie mutuat, ut dicitur, ad usuras. [Interrogati de vita parrochianorum], responderunt in omnibus bene. Et cum⁶¹⁰ rector [...]⁶¹¹

⁶⁰⁸ Restituteixo en base als altre exemples de visita aquelles parts que han desaparegut.

⁶⁰⁹ Segueix Bes... cancel·lat.

⁶¹⁰ Segueix vicari cancel·lat.

⁶¹¹ El text s'interromp i el llibre en el qual està inclosa aquesta visita finalitza en aquest foli.

9. ANNEXOS

9.1. Relació comparativa de les parròquies visitades els anys 1314 i 1315

Relació d'esglésies visitades l'any 1314

Tremp = Tremp
Limiyana = Llimiana
Arançis = Aransís
Castayo Iusa = Castelló Jussà
Castayo Superior = Castelló Sobirà
Muntlor = Montllor
Tolo = Toló
Benavent = Benavent
Covet = Covet
Conques = Conques
Figuerola = Figuerola d'Orcau
Isona = Isona
Besturç = Basturs
Orchau = Orcau
Pug Falconer = Puig Falconer
Terraça = Terrassa
Vilamiyana = Vilamitjana
Galliners = Galliners
Montesquiu = Montesquiu
Eramunt = Aramunt
Peçonada = Pessonada
Ortoneda = Hortonedà
Claverol = Claverol
Segu = Segur
Ariya = Erinyà
Torala = Toralla
Rivert = Rivert
Salass = Salàs
Sancta Gratia = Santa Engràcia
Gurp = Gurp
Eroles = Eroles
Tenrui = Tendrui
Sotz Terres = Susterris
Claret = Claret
Cusp^a
Alta Riba^b
Sellers = Cellers
Ça Sarga = Sant Esteve de la Sarga
Girveta = Girveta
Muntanyana = Montanyana
Colls = Colls
Areny = Areny de Noguera
Ça Rocha = Sarroqueta
Castellner = Castellner de Noals
Nohals = Noals
Bevils = Bibils
Escaner = Escaner
Valseniu = Valsenyiu
Castanesa = Castanesa
Valle de Boy = Vall de Boí
Servoles = Cérvoles
Sancta Arada = Senterada
Perabruna^c
Sent Genís = Sant Genís de Bellera

Relació d'esglésies visitades l'any 1315

Sancta Gratia = Santa Engràcia
Gurp = Gurp
Arross = Sant Miquel de
Eroles = Eroles
Tenrui = Tendrui
Claret = Claret
Vilamiyana = Vilamitjana
Palacio = Palau de Noguera
Alta Riba^b
Sellers = Cellers
Ça Sarga = Sant Esteve de la Sarga
Girveta = Girveta
Muntanyana = Montanyana
Colls = Colls
Torcuyl = Tercui
Areny = Areny de Noguera
Castellner = Castellner de Noals
[Noals] = Noals
Valseniu = Valsenyiu
Castanera = Castanesa
Bevils = Bibils
Escaner = Escaner
Ça Rocha = Sarroqueta
Servoles = Cérvoles
Perabruna^c
Sancta Arada = Senterada

Ça Bastida = La Bastida de Bellera
Ça Rocha de Belera = Sarroca de Bellera
Sancta Columba = Erdo
Alareny = Larén
Castellviy = Castellvell
Castellnou = Castellnou
Avelanes = Avellanos
Buyre = Buira
Castell Astohol = Castell Estaó
Antist = Antist
Estavill = Estavill
Eridor^d
Ovex = Oveix
Astell = Astell
Capdela = Capdella
Pug de Capdela = Espui
Bahamol = Sant Martí de Capdella
Montross = Mont-ros
Gremamet = Gramanet
Baranuyl = Beranui

Dechanatus de Muntanarto

Erbolo = Arboló
Estach = Estac
Muntcuy = Mencui
Lartven = Llarvén
Muntardit = Montardit
Envey = Enviny
Pug Alt = Pujalt
Olp = Olp
Muri^e
Laçuy = Llessui
Sauri = Saurí
Altron = Altron
Rialp = Rialp
Oveç = Sant Vicenç d'Oveix
Sort = Sort
Carega = Caregue
Surp = Surp
Sorra = Sorre
Aless = Alés (la Bastida de Sort)
Vilanega = Vellanega

Ça Bastida = La Bastida de Bellera
Sancta Columba = Erdo
Ça Rocha = Sarroca de Bellera
Alareny = Larén
Avelanes = Avellanos
Castellviyl = Castellvell
Buyre = Buira
Castell Nou = Castellnou
Estaviyl = Estavill
Antist = Antist
Ovex = Oveix
Astell = Astell
Castellastahon = Castell Estaó
Pug de Capdela = Espui
Capdela = Capdella
Bahamol = Sant Martí de Capdella
Muntross = Mont-ros
Gremamet = Gramanet
Baranuyl = Beranui

Dechanatus de Montenarto

Erbolo = Arboló
Estach = Estac
Muntcuiyl = Mencui
Envey = Enviny
Muntardit = Montardit
Lartven = Llarvén
Pugalt = Pujalt
Olp = Olp
[Al]tron = Altron
Sorra = Sorre
Sauri = Saurí
Leçuy = Llessui
Surp = Surp
Carega = Caregue
Oveç = Sant Vicenç d'Oveix
Rialp = Rialp
Muri^e
Aless = Alés (la Bastida de Sort)
Vilamur = Vilamur
Siarp = Siarb
Suriguera = Soriguera
Rubió = Rubió
Malvehi^f
Masons = Masons
Frexe = Freixa
Tornafort = Tornafort
Malmercat = Malmercat
Çaverneda = Savarneda
Sort = Sort
Vilamflor = Vilamflor
Vilanega = Vellanega
Muntanarto = Montenartró
Riumadriu = Romadriu
Biuse = Biuse
Serret = Serret

(Decanatus de) Cardos

Ribera = Ribera de Cardós
Estahon = Estaon
Anas = Anàs
Bonestari = Bonestarre
Aynet = Ainet de Cardós
Arross = Arròs de Cardós
Esterri = Esterri de Cardós
Genestari = Ginestarre
Buldis = Boldís Sobirà
Buldis Inferior = Boldís Jussà
Serra = Santa Eulàlia de Serra
Ribera Aygua [§]
Sanctus Adrianus ^h
Tavaschan = Tavascan
Ayet = Aineto
Ladrons = Lladrós
Leseret = Lleret
Benant = Benante
Carcibros = Cassibrós
Surri = Surri
Tirvia = Tírvia

Decanatus de Cardos

Burch = Burg
Ferrera = Farrera
Santa Maria de la Serra = Santa Maria de la Serra
[Montesclado] = Montesclado
Tirvia = Tírvia
Arahos = Araós
Aynet = Ainet de Besan
Elins = Alins
Anoris = Norís
Areu = la Força d'Àreu
Santa Maria de ça Tor = Santa Maria de la Torre
Tor = Tor
Besant = Besan
Carcibros = Cassibrós
Aynet = Ainet de Cardós

^a No s'ha pogut localitzar. Havia d'estar situada en l'actual municipi de Castell de Mur, entre Claret i Cellers.

^b No s'ha pogut localitzar. Havia d'estar situada en l'actual municipi de Castell de Mur, entre Palau de Noguera i Cellers.

^c No s'ha pogut localitzar. L'església de Perabruna havia d'estar situada en algun indret entre Senterada i la Bastida de Bellera.

^d No s'ha pogut localitzar. Havia d'estar situada en algun punt al sud de l'actual municipi de la Torre de Capdella.

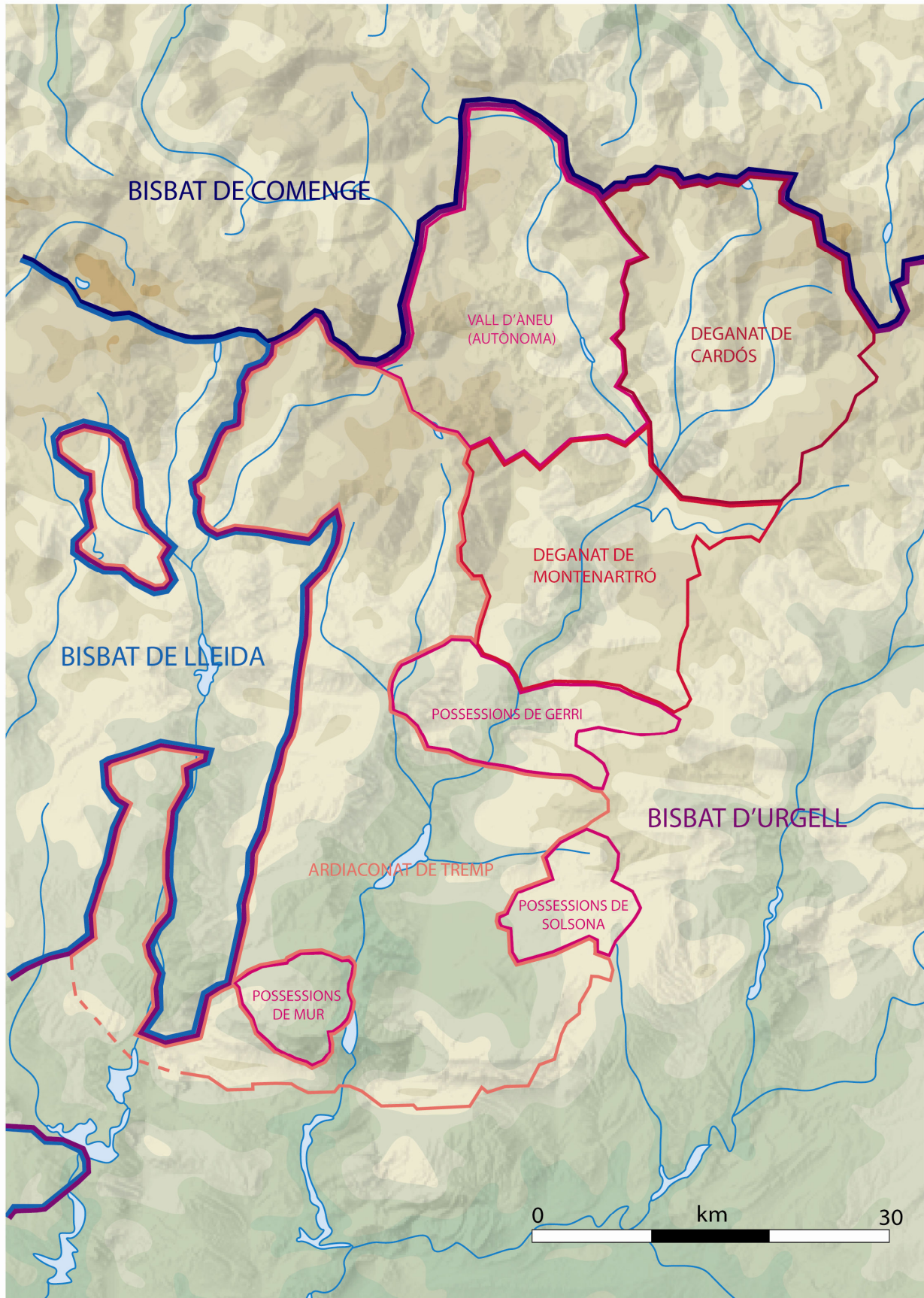
^e No s'ha pogut localitzar. Havia d'estar situada a l'actual municipi de Sort, en algun indret al sud de Llessui i Saurí.

^f No s'ha pogut localitzar. Havia d'estar situada a l'antic municipi de Castellàs, actualment Noves de Segre, a l'Alt Urgell.

[§] No s'ha pogut localitzar. Per l'itinerari de la visita podria correspondre a l'església de Sant Martí de Lladorre.

^h No s'ha pogut localitzar. Per l'itinerari de la visita s'hauria de situar en algun punt entre Lladorre i Tavascan.

9.2. Mapa de l'organització eclesiàstica del Pallars a inicis del segle XIV

9.3. Mapa de la relació de parròquies visitades l'any 1314

9.4. Mapa de la relació de parròquies visitades l'any 1315

9.5. Taula de clergues concubinaris

Parroquia	Casos		Parroquia	Casos		Parroquia	Casos		Parroquia	Casos	
	1314	1315		1314	1315		1314	1315		1314	1315
Tremp	2	-	Cusp	*	-	Espui	1	1	Montenartró	-	1
Llimiana	1	-	Alta Ribà	0	0	Sant Martí de Capdella	0	0	Romadriu	-	1
Aranís	1	-	Cellers	*	*	Mont-ros	1	2	Biuse	-	0
Castelló Jussà	1	-	Sant Esteve de la Sarga	0	0	Gremanet	1	1	Serret	-	0
Castelló Sobirà	1	-	Girveta	*	4	Beranui	0	0	Ribera de Cardós	0	0
Montllor	1	-	Muntanyana	3	4	Arboló	1	1	Estacon	3	-
Toló	0	-	Colls	0	1	Estac	3	1	Aniàs	1	-
Benavent	1	-	Tercui	-	0	Mencui	0	1	Bonestarre	0	-
Covet	*	-	Areny de Noguera	1	0	Llarvén	1	2	Ainet de Cardós	1	0
Conques	0	-	Sarroca	0	0	Montardit	1	1	Arròs de Cardós	1	-
Figuerola d'Orcau	2	-	Castner de Noals	1	*	Enviny	2	2	Estreri de Cardós	1	-
Isona	*	-	Noals	0	0	Pujalt	0	*	Ginestarre	0	-
Basturs	1	-	Bibils	0	0	Olp	0	0	Boldís Sobirà	1	-
Orcau	0	-	Escaner	0	0	Muri	0	0	Boldís Jussà	0	-
Puig Falconer	1	-	Valsenyu	0	0	Llessui	3	3	Serra	0	-
Terrassa	0	-	Gastanosa	0	0	Saurí	2	2	Ribera Aigua	2	-
Vilamitjana	*	*	Vall de Boí	*	-	Altron	1	0	Sant Adrià	1	-
Galliners	0	-	Cérvoles	1	1	Caregue	0	1	Tavascan	1	-
Montesquiu	0	-	Senterada	0	0	Surp	0	1	Aineto	1	-
Aramunt	0	-	Perabruna	0	0	Sorre	0	0	Lladrós	0	-
Pessonada	1	-	Sant Genís de Bellera	*	-	Alés	1	1	Lleret	1	-
Hortoneda	0	-	La Bastida de Bellera	0	*	Rialp	0	0	Benante	1	-
Claverol	1	-	Sarroca de Bellera	0	0	Sant Vicenç d'Oveix	1	2	Cassibrós	1	0
Segur	1	-	Santa Coloma d'Erdo	0	*	Sort	5	2	Surri	1	-
Erinyà	3	1	Larén	1	1	Vilamur	-	0	Tirvia	0	0
Toralla	1	-	Castellvell	1	1	Starb	-	1	Burg	-	1
Rivert	*	-	Castellnou	0	0	Soriguera	-	1	Farrera	-	0
Salàs	0	-	Avellanós	0	0	Rubió	-	0	Santa Maria de la Serra	-	1
Santa Engràcia	1	1	Buirà	0	*	Malví	-	1	Montesclado	-	1
Gurp	0	*	Castell Estacó	0	0	Masons	-	1	Araós	-	1
Arros	-	0	Antist	0	1	Freixa	-	0	Ainet de Besan	-	1
Eroles	0	0	Estavill	*	1	Tornafort	-	0	Alins	-	1
Tendrui	0	1	Eridor	*	-	Malmercat	-	1	Noris	-	0
Susterris	3	-	Oveix	*	0	Savarneda	-	2	la Força d'Àreu	-	2
Claret	0	0	Astell	*	1	Vilamflor	-	1	Santa Maria de la Torre	-	*
Palau de Noguera	-	0	Capdella	5	5	Vellanega	0	1	Tor	-	1
						Besan	-	-		-	*

* Indrets on no es va poder fer la visita. En **negreta** indiquem aquells casos en què és un clergue qui fa de testimoni.

9.6. Taula de clergues concubinaris amb prole

Parroquia	Casos		Parroquia	Casos		Parroquia	Casos	
	1314	1315		1314	1315		1314	1315
Tremp	-	-	Cusp	-	-	Espui	X	-
Llimiana	-	-	Alta Riba	-	-	Sant Martí de Capdella	X	-
Aranís	-	-	Cellers	-	-	Mont-ros	-	-
Castelló Jussà	X	-	Sant Esteve de la Sarga	-	-	Gremanet	X	-
Castelló Sobirà	-	-	Girveta	-	-	Beranui	-	-
Montllor	-	-	Muntanyana	-	-	Arboló	-	-
Toló	-	-	Colls	-	-	Estrac	X	-
Benavent	-	-	Tercui	-	-	Mencui	-	-
Covet	-	-	Areny de Noguera	X	-	Llarvén	-	X
Conques	-	-	Sarroca	-	-	Montardit	X	-
Figuerola d'Orcau	-	-	Castner de Noals	X	-	Enviny	-	-
Isona	-	-	Noals	-	-	Pujalt	-	-
Basturs	-	-	Bibils	-	-	Olp	-	-
Orcau	-	-	Escaner	-	-	Muri	-	-
Puig Falconer	-	-	Valsenyu	-	-	Llessui	-	-
Terrassa	-	-	Gastanesa	-	-	Saurí	-	X
Vilamitjana	-	-	Vall de Boí	-	-	Altron	-	-
Galliners	-	-	Cérvoles	X	-	Caregue	-	X
Montesquiu	-	-	Senterada	-	-	Surp	-	-
Aramunt	-	-	Perabruna	-	-	Sorre	-	-
Pessonada	-	-	Sant Genís de Bellera	-	-	Alés	X	-
Hortoneda	-	-	La Bastida de Bellera	-	-	Rialp	-	X
Claverol	-	-	Sarroca de Bellera	-	-	Sant Vicenç d'Oveix	-	X
Segur	X	-	Santa Coloma d'Erdo	-	-	Sort	-	-
Erinyà	-	-	Larén	X	-	Vilamur	-	-
Toralla	-	-	Castellvell	X	-	Starb	-	-
Rivert	-	-	Castellnou	-	-	Soriguera	-	-
Salàs	-	-	Avellanós	-	-	Rubió	-	-
Santa Engràcia	-	-	Buira	-	-	Malví	-	-
Gurp	-	-	Castell Estaó	-	-	Masons	-	-
Arros	-	-	Antist	-	-	Freixa	-	-
Eroles	-	-	Estavill	-	-	Tornafort	-	-
Tendrui	-	-	Eridor	-	-	Malmercat	-	-
Susterris	X	-	Oveix	-	-	Savarneda	-	-
Claret	-	-	Astell	-	-	Vilamflor	-	-
Palau de Noguera	-	-	Capdella	-	-	Vellanega	-	-
						Tor	-	-
						Besan	-	-

9.7. Taula de satisfacció dels testimonis amb el servei parroquial

Parroquia	Casos		Parroquia	Casos		Parroquia	Casos	
	1314	1315		1314	1315		1314	1315
Tremp	B	-	Cusp	*	-	Espui	B	B
Llimiana	B	-	Alta Riba	B	B	Sant Martí de Capdella	M	*
Aranís	B	-	Cellers	*	*	Mont-ros	B	B
Castelló Jussà	B	-	Sant Esteve de la Sarga	NB	MB	Gremanet	B	B
Castelló Sobirà	B	-	Girveta	*	MB	Beranui	B	B
Montllor	B	-	Muntanyana	B	B	Arboló	B	*
Toló	B	-	Colls	B	C	Estrac	B	M
Benavent	B	-	Tercui	-	*	Mencui	*	B
Covet	*	-	Areny de Noguera	B	B	Llarvén	B	*
Conques	B	-	Sarroca	B	B	Montardit	*	*
Figuerola d'Orcau	B	-	Castner de Noals	B	*	Enviny	B	B
Isona	*	-	Noals	B	B	Pujalt	M	*
Basturs	NB	-	Bibils	B	B	Olp	B	B
Orcau	B	-	Escaner	B	B	Muri	B	B
Puig Falconer	B	-	Valsenyu	B	NB	Llessui	B	?
Terrassa	B	-	Gastanosa	B	B	Saurí	B	B
Vilamitjana	*	*	Vall de Boí	*	-	Altron	B	MB
Galliners	B	-	Cérvoles	B	C	Caregue	B	B
Montserriu	B	-	Senterada	B	B	Surp	B	B
Aramunt	B	-	Perabruna	B	B	Sorre	B	C
Pessonada	M	-	Sant Genís de Bellera	*	-	Alés	B	*
Hortoneda	B	-	La Bastida de Bellera	B	*	Rialp	B	MB
Claverol	*	-	Sarroca de Bellera	B	B	Sant Vicenç d'Oveix	B	MB
Segur	B	-	Santa Coloma d'Erdo	NB	*	Sort	B	B
Erinyà	B	-	Larén	B	B	Vilamur	-	B
Toralla	NB	-	Castellvell	*	*	Sarb	-	B
Rivert	*	-	Castellnou	B	B	Soriguera	-	MB
Salàs	B	-	Avellanós	B	B	Rubió	-	B
Santa Engràcia	B	B	Buirà	B	*	Malví	-	M
Gurp	NB	*	Castell Estacó	B	B	Masons	-	*
Arros	-	B	Antist	B	B	Freixa	-	B
Eroles	B	M	Estavill	B	B	Tornafort	B	B
Tendrui	B	B	Eridor	*	-	Malmercat	-	C
Susterris	B	-	Oveix	*	*	Savarneda	-	*
Claret	B	B	Astell	*	B	Vilamflor	-	*
Palau de Noguera	-	B	Capdella	B	B	Vellanega	B	B
						Besan	-	*

B = bene fit C = fit competenter NB = non bene fit MB = minus bene M = male fit * = No es respon a la qüestió ? = Il·legible al document